

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

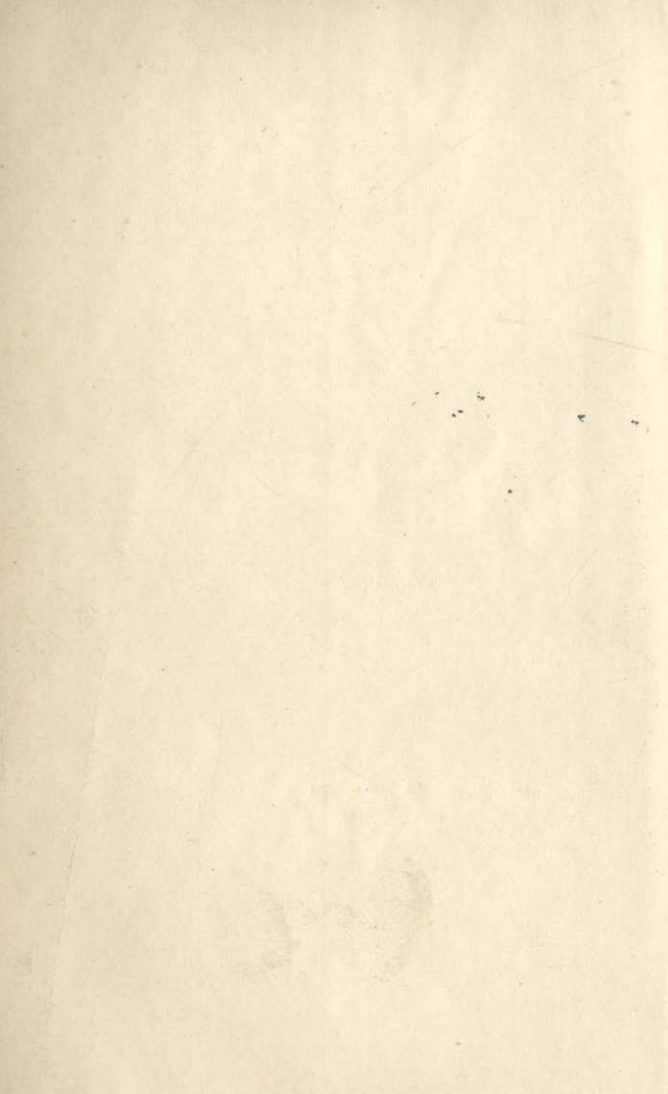

Lbn

1571, 2341

1999

1889

Հ Ս Մ Ա Ռ Օ Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ք Ր Ի Ս Տ Ո Ն Է Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Ս Մ Ա Ն

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Ց

Ա Ռ Ա Ք Ե Լ Ա Կ Ա Ն Ս Ո Ւ Բ Բ Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի Ո Ց

Յ Ս Ք Ղ Ո Վ Ք . Ց . Ց

Ա շ Խ ա ա ա ի ր ո Ւ Ք Ի և

Պ ե ո ղ ո ս ի Ս . Շ ա ն ջ Խ ա ն ջ

Բ . Տ Պ Ա Ղ Բ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

N. 162

Ի Տ Պ Ա Ղ Բ Ա Ն Ի Ա Ռ Ա Ք Ե Լ Ա Կ Ա Ն Ա Թ Ո Ւ Ո Ց

Ս Ր Բ Ո Ց Յ Ա Կ Ո Վ Բ Ե Ա Ն Ց

Յ Ե Ր Ո Ւ Ս Մ Ա Ղ Է Մ

1873

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ

Տ. Տ. Գ. ԷՆՐԳ. Ա. Յ

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԿԱԹՈՂՆԻԿՈՍԻ

ՀՐԱՄԱՆՈՒ

ՊԱՏՐԻԱՐԻԻ ՍՐԲՈՑ ԵՐՈՒՍԱԶԷՄԻ

Տ. Ե Ս Ո Յ Ե Ա Յ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՒ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐԻՈՒԹԵԱՆ Կ. ՊՕԼՍՈՑ

Տ. Մ Կ Ր Տ Զ Ի

ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

415 ՃԻ-ԼՈ

ՀՔ. 1576

“ Հարստուսցի վասն որոյ եւ խօսեցայ ” .
Բ . Կորն . Դ . 13 :

Բաժ. 1

Եթէ որ կամի զկնի իմ դալ՝ ուրացի
զանձն , եւ աւցէ զխաչ իւր՝ եւ եկեացէ
զկնի իմ . Մար . ԺԶ . 24 :

ՀԱՄԱՌՕՏՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՌԻՍՄԱՆ

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Կրօնի վերայ առ հասարակ :

Կրօնն է ճանաչել, սիրել զԱստու-
ուած և ծառայել նմա, վասն զի
մարդ, առանց ճանաչելու, սիրելու եւ
պաշտելու զԱստուած, կարող չէ հան-
գիտաւ և երջանիկ լինիլ (1) :

Կրօնն է գործնական գիտութիւն, որ
Աստուծմէ հեռացած մարդը կրկին կը
մօտեցնէ, կը կապէ և նորա հետ կը միա-
ցընէ (2) :

---

(1) Կրօն բառը՝ կիրք բառէն կը ծագի, այն նշանա-
կութեամբ որ զԱստուած ճանաչելն մի հզօր ցանկութիւն
և անդուլ փափաք է մարդոյ մէջ, որ կըստիպէ որոնել
զԱստուած, ճանաչել, սիրել և ծառայել նմա :

(2) Եւրոպացի ազգաց լեզուաւ կրօն բառը րեզիգիտ
կ'ասուի. րէ՛ է մտնիկ ինչ, որ կրկնուան կը նշանակէ.
ճիգարի կը նշանակէ կապել, իսկ կապել՝ կը նշանակէ
երկու հեռաւորը միացնել :

Կրօնը կ'ուսուցանէ թէ մեզքը սրբան հեռացուցած է զմեզ Աստուծմէ, և թէ ի՞նչ հնարքով կամ ճանապարհով կարող եմք մօտենալ Աստուծոյ եւ հաշտուիլ նորա հետ : Բայց կրօնի լոկ ուսումըն կամ իմացումն անպտուղ կը լինի եւ աւելի դատապարտութիւն կը բերէ մեր գլխոյն, եթէ գործով եւս ցոյց չը տանք մեր իմացածն ու սովորածը : Միայն կրօն իմանալով՝ մեք չեմք միանար Աստուծոյ հետ, այլ երբ կը սիրեմք և միանգամայն կը հնազանդիմք նմա . « Եթէ զայս գիտէք, երանելի եւս էք՝ եթէ առնիցէք զայս » : Յովն . ԺԳ . 17 :

Ուրեմն՝ անշուշտ պէտք է գործ դրնեմք թէ կրօնի տուած եւ ուսուցած հնարքներն, և թէ այն օգնութիւններն, զոր միշտ Աստուած կը տայ մեզ, մեզքէ և դատապարտութենէ ազատուելու համար : Պէտք է հնազանդիմք Աստուծոյ մեր հոգւոյ ամեն զօրութեամբ — սիրեմք զԱստուած սրտով, հաւատանք նորա ճշմարտութեանց՝ մտքով, եւ հնազանդիմք նորա սրտուիրանաց՝ կաւքով, և կատարեմք յօժարութեամբ :

Կրօնն է մարդոյ համար ԱՄԵՆԱԿԱՐԵ

ԻՈՐ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ . վասն զի՛ կայ Աստուած
 ամենակարող, ամենակատար, արարիչ, Տէր
 մեր եւ մարդս առանց Նորան մօտե-
 նալու կարող չէ երջանիկ լինիլ : վասն
 զի՛ միայն Աստուծոյ մէջ կարող եմք գլու-
 նել հոգւոյ հանգստութիւն, սրտի խաղա-
 ղութիւն, լուսաւորութիւն, զօրութիւն,
 մխիթարութիւն . օգնութիւն եւ յոյս, ու
 բոց մէք միշտ կարօտ եմք մեր բովանդակ
 կենաց մէջ . առաւելապէս մեր նեղու-
 թեանց մէջ եւ մանաւանդ մեր մահուան
 մերձենալու ժամանակ : Ուստի՛ կրօնի ու-
 սումն ամենէն պիտաւոր եւ ամենէն կարե-
 ւոր գիտութիւնն ու պարտաւորութիւնն
 պէտք է լինի մարդոյ համար :

Կրօնի ուսումն մանկութենէ պէտք է
 սկսուի, վասն զի՛ մարդ ամեն հասակի մէջ
 եւս կատարելու պարտաւորութիւններ
 ունի : Մարդոյ բոլոր կեանքը պէտք է ըն-
 ծայ լինի Աստուծոյ : “ Եւ յիշեա՛ զարա-
 րիչն քո յաւուր մանկութեան քո ” . Ժող .
 ԺԲ . 1 : Մարդ օր ըստ օրէ պէտք է աճի
 եւ զօրանայ սրբութեան մէջ : Օր ըստ օրէ
 պէտք է աւելի մօտենայ Աստուծոյ : “ Ա-
 ճեցէք շնորհօք եւ գիտութեամբ Տեառն
 մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի ” : Բ .

Պետ . Գ . 18 :

Գլխաւոր շէժն կրօնի է Աստուած , այսինքն գոյութիւնն Աստուծոյ , որ գոյ Աստուած , հոգի յաւիտենական և սրտաւ ճառ ամենայնի , որ ինչ յերկինս և որ ինչ յերկրի : Ուրեմն՝ ով որ կը մօտենայ Աստուծոյ , պէտք է հաւատայ , որ Նա է : “ Հաւատալ արժան է այնմ , որ մերձենայ առ Աստուած՝ թէ է Աստուած ” :

Աստուած իւր գոյութիւնը տալաւ բաժ է մարդոյ Մարի մէջ , Խոզմասնքի մէջ և իւր Խօսքի մէջ :

ՄԻՏԻՐԸ կը հաստատէ , որ կայ մի Ըսկըզնապատճառ բոլոր արարածոյ . վասն զի ոչ ոք կարող չէ ինքն իրեն՝ կեանք տալ : Կը հաստատէ միտքն , որ այս Սկզբնապատճառն Հոգի է , վասն զի կան հոգեւոր արարածներ : Արովհետեւ ոչ ոք չէ կարող տալ ուրիշին այն կատարելութիւնը , ինչ որ ինքն չունի : Ուրեմն կայ մի հոգեւոր Սկզբնապատճառ ամեն արարածոյ և ինքն է անսկիզբն և անվախճան , այս ինքն յաւիտենական :

Միտքը՝ տեսնելով աշխարհի կատարեալ կարգը , որ նշան է ամենիմաստութեան , ամենակարողութեան և ամենա-

բարութեան՝ կը խոստովանի, որ կայ մի պատճառ հոգեւոր և ամենակարող, որ ատեղծած է ամենքը: Այս դատողութիւնըն այնչափ պարզ է եւ յայտնի ամենայն մարդկան, որ բնաւ մեկնութեան կարօտ չէ: Սուրբ Քիրքն եւս կը հաստատէ միտքի այս խոստովանութիւնն Աստուծոյ գոյութեան վերայ: «Քրիստութիւնն Աստուծոյ յայանի է ՚ի նոսա, այսինքն ՚ի հեթանոսա: Քանզի Աստուած իսկ յայանեաց նոցա: Զի աներեւոյթք նորա ՚ի սկզբանէ աշխարհի արարածովքս իմացեալ տեսանին, այսինքն է մշտնջենաւորութիւն եւ զօրութիւն և աստուածութիւն նորա, զի ոչ գտանիցեն ամենեւին աալ պատասխանի»: Հո.ով. Ա. 19-20: «Երկինք պատմեն զփառս Աստուծոյ և զարարածս ձեռաց նորա պատմէ հաստատութիւն: Օր աւուր բոլսէ զբան և գիշեր գիշերի ցուցանէ զքրիստութիւն: Ոչ են բանք և ոչ են խօսք որոց ոչ լին ձայնք նոցա: Բնդ ամենայն երկիր եւ բարբառ նոցա և մինչեւ ՚ի ծագս աշխարհի են խօսք նոցա»: Սաղ. ԺԸ. 1-6:

Այսպէս ահա մեր միտքն կ'իմացնէ թէ աշխարհի պատճառն է Հոգի յաւի

տենտահան եւ ամենահարող :

✠ ԽՂՃՄՏԱՆԲՆ է հողւոյ մի այնպիսի
 զօրութիւն , որ մեզ կը հասկացնէ մեր
 սպարտաւորութիւնն և նովաւ կը զանազա-
 նեմք բարին՝ չարէն : Նա կը տայ մեզ հա-
 ւանութիւն և նեղութիւն , կը լքուցանէ մեր
 սիրաբ Երկիրսով և յուսով , զղջմամբ եւ
 բաւականութեամբ : Հողւոյ այս ներքին զօ-
 րութիւնը , զոր կ'անուանեմք խղճմտամբ ,
 կարող է բացուիլ և լուսաւորուիլ հողե-
 ւոր սննդով : Բայց սնունդը երբէք չ'է կա-
 րող ստեղծել զայն : Ինչպէս որ մարդոյ
 միտքն ընդունակ է կատարելագործվելու
 և լուսաւորվելու , բայց ինքն սպտուղ չ'է
 սննդեան , նայնպէս և խղճմտանքը : Սպա-
 թէ ո՛չ , զուր կը խօսէին մարդոյ հետ ճրչ
 մարտութեան վերայ , եթէ խղճմտանքը
 ծնուած չը լինէր մարդոյ հետ : Սորա ա-
 սպացոյցն մեր կը տեսնեմք , որ ամենայն
 հասակի , ամեն աստիճանի , թէ՛ լուսաւա-
 րեալ՝ և թէ՛ կոյր մարդիկ , ամեն աշխար-
 հի եւ ամեն վիճակի մէջ , միշտ կը լսեն
 խղճմտանքի ձայնն և ո՛չ մի կերպով չ'են
 կարող լուեցնել և կտրել այս ձայնը :

Խղճմտամքը ծնունդ չ'է նայնպէս ո՛չ
 Երկիրսով եւ ո՛չ հաւանութեան մարդկան :

Վասն զի, եթէ խղճմտանքը լինէր նոցա
 ծնունդ, այն ժամանակ միշտ կը համար
 ձայնէր մարդկանց ամեն դատադու-թեանց
 հետ. բայց մեր կը տեսնեմք, որ նա կ'ընդ-
 դիմանայ այն հաւանութեանն ու դատա-
 դու-թեանը, որ համարձայն չէ իւր օրէնքին:
 Մեր կը տեսնեմք, որ նա կը ապ մարդոյն
 հանդիսաւ և քաղցր զգացողութիւն այն
 ժամանակ, երբ իւր սրտաւորութիւնը
 կատարելոյ համար կ'ընկնի մարդկանց ա-
 տելութեան եւ հալածանաց մէջ: Նա
 (խիզճը) ցոյց կը ապ իւր ներգործու-թիւ-
 նը սրտի և մտքի այն ծածուկ շարժողու-
 թեան վերայ եւս, զոր մարդիկ չ'են կա-
 րող ոչ տեսնել և ոչ դատել: Նա ցոյց կը
 ապ իւր ներգործութիւնը նաեւ այն ժա-
 մանակ, երբ մեր մեր ամենամեծ իշխա-
 նութեամբ անվտանգ ենք մարդկանց եր-
 կիւղէն և չ'ենք կարօտ նոցա հաւանու-
 թեան: Նա ցոյց կը ապ իւր ներգործու-
 թիւնն այն ժամանակ եւս, երբ մահը կը
 մտակնայ մեղաւորին և նա այն դրութեան
 մէջն է, որ ոչ աշխարհի վերայ յոյս ունի
 և ոչ մարդիկնեւրէն երկիւղ: Այսպէս կը
 հաստատուի ահա, որ խղճմտանքը արտա-
 քին իրողութեանց ծնունդ չ'է, այլ մայն է

Աստուծոյ, ձայն Արարչի :

Այս խղճմտանքը Աստուած տուաւ մարդոյն՝ ինչպէս մի ներքին վկայ իւր գոյութեան համար : Սա կը յայտնէ մեզ, որ կախումն ունինք Աստուծմէ : Սա կ'ուսուցանէ մեզ, որ Աստուած է տուիչ օրինաց եւ մի օր սղխալի դատի զմեզ այն օրէնքով ՚ի դատաստանի : Սա կը յայտնէ, որ կը դատի Աստուած հեթանոսներն եւս, որոնք՝ թէպէտ անձանօթ են Աստուծոյ Խօսքին, բայց ունին խղճմտանքի օրէնքն իրենց որովն մէջ գրուած : « Հեթանոսք՝ որք զօրէնս ոչ ունին, բնութեամբ զօրինացն գործեն, նորա՝ որք զօրէնս ոչ ունին, անձանց իւրեանց իսկ են օրէնք, որք ցուցանեն զգործս օրինացն գրեալ ՚ի սիրաս իւրեանց վկայութեամբ մտաց իւրեանց եւ յանդիմանել զմիմեանս ՚ի խորհրդոց իւրեանց, կամ պատասխանի իսկ տալ յաւուրն, յարում գատիցի Աստուած զգազանիս մարդկան, ըստ աւետարանիս իմոց ՚ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի » : Հառվմ. Բ. 14-16 :

Ամենայն մարդիկ, պոնք իւրեանց միտքը եւ խղճմտանքը գործ են դրած բարութեամբ, իմացած են միշտ, որ կայ մի

գլխաւոր պատճառ ամենայն արարածոյ,
 և ինչքան որ միտքը և խղճմտանքը կը
 լուսաւորին, այնքան եւս նոցա վիպու-
 թիւնն Աստուծոյ գոյութեան վերայ՝ ա-
 ւելի և աւելի կը կենդանանայ և կը հաս-
 տատուի: Ուստի՝ պարզ կ'երեւի որ Աս-
 տուած է տղաւորած այս վիպութիւնն
 ամեն մարդոյ մէջ, և ԱՄԵՆ ԱԶԳԵՐ, ամեն
 ժամանակ, ամեն տեղ ԽՈՍՏՈՎԱՆԱԾ ԵՆ
 և ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՆ, որ կայ իրենցմէն ԳԻՆ-
 ՐԱԳՈՅՆ մի էակ: Այս աւանդութիւնն
 ունին նորա տաջին մարդէն, որ ինքն
 ստացաւ Աստուծմէն եւ աւանդեց իւր
 բոլոր օրդւոյ և սերնդոյ:

Ասացինք վերեւ, որ Աստուած իւր
 գոյութիւնն յայանած է մտքին և խղճմը-
 տանքին, բայց ամենապարզ և հաստատ
 վիպութիւնն իւր գոյութեան վերայ յայտ-
 նած է Աստուած իւր ԽՍԵՐՈՎ — Աստուա-
 ծաշունչ Գրքով:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶ ԳԻՐԲԸ կը տայ մէջ
 ճանօթութիւն աստուածային կատարե-
 լութեանց վերայ, նորա գործոյ եւ խոր-
 հրդոց վերայ, և այնպիսի ճանօթութիւն-
 ներ, որ միտքն ինքնին չ'էր կարող իմանալ
 և զարմացած է նոցա վերայ: Սիրտն եւս

Կը գտնէ Աստուծոյ Յայանութեան մէջ
 բաւականութիւն իւր ամենայն կարօտու-
 թեանց . վասն զի՝ Աստուածաշունչ Գիր-
 քը գրուած է Աստուծոյ հոգւով : Նա
 այնքան հրաշալի է , ինչքան արարչապոր-
 ծութիւնը : Արարչապործութեամբ յայտ-
 նեց Աստուած արարածին իւր յաւիտե-
 նականութիւնն , ամենակարողութիւնն և
 աստուածութիւնն , իսկ Սուրբ Գրքով՝ ա-
 լելի պարզ յայտնեց իւր կատարելութիւն-
 ներն եւ մանաւանդ ամենազերագոյնն —
 Աստուած Սէր է : Եւ որովհետեւ միտքը ,
 խղճմտամքը և համաձայն իրարուփայտ-
 թիւնն ամենայն ազգաց կը հաստատեն
 Աստուծոյ գոյութիւնն , ուրեմն անդգայ
 և անմիտ պէտք է լինի այն մտորը , որ չը
 խոստովանիր Աստուծոյ գոյութիւնը . ինչ
 պէս կ'ասէ Գաւիթ մարգարէն . « Ասաց
 անդգամն ՚ի սրտի իւրում , թէ ոչ գոյ Աս-
 տուած » : Սաղ . ԺԳ . 1 :

Մարդ այն ժամանակ աւելի հաստատ
 վիպութիւն կ'ունենայ Աստուծոյ գոյու-
 թեան վերայ , երբ անգագար կ'որոնէ զԱս-
 տուած և կը մտածէ նորա օրինոց վերայ ,
 ինչպէս կ'ասէ Գաւիթ մարգարէն . « Այլ
 յօրէնս Տեառն են կամք նորա՝ յօրէնս նո-

րա խորհեցի նա 'ի տուէ և 'ի գիշերի ու
 Սաղ. Ա. 2: Այն ժամանակ մարդ կը մօ-
 տենայ Աստուծոյն և Աստուած կը մօտե-
 նայ մարդոյն, երբ սրտով կ'սրօնէ զԱստ-
 ուած իւր սրտի մէջ, ինչպէս կ'ասէ Յա-
 կոբոս Առաքեալն. «Մերձեցարուք առ
 Աստուած և մերձեցի առ ձեզ»: Յակ,
 Գ. 8:

Ուրեմն՝ ամենէն ճշմարիտ և հաստատ
 ճանապարհն ճշմարիտ կրօնի ճանաչողու-
 թեան համար՝ է Աստուծոյ Յայտնութիւնն
 կամ Սուրբ Գիրքն:

Աստուածային Յայտնութիւնն է այն-
 պիսի ճանաչողութիւն, որ Աստուած տը-
 ւած է մեզ իւր ընտրած մարդիկներով:
 Նովաւ կը լուսաւորին և կը հաստատուին
 այն ճշմարտութիւններն, ինչ որ կ'ուսու-
 ցանեն մեզ մեր միտքը և խղճմտանքը:
 Նովաւ (Յայտնութեամբ) կը հաստատ-
 ուին այնպիսի բաներ, որ մեր միտքն ինք-
 նին չէր կարող գտնել, չէր կարող իմա-
 նայլ թէ ինչ է հարկաւոր մարդոյն՝ Աս-
 տուծոյ մօտենալոյ համար և ինչպէս կա-
 րող է հաշտուիլ Նորա հետ: Պօղոս Առա-
 քեալն կ'ասէ. «Բաղում մասամբ և բա-
 զում օրինակօք կանխաւ խօսեցաւ Աստ-

ուած ընդ հարսն մեր մարգարէիւք, իսկ
 ՚ի վախճան աւուրցս այսոցիկ՝ խօսեցաւ
 ընդ մեզ որդւոջն իւրով» . Եբբ . Ա . 1—2 :
 Եթէ մարդ պահէր առաջուան սէրն՝ կա
 ըող էր ճանաչել այս երկու մեծ ճշմար
 տութիւնն, այն է Գոյութիւն Աստուծոյ և
 Անմահութիւնն հոգւոյ . թէպէտ եւ նորա
 ճանաչողութիւնն այնքան կատարեալ չէր
 լինիլ այս մեծ ճշմարտութեանց վերայ :
 Վասն զի՝ միտքը հեռանալով Աստուծմէ
 խաւարեցաւ եւ դարձաւ անընդունակ
 դաստիարակ լինելու : Այս սրտաճառաւ
 էր որ հեթանոսները չար և խաւար դը
 րութեան մէջ էին, որովհետեւ չունէին
 աստուածային Յայտնութիւն, այսինքն
 Սուրբ Գիրք, ինչպէս և կ'ասէ Պօղոս Ա
 ռաքեալն . « Ո՛ւր իմաստուն, ո՛ւր դը
 պիր, ո՛ւր քննիչ աշխարհիս այսորիկ, ո՛չ
 ասարէն յիմարեցոյց Աստուած զիմաս
 տութիւն աշխարհիս այսորիկ» . Ա . Կորն . Ա .
 20 : Միտքը չէր կարող իմանալ երբէք,
 թէ՛ ինչպէս կարող է մարդ ազատուիլ
 մեղքէ եւ դատապարտութենէ, որոյ
 մէջ ինքը կը գտնուի, և կամ ինչ հնար
 քով կարող է ազատուիլ : Ուրեմն՝ մեր մըտ
 քի պարտաւորութիւնը կը մնայ միայն

հաստատել թէ՛ աստուածային ճշմարտու
թիւններն ու յայտնութիւններն ճշմարտա
են, ասուած են Աստուծմէ, եւ պէտք է
քննէ և պահէ ինչ որ կ'ուսուցանէ Աստ
ուածաշունչ Քիւրքն, և քննելէն յետոյ խո
նարհեցնէ իւր զօրութիւնն Աստուծոյ զը
րութեան, հաւատոյ ամեն բանի, ինչ որ
կ'ուսուցանէ Սուրբ Քիւրքը, գործ դնէ և
կատարէ Աստուծոյ ամեն հրամաններն և
չ'աշխատէ լուծանել այն խորհուրդներն,
զորս Աստուած աւանդեց մեզ խորհուրդ
պահելու, ինչպէս ասած է. «Ծածուկքն
Տեառն Աստուծոյ մերում եւ յայտնիքն
մեզ և որդւոց մերոց» : Բ. Օրին. Իթ. 29:

Արեմն՝ մարդոյ միտքն պէտք է կեն
դանի հաւատով ընդունի այն ամենայն
խորհուրդներն, զորս Ս. Քիւրքը կը յայտնէ
մեզ : Վասն զի՝ այս աստուածային խոր
հուրդները կը գերազանցեն մարդոյ մտ
քէն և Աստուած ինքն պատրաստեց տայ
մարդոյն այնպիսի բաներ, որ ոչ աչքով էր
տեսած, ոչ մտքէն անցած և ոչ ականջա
վրն լսած, ինչպէս կ'ասէ Պօղոս Առաքեա
լն. «Զոր ակն ոչ ետես, և ունկն մար
դոյ ոչ լուաւ, և ՚ի սիրտ մարդոյ ոչ ան
կաւ, զայն պատրաստեաց Աստուած սի

X
11025 է Քիւրքի պատճառով և համարակալ
զոր հոգի էր ինքուր ինքուր թիւն

րեւեաց իւրոց . Ա . Կորն . Բ . Ծ : Մարդ
 պէտք է զարմանայ , որ Ս . Քրքի մէջ կան
 խորհուրդներ : Արարչի և արարածոց մէջ
 պէտք է լինի խորհուրդ : Խորհրդով է , որ
 մարդ կը զանազանուի Աստուծմէ , այսինքն
 Աստուծոյն յայտնի է այն բանն եւ ունի
 այն զորութիւնն , որ մարդոց համար խոր-
 հուրդ է : Ո՛չ թէ միայն աստուածային
 ստուամն , այլ և ըզրոր մարդկանց ստանուե-
 ներն լի են գազանիքներով :

Աստուածային յայտնութիւնները կը
 բովանդակուին Աստուածաշունչ Քրոց մէջ ,
 որ կը բաժնուի երկու — չի՛ն եւ ՆՈՐ ԿՏԱ-
 ԿԱՐԱՆ : Առաջինն յայտնուեցաւ Մովսի-
 սով և միւս մարդարէներով , որոնք դաս
 տիարակ են Նոր Կտակարանի . իսկ երկ-
 ըրորդն քարոզուեցաւ առաքեալներով : Եր-
 կուտն միասին կը բովանդակեն իրենց մէջ
 Պատմական , Բարոյական և Մարգարեա-
 կան գրքեր , որոց անուէն կ'ասուի Կտա-
 կարան . Վասն զի՛ նորա մէջ կը յայտնէ
 Աստուած իւր կամքն և նովաւ կը բաժա-
 նէ ամենուն իւր բարութիւնն ու ողոր-
 մութիւնը :

Հին Կտակարանն կը խօսի Աստուծոց
 գործոց վերայ , Կրօնի զանազան գրու-

Թեան վերայ՝ աշխարհի սկզբէն մինչեւ
Փրկչի գալուստն , որ խոստացած էր ՚ի
սկզբանէ և յայնմ Եբրայեցւոց ազգին :
Այս փրկութեան ակնկալութիւնն և մաս-
նակցութեան յոյսն , այս մեծ երանաւէտ
Բանն՝ էր հաւատոց նիւթ , մարգարէից
մխիթարութիւն և ճշմարիտ տատուածա-
ղաշարից յոյս , ինչպէս կ'ասէ Ղուկաս ա-
ւետարանիչն . “ Եւ էր այր մի յերուսա-
ղէմ , որոյ անունն էր Սիմէօն և էր այրն
այն արդար և երկիւղած և ակն ունէր մը
խիթարութեանն Իսրայելի և Հոգին Սուրբ
էր ՚ի նմա ” : Ղուկ . Բ . 25

Նոր Կտակարանն կը խօսի և կը հաւ-
տաստէ այն ամենայն , ինչ որ Աստուած
Հին Կտակարանի մէջ խօսած է իւր գոր-
ծոց և իւր կամաց վերայ , որ կատարուե-
ցաւ խոստացեալ Բանով , այսինքն փրկու-
թիւն մեր ՚ի ձեռն Քրիստոսի : Նոր Կտա-
կարանն կ'անուանի Աւետարան , այսինքն
աւետիք բարութեան :

Հին և Նոր Կտակարանը կը շինեն մի
հաւատ , ինչպէս կ'ասէ Օգոստինոս , “ Նու-
րը Հնոյն մէջ ծածկուած է , Հինը Նորոյն
մէջ բացուած ” : Հին Կտակարանը դաս-
ախարակ էր Նորոյն , ինչպէս կ'ասէ Պողոս .

“Ապա օրէնքն դատարարակ եղէն մեզ 'ի
 Յիսուս Քրիստոս , զի 'ի հաւատոցն ար-
 դարասցուք ” : Քաղ. Գ . 24 : Նոր Կտա-
 կարանը լրիւ տուաւ մեզ այն ամենայն ,
 ինչ որ Հինը թողեց մեզ ցանկալու : Հին
 Կտակարանը միայն կը կոչէր մի ազգ , իսկ
 Նորն ամեն ազգեր դէպ 'ի փրկութիւն :
 Նոր Կտակարանը չը դատեր զմեզ միայն
 մեր գործքով և չ'առէր միայն — Արա՛ զայս
 եւ կեցցես , այլ Քրիստոսի խաչով կը խոս-
 տանայ ողորմութիւն և շնորհք Քրիստո-
 սին հաւատասցողներուն եւ մեզքէ զըզ-
 ջացողներուն : Նոր Կտակարանը չը մատ-
 նէր զմեզ մեր տկարութեան , այլ կը խոս-
 տանայ Հոգւոյն Սրբոյ օգնութիւնը մեր
 սիրտը նորոգելու և աստուածային օրինաց
 սէրը նորա վերայ թագաւորեցնելու , ինչ-
 պէս կ'ասէ Պողոս Առաքելոյն բերանով .
 “ Այս է ուխտն , զոր եզից տանն Իսրա-
 յելի յեա աւուրցն այնոցիկ , ասէ Տէր ,
 տայ զօրէնս իմ 'ի միտս նոցա , և 'ի սիրտս
 նոցա գրեցից զնոսա և եղէց նոցա Աստ-
 ուած և նորա եղեցին իմ ժողովուրդ : Եւ
 ոչ ուսուցանիցեն իւրաքանչիւր զքաղա-
 քակից իւր , և իւրաքանչիւր զեղբայր իւր
 եւ ասիցեն ծանիր զՏէր . զի ամենեքեան

Տանկցեն զիս ՚ի վորքիանց մինչեւ ՚ի մե-
ծամեծս » : Եբր . Ը . 10-12 : Նոր կտա-
կարանը չք բաւականանար խոստանալով
երկրաւոր պատիժներ , այլ ունի յաւիտե-
նական կենաց խօսք . « Պատասխանի ետ
նմա Սիմօն Պետրոս , Տէր , առ ո՞վ եր-
թիցուք , բանս կենաց յաւիտենականաց
ունիս » : Յով . 2 . 69 :

Ուրեմն մեր եւս կարող եմք ասել
Յովհաննէս Աւետարանչի հետ միասին ,
որ օրէնքը արուեցաւ Մովսիսի ձեռամբ ,
իսկ չնորհքն և ճշմարտութիւնը (որոնք
են նիւթ օրինաց) ՚ի ձեռն Յիսուսի Քրիս-
տոսի : « Զի օրէնքն ՚ի ձեռն Մովսիսի տը-
ւան , չնորհք և ճշմարտութիւնն ՚ի ձեռն
Յիսուսի Քրիստոսի եղեն » :

Մինչեւ Ս . Գրքի գրուիլն աստուած-
պաշտութիւնը կը պահպանուէր ԱԻԱՆ-
ԴՈՒԹԵԱՄԲ : Աստուած խօսած էր առա-
ջին մարդոց հետ և Նորա խօսքն աւանդու-
թիւն դարձաւ յետագայ սերնդոց համար :
Առաջին մարդն աւանդեց Աստուծոյ խօս-
քը նոցա , որոնք չ'էին լսած և այս պատ-
ճառաւ Ս . Գիրքը ստացաւ պատմական
յատկութիւն , որ մարդիկ միմեանց ա-
ւանդելով՝ կարողանային պահպանել աշ-

խորհիս մէջ աստուածագաշտութիւնը : Աստուած հաստատեց նոյնպէս Չոն, որոյ մէջ կը պարունակուէին աստուածագաշտութեան գլխաւոր ճշմարտութիւններն, այսինքն Աստուծոյ գոյութիւնը, մարդոց մեղաց տակ ընկնիլը և փրկութեան յոյսն : Չոն մատուցանելով կը խոստովանէին, որ կայ Քերագոյն Էակ, որուն կը նուիրէին զոհն . կայ յանցանք, որոյ քաւութեան համար կը նուիրէին . կայ յոյս, որ զոհով պէտք էր փրկութիւն լինի, և այլն : Այս պէս կը պահպանուէր Աստուծոյ խոստացած փրկութեան աւանդութիւնը : Այս աւանդութիւնը տուաւ Աստուած ՚ի ըսկզբան Եբրայեցւոց ազգին, որոնք ընտրուած էին Աստուծմէ, և ապա նոյնպէս աւանդեց եւ Քրիստոնէից փրկութեան խորհրդաւոր աւանդութիւններ, զոր օրինակ Մկրտութիւնն, Հաղորդութիւնն և այլն :

Աստուածագաշտութիւնը կը պահպանուէր աւանդութեամբ մինչեւ յՄովսէս, և այս պատճառաւ մինչեւ ՚ի Մովսէս աւանդ մարդկանց կեանքն երկար էր, որ շատ ապրելով աւանդէին միմեանց Աստուծոյ խօսքը անխախտ : Իսկ երբ Մովսէս գրեց

այն խօսքերն , այսինքն աւանդութիւններն , հաստատելով և լուսաւորելով Հոգւոյն Սրբոյ ազդեցութեամբ , մարդոյ կեանքը կարճացաւ և այնուհետեւ գրով տարածուեցաւ Աստուծոյ խօսքը հեռաւոր մարդկանց :

Աշխարհիս բոլոր գրքերը կարելի է բաժանել երկու՝ Աստուածային և մարդկային : Առաջինն Աստուծոյ կամաց եւ մտաց յայտնութիւնն է , որոյ վերայ տարւաւորուած է Աստուծոյ զօրութիւնը . իսկ երկրորդն է մարդոյ մտաց յայտնութիւնն , որոյ վերայ տարւորուած է մարդոյ տկարութիւնը :

Թեպէտ զանազան ազգեր ունին 'ի հետեց սուրբ անուանեալ գրքեր , ինչպէս՝ Զինացիք — Կիւքս անունով , Հնդկացիք — Վեդաս , Պարսիկք — Զենդաւեստ , Արաբացիք — Գուրան . բայց միայն ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉՆ Է ՄԻԱԿ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՕՍԻ , որ կը սրբաւնակէ իւր մէջ ճշմարիտ աստուածաբաշտութիւն . իսկ վերեւ յիշուած սուրբ անունով գրքերը կը բովանդակեն իրենց մէջ մի քանի ճշմարտութիւններ , բայց այն ևս աւելուած կը համարուի Աստուածաշնչէն , և ահա պարզ կ'երեւի , որ

Աստուծոյ Գիրքը մարդկային հանձարի
 գործ չ'է :

Սուրբ Գիրքը պէտք է ունենայ երեք
 գլխաւոր նշան — Շինողական, Պատմական
 եւ Մարգարեական : Նախ՝ պէտք է լինի
 Շինողական, այսինքն կանգնեցող եւ սրայ-
 ծառայեցող երկրի, ինչպէս կը տեսնեմք,
 որ Աւետարանն՝ ուր եւ տարածուեցաւ,
 այն երկիրը լուսաւորուեցաւ : Իսկ ընդ-
 հակառակն անբրիտանեւթիւնն անլոյս
 կ'առնէ զազգն եւ անստուղ երկիրն, ինչ-
 պէս կը տեսնեմք հեթանոսական երկիր-
 ները : Երկրորդ՝ պէտք է լինի Պատմական,
 այսինքն պատմութիւնը կամ աւանդու-
 թիւնն է մայր Արօնի, եւ այս պատմական
 անընդհատ կապը ստորգ կ'երեւի Աստ-
 ուածաշունչ Քրոյ մէջ : “Եղեւ լոյս” խօս-
 քէն մինչև Յովհաննաւ Յայտնութեան այս
 խօսքերը “Եւ տեսի երկին նոր եւ երկիր
 նոր” մի մեծ շղթայ է, որով կը կապուի
 աշխարհիս սկիզբը միւս նոր աշխարհի ըս-
 կղբան հետ : Երրորդ՝ պէտք է լինի Մար-
 ցարեական . — Աստուածաշունչ Գիրքը
 Մարգարեութիւն է, որ այսօր եւս մեր
 աչքի առջեւ կը կատարուի : Աստուած
 ընտրեց հնուց մի ազգ, որ պահպանէր

աշխարհիս պատմութիւնն, այսինքն Աստուծոյ անաչողութիւնն, Նորա արարչագործութիւնն, մարդոյ մեղաց մէջ ընկնիլն և յոյս, որով պէտք է հասնէր փրկութիւն մարդկային ազգի: Ահա սորա են աշխարհիս պատմութեան նիւթը:

Աստուածաշունչ Գրոյ Մարգարէութեան կենդանի նշանն է Եբրայեցոց ազգը, որ մինչեւ ցայսօր եւս կը սպասեն փրկութեան: Ի՞նչ բանի կը սպասեն, քանի որ Աստուածաշնչի առաջին խօսքէն մինչեւ վերջինն կատարուեցաւ Յիսուսի Քրիստոսի վերայ: Մինչեւ ցայսօր Եբրայեցիք ունին տակաւին իրենց ձեռքը բռնած այն Գիրքը, որ լի է մարդկային ազգի փրկութեան յուսով: Այս Եբրայեցի ազգը քրիստոնէութեան համար նշան է անցած ժամանակի մարգարէութեան, և քրիստոնէացի նշան են ներկայ և ապանի ժամանակաց մարգարէութեան, որոյ կատարումն կը տեսնեմք մեր աչքով Քրիստոսի այն խօսքէն, որ կ'ասէ. «Գնացէք, ես ընդ ձեզ եմ», և թէ՛ «Քաջալերացար՛ւք, զի ես յաղթեցի աշխարհի»: Յով. Ժ. 2. 33: Այս երկու կենդանի նշանն, այսինքն Եբրայեցիք եւ Քրիստոս

Անայք, որոնցմէ մինն անցած ժամանակի մարգարէութեան նշան է եւ միւսն ապառնի, կրմնան մինչեւ աշխարհիս վերջն, և երբ անցեալ և ապառնի միանան, այս երկուսն ՚ի միասին կը վկայեն մարդկային վերջին ցեղին եւս մարգարէութեան կատարումն, և ինչպէս հին ազգն, նոյնպէս և նոր ազգը միասին կը տեսնեն աշխարհիս խաղաղութեան քակտումն, այսինքն մարդկութեան վերջը :

Սուրբ Քիչքը գրուած է աստուածային հոգւով՝ բովանդակելով իւր մէջ աստուածային ճշմարտութիւններ եւ նորահաստատութիւնն աստուածային է և ո՛չ մարդկային : Կը տեսնեմք արդարեւ՝ որ Քրիստոնէութիւնը տարածուեցաւ աստուածային զօրութեամբ և ո՛չ մարդկային հնարքներով : Այս աստուածային զօրութիւնն կ'երեւի այնու, որ Քրիստոնէութիւնն ունի Ա. Գերագանցութիւնն, Բ. Հրաշք, Գ. Մարգարէութիւնն, և Դ. Միջոց տարածութեան :

Նախ՝ Գերագանցութիւնն . — Քրիստոնէական ուսման գերազանցութիւնն կ'երեւի այն գործոց մէջ, զոր մեզ կը պատմէ Ս. Քիչքը, այն է Աստուծոյ արարչագոր-

ճութիւնը , նորա հրաշալի Նախախնա-
 մութիւնը , որով կը կառավարէ զաշխարհ ,
 իւր ընտրած ազգն , Քրիստոնեաներն , իւր
 Յիւզեցին : Կ'երեւի նոյնպէս այն ճշմար-
 տութեանց մէջ , որոնք կ'ուսուցանեն մեզ
 Ատուծոյ կատարելութիւնները , մարդոյ
 պատուիրադանցութիւնն , փրկութեան
 խորհուրդը , մեռելոց յարութիւնը և այլն :
 Կ'երեւի դարձեալ այս մեծ պատուիրանի
 մէջ . « Սիրեսցես զընկերքս իբրև զանձն քո :
 Մատ . ԺԹ . 19 : Կ'երեւի վերջապէս Ատ-
 տուծոյ ամենակարող օգնութեան մէջ , որ
 կը տայ մեզ , որպէս զի կարողանա՞ք ա-
 զատուիլ փորձութենէ , տանիլ չարչարա-
 նաց և ցոյց տալ այնպիսի առաքինութիւն ,
 որ մարդոյ կարողութենէն վեր է : Սուրբ
 Գիրքն կ'ուսուցանէ մեզ այնպիսի կրօն , որ
 ոչ թէ միայն գերազանց է ամեն վարդապե-
 տութիւններէն , ինչ որ ուսուցած են աշ-
 խարհիս խնաստուեններն , այլ բոլորովին
 նոր և շատ անգամ հակառակ մարդկային
 ուսման : Ուրեմն պէտք է ասել , որ այս-
 պիսի ուսումն չ'է կարող լինիլ մարդոյ
 գործ , եւս առաւել՝ աասներկու անու-
 սումն մարդկանց :

Երկրորդ՝ Հրաշք . — Որպէս զի հրաշքը

կարողանայ դառնալ հաստատու թիւն կը
լրօնի՝ պէտք է ունենայ նախ՝ այնպիսի գործ-
քեր, որ յայտնապէս մեծ լինին քան մար-
դոյ զօրութիւնը. զոր օրինակ յարութիւն
մեռելոյ և այլն : Երկրորդ՝ պէտք է լինի
հաստատող այնպիսի ուսման, որ արժան է
Աստուծոյ : Եւ երրորդ՝ պէտք է լինի
ժողովքի կամ բաղմութեան մէջ, որ կա-
րողանայ ունենալ զկայներ : Այս ամեն
նշանները մեք կը անանեմք Քրիստոսի հը-
րաշից մէջ :

Երրորդ՝ Մարգարէութիւն. — Մարգա-
րէութիւնը կրօնի հաստատու թիւն դառ-
նալու համար պէտք է լինի նախ՝ մարգա-
րէութիւն այնպիսի ապառնի բաներու վե-
րայ, որ չ'է կարելի իմանալ ո՛չ ժամանաւ
կի հեռաւորութեամբ և ո՛չ այլ հանգա-
մանքով, ինչպէս է գալուստն Քրիստոսի,
հաստատու թիւն Քրիստոնէութեան այս
խօսքով. « Ես յաղթեցի աշխարհի » . և այլև
Երկրորդ՝ պէտք է լինի ասած պարզ խօս-
քերով, որ չ'ունենայ երկաւ միտք և կամ
մթութիւն : Երրորդ՝ պէտք է լինի սուրբ
կրօնի, հաստատութեան համար, և Չոր-
րորդ՝ պէտք է ունենայ իւր կատարումն :
Այս ամեն նշաններն, թէ՛ մարգարէից գու-

շահածն Քրիստոսի վերայ և թէ Քրիստոսի ասածն Քրիստոնէութեան վերայ բոլորն եւս անթերի կատարուեցան :

Չորրորդ՝ Միջոց կամ հնարք տարածութեան . — Քրիստոնէութեան գործ դըրած միջոցները բոլորն աստուածային են : Քրիստոնէութիւնը պէտք է յողթէր հեթանոսաց և Եբրայեցւոց մտաց կուրծեանը , նոցա խստատրտութեանն և անթիւ հարածանաց : Եւ ասի Առաքեալներն , որ պէտք է քարոզէին Քրիստոնէութիւնը , չ'ունէին ո՛չ մարմնաւոր զօրութիւն , ո՛չ երեւելի ազգութիւն կամ տոհմականութիւն , ո՛չ վարկ , ո՛չ հարստութիւն , ո՛չ ճարտարութիւն , եւ ո՛չ հոգի կառավարութեան աշխարհի , բայց նոցա ձեռքով հաստատուեցաւ Քրիստոնէութիւնը : Այս գործը անկարելի էր , եթէ Աստուած նոցա հետ չը լինէր :

Չր նայելով՝ որ Հին և Նոր Կտակարանը քարոզուած են զանազան ժամանակ եւ զանազան մարդիկներով , այնու ամենայնիւ նոցա վարդապետութեան հոգին մի է , և ուրեմն աստուածային : Ինչ մարդիկ հաւատով ընդունած են Ս. Քիբբը , միշտ զգացած են նորա աստուածային զօ-

բութիւնը և դասած են նորա մէջ կեանք ,
 հոգւոյ կերակուր , խղճի խաղաղութիւն ,
 նեղութեանց համբերելոյ զօրութիւն , կեն-
 դանի յոյս յաւիտենական կենաց և ճա-
 շակ , ինչպէս կ'ասէ Պօղոս Առաքեալն .
 « Զի ոչ եթէ ամօթ ինչ համարիմ զԱւե-
 տարանն , քանզի զօրութիւն Աստուծոյ է
 ՚ի փրկութիւն ամենայն հաւատացելոց » :
 Հռով . Բ . 16 : Մարդ , մարդկացին գիրք
 կարդալով , երբէք չ'է կարող ստանալ այս
 պիտի հոգեկան վայելչութիւն և զմայլումն :

Որովհետեւ Սուրբ Գիրքն Աստուծոյ
 խօսք է , որով Արարիչն յայտնած է իւր
 կամքն , ուրեմն՝ ինչ այնպիսի մի լաւ բան
 կարող է լինիլ արարածի համար , ինչպէս
 ճանաչելն Աստուծոյ կամքը : Ուստի ՀԱՐ-
 ՎԱՒՈՐ է ամեն մարդոյ անպատճառ ու-
 սանիլ Ս . Գիրքը , որոյ ուսումնն ոչ թէ մի-
 այն մի իրաւունք է մարդոյ համար , այլ
 անհրաժեշտ պարտաւորութիւն , ինչպէս
 կ'ասէ Քրիստոս . « Քննեցէք զգիրս , զի
 նորօք համարիք դուք ունիլ զկեանս յա-
 շխտենականս » : Յով . Ե . 39 : Այլ յօրէնս
 Տեառն են կամք նորա , յօրէնս նորա խոր-
 հեացի նա ՚ի սուէ և ՚ի գիշերի » : Սաղ .
 Ա . 2 . Առաքեալները կը գրէին իր'նց

Թղթերն կամ ժողովքի եւ կամ անհատ մարդկանց, եւ կը պատուիրէին որ կարգան և այլոց եւս տան կարգալու: Պարտաւոր է ուրեմն Քրիստոնեայն թէ իւր գործքով եւ թէ իւր խօսքով տարածել Աւետարանի ուսումն:

Ո՛ր կամի ուսանիլ Աստուծոյ կամքը՝ նորա համար Աստուածաշունչ Քիրքը շատ պարզ է: Նա այնքան պարզ է, որ ամենքը կարող են ուսանիլ եւ գործ դնել, ուղեցոյց ունենալով Նկեղեցւոյ նախնի Սուրբ Հարքը իրենց ջերմեռանդն խորհրդաւ ծովալեռներով: Քաւ լիցի ասել, որ Աստուած տուած է այնպիսի յայտնութիւն, յորմէ կախուած է մարդկային փրկութիւնը, և պարզ չ'է ամենի համար: «Ամենայն Քիրք Աստուածաշունչք և օգտակարք, ՚ի վարդապետութիւն են՝ ՚ի յանդիմանութիւն, յուղղութիւն եւ ՚ի խրատարգարութեան»: Բ. Տիմ. Գ. 16: «Ճշրագ են բանք քո ոտից իմոց և լցս տան շաւղաց իմոց»: Սաղ. ձԺԸ. 105: «Ապա եթէ իցէ ծածկեալ աւետարանն մեր՝ ՚ի մէջ կորուսելոցն է ծածկեալ»: Բ. Կորն. Գ. 3:

Որովհետեւ Աստուածաշունչ Քիրքն

Աստուծոյ խօսք է, ուրեմն պէտք է կարգամբ նախ՝ Հեղութեամբ, զգամբ հարկաւորութիւն ուսման, նորոգութեան եւ օգնութեան Աստուծոյ : Երկրորդ՝ պէտք է կարգամբ ուշի ուշով, պատուով, հնազանդութեամբ յամենայն հոգւոյ, պատճառն որ կը լսեմք Աստուծոյ խօսքը, ինչպէս կ'աւսէ . « Խօսեաց, Տէր, զի լուիցէ ծառայքս » : Ա . Թագ . Գ . 8 . Երրորդ՝ պէտք է կարգամբ սիրով, շնորհակալութեամբ, սրբութեամբ սրախ եւ ջերմեռանդութեամբ : Եթէ կը ցանկամք լուսաւորուիլ՝ պէտք է սրբեմք մեր միայրը եւ սիրաւ ճանաչելով աստուածային ճշմարտութիւններն եւ ուսանելով այն ամենայն, ինչ որ խոստացած է Աստուած եւ ինչ որ արած է մեզ համար, եւ այս ամենը միացնելով կատարեալ հաւատքի հետ, պէտք է կատարեմք ամենայն պատուէր, ինչ որ կը պահանջէ մեզմէն մեր հաւտան : Չորրորդ՝ պէտք է կարգամբ աղօթքով, որ Աստուած բանայ մեր սիրան իւր հոգւոյ եւ ճշմարտութեանց համար, ինչպէս արած է իւր ընտրած մարդկանց : Այսպիսի աղօթքով կը խընդրէր Գաւիթ մարգարէն, որ կարողանայ Աստուծոյ արդարութիւնը ճանաչել, աւ

սելով. « Խոստովան եղէց քեզ, Տէր, յուղ-
ղութիւն սրտի իմց, որպէս ուսայց զերա-
ւունս արդարութեան քո » : Սաղ. ճ ժ Բ .
7 : Եւ վերջապէս՝ պէտք է դատեմք մեր
անձն եւ իմանամք թէ գործ եմք դրած
արդեօք Աստուծոյ խօսքը, որով պէտք է
մեզ դատի, թէ ոչ :

Հ Ա Ի Ա Տ Ո Յ Վ Ե Ր Ա Յ

Ա Ռ Հ Ա Ս Ա Ր Ա Կ

Աստուածաշունչ Գրոց մէջ կը տես-
նեմք աստուածային գործքեր, ճշմարտու-
թիւններ եւ մարդկային պարտաւորու-
թիւններ : Այս ճշմարտութիւններն, ու-
րոնք պէտք է դառնան հիմն Հաւատոյ եւ
որով մարդ կարող է մօտենալ Աստուծոյն
և փրկուիլ, հաւոքուած են միասին Հա-
ւատոյ Հանգանակի մէջ :

Հ Ա Ի Ա Տ Ե Լ Ա Ռ Հ Ա Ս Ա Ր Ա Կ՝ կը նշանակէ
ընդունիլ մի քանի գործքեր կամ ճշմար-
տութիւններ արժանաւոր անձանց վկա-
յութեամբ, երբ մեք ինքնին անձամբ
չեմք կարող իմանալ և հաստատել : Իսկ

կրօնի մէջ՝ հարաւորաց կը նշանակէ ընդու-
նիկ մեր սրտով այն աստուածային ճշմար-
տութիւններն, զորս Աստուած ինքն յայտ-
նած է իւր Խօսքով — Աստուածաշունչ
Գրքով :

Քրիստոնէական Հաւատոյ ԳԼԽԱՒՈՐ
ՀԻՄՆ է Յիսուս Քրիստոս, որոյ վերայ կը
խօսի բոլոր Աստուածաշունչ Գիրքը եւ
կը կօչէ բոլոր մարդկութիւնն դէպ ՚ի Նա,
որոյ մէջ միայն կը գտնուի մարդոյ փրկ-
կութիւնը :

Որովհետեւ Աստուած խօսած է մար-
դոյ հետ և այն խօսքով բացած է նորա
համար ճանապարհ փրկութեան, ուստի
մարդ սէտք է բոլոր սրախ և շնորհակա-
լութեամբ հաւատայ Աստուծոյ յայտնած
ողորմութեանց, ապա թէ ո՛չ անհաւա-
տութեամբ կը զրկուի Աստուծոյ ողորմու-
թենէն, ինչպէս կ'ասէ Պօղոս Առաքեալն.
“ Առանց հարաւորոյ անհնար է հաճոյ լի-
նիկ Աստուծոյ ” : Եբբ . ԺԱ . 6 : “ Որ հա-
ւարտայ Որդի՝ ընդունի զկեանս յաւիտե-
նականս . և որ ո՛չ հնազանդի Որդւոյ, ո՛չ
տեսցէ զկեանս ” : Յովն . Գ . 36 : “ Բայց
մեր՝ ո՛չ եթէ երկմտութեամբ եմք ՚ի կու-
րուստ . այլ հարաւորօք ՚ի փրկութիւն

հաւանոյ » : Եբր . Ժ . 39 :

Ճշմարիտ հաւատը պէտք է ունենայ այս նշանները . — Ա . Պէտք է լինի Լուսար , Բ . Հեզ , Գ . Հաստատ , Դ . Կենդանի , և Ե . Գործնական :

Մարդ պարտաւոր է իմանալ հաւատոյ ճշմարտութիւններն , և այն հաստատութիւններն , որոյ վերայ հիմնուած են . վասն զի՝ առանց ճանաչողութեան՝ չը կայ հաւատ , չը կայ դատողութիւն : Քրիստոնեայն պէտք է պատրաստ լինի , ինչպէս կ'ասէ Պետրոս Առաքեալն , « Տալ պատասխանի ամենայնի , որ խնդրիցէ ըզբան , որ է վասն յուսոյն ձերոյ » . Ա . Պետ . Գ . 15 : Բայց այս եւս պէտք է ասեմք , որ մարդ կարող չէ ունենալ հաւատոյ կատարեալ ճանաչողութիւն , ինչպէս կ'ասէ Պողոս Առաքեալն . « Քանզի փոքր 'ի շատէ գիտեմք և փոքր 'ի շատէ մարգարեանամք , այլ յորժամ եկեսցէ կատարումն , փոքր 'ի շատէս խափանեացի » : Ա . Կորն . ԺԳ . 9—10 : « Զի հաւատովք գնամք եւ ոչ կարծեօք » : Բ . Կորն . Ե . 7 : Աստուածային յայտնութիւնները չեն կարող չը լինիլ մեզ համար փոքր 'ի շատէ ստուերով ծածկուած , որով իսկ կը գերազանցի այս

« Ըստ այդմ Վերջին և Կրկին Գրքի »

յայանութիւնը մեր ակար մտքէն, որ առ
վառ պահէ զմեզ Աստուած ճշմարիտ հե-
ղութեան մէջ և փորձէ մեր հաւատարմու-
թիւնը և մեր սէրը ճշմարտութեան հա-
մար: Այս պատճառաւ ուրեմն՝ ճշմարիտ
Հաւատը պէտք է լինի ինչպէս Լուսաւոր,
նոյնպէս և Հեզ:

Լուսաւոր հաւատն, այսինքն հաս-
տատուած անշարժ հիման վերայ, երբէք
չը շարժուիր. ոչ ամբարիշտ մարդկանց
թիւր և ծուռ դատողութիւններէն, ոչ
նոցա չար դորձքերէն և ոչ նոցա վատ օրի-
նակներէն: Հաւատալ հաստատ, կը նշա-
նակէ ամենեւին չունենալ երկբայութիւն,
որով լի է աշխարհ: Հաստատ հաւատը
կարող է հանդիպիլ դժուարութեանց և
փորձանայ, բայց միշտ հաստատ է եւ
յողթող, ինչպէս կ'ասէ Պօղոս Առաքեա-
լն. «Արմատացեալք և շինեալք ՚ի նա
և հաստատեալք ՚ի հաւատս, որպէս ու-
սարուքն առաւելեալք ՚ի նմին դոհու-
թեամբ»: Կոր. Բ. 7:

Հաւատը Կենդանի կ'ասուի, երբ կը
ներգործէ նա և կը շարժէ մեր միտքը եւ
կըմբռնէ մեր սիրտը: «Զի՞նչ են հա-
ւատք՝ եթէ ոչ յուսացելոց իրաց հաս-

տատու թիւն եւ յանդիմանութիւն որոյ
 ոչն երեւին ” : Եբբ . ԺԱ . 1 :

Հաւատք Գործնական կ'առուի, երբ
 ունի այն ամենայն գործքերը, ինչ որ կը
 պահանջէ մեղմէն հաւատք : Այս գործ-
 քերը կարելի է բաժանել երկու — նախ՝
 խոստովանութիւն հրապարակաւ, ինչպէս
 կ'ատէ Քրիստոս . “ Ամենայն որ խոստովա-
 նեացի յիս առաջի մարդկան, խոստովա-
 նեցից եւ ես զնմանէ առաջի Հօր իմոյ որ
 յերկինս է ” : Մատ . Ժ . 32 : Այս հրա-
 պարակաւ խոստովանութեան հետ պէտք
 է և համարձակ տարածել Քրիստոնէու-
 թիւնը, և աշխատիլ ցոյց տալ ամեն պա-
 տահմանց մէջ, որ մէք կը պատկանինք
 Քրիստոսի և նա է մեր կենաց պարծան-
 քը : Երկրորդ՝ Կենաց արքութիւն կամ
 կառարեալ ճնազանդութիւն Աստուծոյ
 պատուիրանաց, ինչպէս կ'ատէ Գաւիթ
 մարգարէն . “ Հաւատացի զոր և խօսեցայ
 և ես խոնարհ եղէ յոյժ ” : Սաղ . ճԺԵ . 10 :
 “ Զի եթէ խոստովանեացիս բերանով բով-
 տէր զՅիսուս եւ հաւատացես 'ի սրտի-
 բում, թէ Աստուած յարոյց զնա 'ի մե-
 աերց' կեցցես ” : Հռով . Ժ . 9 :

Արտհետեւ Հաւատն կը պարունակէ

իւր մէջ բոլոր Բրիտանէութիւնն եւ է
աղբիւր ամենայն առարինութեանց, աղ-
բիւր սիրոյ առ Աստուած եւ առ մարդ,
որ է լուսն օրինաց. այս պատճառաւ
Բրիտոս հաւատ կը պահանջէր իւր ա-
շակերտներէն:

Հաւատով մէք կ'ընդունիմք Աստու-
ծոյ ողորմութիւններն եւ կը մօտենամք նա-
րան. ուրեմն՝ հաւատն է արդարութիւն եւ
խաղաղութիւն առ Աստուած. « Այսու-
հետեւ արդարացեալք ՚ի հաւատոց անտի
խաղաղութիւն կայցուք առ Աստուած ՚ի
ձեռն Տեառն մերոյ Յիսուսի Բրիտոսի » :
Հոով. Ե. 1 :

Հաւատով Աստուծոյ որդի կը լինիմք.
« Քանզի ամենեքին որդիք Աստուծոյ էք
հաւատովք ՚ի Յիսուս Բրիտոս » : Քաղ.
Գ. 26 :

Հաւատով իրարուհիք կըտանամք մօ-
տենալ Աստուծոյ համարձակութեամբ.
« Որով ունիմք զհամարձակութիւն եւ զնը-
ւաճումն յուսով ՚ի ձեռն հաւատոց ան-
տի նորա » : Եփես. Գ. 12 : « Մատիցուք
այսուհետեւ համարձակութեամբ առաջի
ախոռոց շնորհաց նորա, զի ընկալցուք զը-
ղորմութիւն եւ գտցուք շնորհս ՚ի դէսպ

Տամանակի օգնականութեան ” : Եբր .
Գ . 16 :

Հաւատով կ'արժանանա՞մք յաւիտե
նական կենաց . “ Զի ամենայն որ հաւա
տայ ՚ի նա , մի կորիցէ , այլ բնկալցի ըզ
կեանս յաւիտենականս ” : Յով . Գ . 16 :

Հաւատով կը զօրանա՞մք եւ յաղթող
կը գտնուի՞մք աշխարհիս պատերազմի մէջ .
“ Ամենայն որ յԱստուծոյ ծնեալ է՝ յաղթէ
աշխարհի : Եւ այս է յազժութիւնն մեր ,
որ յաղթէ աշխարհի , հաւատքն մեր ” :
Ա . Յով . Ե . 4 :

Միով բանիւ՝ հաւատով կը բնակե
ցնե՞մք մեր մէջ զՅիսուս Քրիստոս եւ կը
միանա՞մք Աստուծոյ հետ , որ է կեանք
եւ կատարեալ երջանկութիւն . “ Բնակել
Քրիստոսի հաւատովք ՚ի սիրտս ձեր , սի
րով արմատացեալք եւ հաստատեալք ” :
Եփես . Գ . 17 :

Հաւատն է մի աստուածային ներգոր
ծութիւն մարդոյ հոգւոյ վերայ եւ կարելի
չէ , որ ծագած լինի նա մեր մտքէն , այլ
Հոգին Սուրբն է , որ կը ծնանի մեր մէջ
ճշմարիտ հաւատ : Եւ արդարեւ՝ եթէ
քննե՞մք հաւատոյ առարկայն կը տեսնե՞մք
պարզապէս , որ հաւատը չէ կարող ծա

գիլ մարդէն, վասն զի Աստուծոյ յայտնած
 ճշմարտութիւնները մարդոյ մտքով գրա-
 նուելու ճշմարտութիւններ չեն : Բայ
 յայամանէ, մէք ընդունակ չեմք առանց
 Հոգւոյն Արքայ զօրութեան ընդունիլ մեր
 մտքով հաւատոյ ճշմարտութիւններն եւ
 նախաւ փրկուիլ, վասն զի՝ մեզքը հեռա-
 ցրներով դմեղ Աստուծմէ՝ խաւարեցու-
 ցած է մեր միտքը, ինչպէս կ'ասէ Առա-
 քեան Պօղոս. «Քանզի շնչաւոր մարդ ոչ
 ընդունի զՀոգւոյն Աստուծոյ, զի յիմա-
 րութիւն է նմա, և ոչ կարէ գիտել եթէ
 հոգեպէս քննիցի » : Ա. Կորն. Բ. 14 :

Մեր սրտով եւս չեմք կարող մէք ըն-
 դունիլ հաւատոյ ճշմարտութիւններն, ու
 բոցմէ կախուած է արդէն մեր փրկու-
 թիւնը, եթէ Հոգին Սուրբն չ'օգնէ, վասն
 զի մարդ շատ չար է և նորա սիրան շատ
 ապականուած է չարութեամբ, ուրեմն՝
 չէ կարող ինքնին սիրել եւ հնազանդիլ
 յայտնուած ճշմարտութեանց. «Խորհուրդ
 մարմնոյ թշնամութիւն է յԱստուծոյ, զի
 օրինացն Աստուծոյ ոչ հնազանդի. նա և
 կարէ իսկ ոչ » : Հռոմ. Բ. 7 : «Զի շնոր-
 հօք նորա էք փրկեալ ՚ի ձեռն հաւատոցն :
 Եւ այս՝ ոչ ՚ի ձեռն, այլ Աստուծոյ պար-

քել է ։ Եփես . Բ . Ծ : Այս պատճառաւ
 ահա Հոգին Սուրբ կ'անուանի Աստուա
 ծաշնչի մէջ Հոգի հաւատոյ : «Արդ՝ ունիմք
 զնոյն Հոգի հաւատոյ ։ Բ . Կորն . Գ . 13 :
 Եւ ամենայն ճշմարիտ հաւատացեալները
 կը խոստովանին , որ նոցա հաւատն է
 Ներգործութիւն Հոգւոյն Սրբոյ :

Հոգին Սուրբ կը ներգործէ մարդոյ
 վերայ , որ մարդոյ մէջ ծնանի հաւատ
 արտաքին միջոցներով , Աստուածաշունչ
 Գրքի ընթերցանութեամբ , աղթքով եւ
 եկեղեցական խորհրդներով : Այս արտա
 քին ներգործութիւնը միշտ և հանապաղ
 կապուած պէտք է ընի ներքին ներգոր
 ծութեան հետ : Մարդն եւս պէտք է աշ
 խատի իւր կողմէն , որ արժանանայ աստ
 ուածային ողորմութեան : Ուստի՝ պէտք
 է ունենայ հետեւողութիւն գործ զնել
 ւոյն արտաքին օգնութիւններն , զոր Հոգին
 Սուրբ կը տայ և ամեն ժամանակ պէտք
 է մտայ մէջ պահէ՝ ոչ թէ իբրեւ լոկ ճա
 նաչողութիւն կամ գիտութիւն , այլ ունե
 նայ հեզ , ճշմարիտ և խանարհ սիրտ , որ
 երբէք չ'ընդդիմանայ Հոգւոյն Սրբոյ , այլ
 միշտ որոնէ ճշմարտութիւն , որոյ համար
 կ'ասէ Քրիստոս . « Եթէ որ կամի զկան

նորա առնել, գիտացել վասն վարդապետութեանս, յԱստուծոյ իցէ արդեօք՝ եթէ ես ինչ յանձնէ իմմէ խօսիմ” : Յով. է. 17 : Բայց այս գիտութիւնը պէտք չէ հպարտացնէ մարդոյ սիրտը, որպէս զի հպարտութեամբ չի կորուսանէ իւր վերայ եղած ներգործութիւնն Աստուծոյ : “ Գիտութիւն հպարտացուցանէ, այլ սէր շինէ ” : Ա. Կորն. Ը. 1 :

Մարդ ջերմեռանդն աղօթքով պէտք է խնդրէ Աստուծմէ հաւատ, որ Աստուծոյ ամենէն գերազանց շնորհքն է. վասն զի հաւատը միայն կը տայ ճաշակումն ամենայն ճշմարտութեանց եւ զօրութիւն պատրաստ լինելու Աստուծոյ պատուիրանաց համար եւ ամեն ժամանակ Աստուծոյ սիրոյ համար ընծայել իւր ամեն սիրած բաներն :

Թէպէտ Հոգին Սուրբ սովորաբար միշտ գործ կը դնէ արտաքին միջոցներ, որ ծնանի մեր մէջ հաւատ, բայց նորա ներքին ներգործութիւնն այնպէս չէ կարողած արտաքին միջոցներու հետ, որ առանց նոցա եւս երբեմն չը ներգործէ մարդոյ հոգւոյ վերայ, մանաւանդ այն ժամանակ, երբ մարդ չէ կարող ունենալ

արտաքին միջոցներ, ինչպէս կը տեսնեմք
Քրիստոսի մօտ խաչուած աւազակի եւ
այլոց վերայ :

Հ Ա Ն Գ Ա Ն Ա Կ Հ Ա Ի Ա Տ Ո Յ

ԽՈՐՀՈՒԲԳԻՔ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Այն ճշմարտութիւններն, որոնք
պէտք է լինին Քրիստոնէական հաւատոյ
հիմն, հաւաքուած են միասին եւ կ'ան-
ուանին ՀԱՆԳԱՆԱԿ ՀԱԻԱՏՈՅ (1), այսինքն
ժողովածոյ հաւատոյ ճշմարտութեանց,
որ է այս. —

“ Հաւատամք 'ի մի Ս. ստուած
'ի Հայրն ամենակալ՝ յՍ. Րարիչն
Երկնի եւ Երկրի՝ Երեւելեաց
և աներեւութից :

(1) Հանգանակ բառն՝ ուրիշ լեզուաց մէջ կ'ատուի
Սիմբօզում, որ է մի նշան, որ հին ժամանակները կը-
տային ճաշի հրաւիրուած մարդկանց, կամ այնպիսի նը-
շան, որ հեռի եղած բարեկամները կարողանային այս նը-
շանով զիրար ճանաչել : Այս անունը տուին Քրիստո-
նէից հաւատոյ ճշմարտութեանց, որ սովաւ կարողանան
զիրար Քրիստոնէաց ճանաչել, որոնք ճշմարտութեամբ
և ջերմեւանգութեամբ կը հաւատային նոքա մէջ եղած
ճշմարտութեանց :

Եւ ՚ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, Քրիստոս,
 յՈրդին Աստուծոյ, ծնեալն
 յԱստուծոյ Հօրէ Միածինն, այս
 ինքն յեռ թե՛նէ Հօր, Աստ-
 ուած յԱստուծոյ, լոյս ՚ի լու-
 սոյ, Աստուած ճշմարիտ, յԱս-
 տուծոյ ճշմարտէ, ծնունդ և
 ո՛չ արարած. նոյն ինքն ՚ի բը-
 նու թե՛նէ Հօր, որով ամենայն
 ինչ եղեւ յերկինս և ՚ի վերայ
 երկրի, երեւելիք եւ աներե-
 ւոյթք. որ յաղագս մեր մարդ-
 կան և վասն մերոյ փրկու թեան
 իջեալ ՚ի յերկնից. մարմնացաւ,
 մարդացաւ, ծնաւ կատարելա-
 պէս ՚ի Մարիամայ արքոյ կու-
 սէն Հոգւոյն Սրբով, որով է-
 առ զմարմին՝ զՀոգի եւ զմիտ
 և զամենայն որ ինչ է ՚ի մարդ,
 ճշմարտապէս և ո՛չ կարծեօք,
 չարչարեալ խաչեալ թաղեալ

յերբորդ աւուր յարուցեալ
 ելեալ 'ի յերկինս նովին մարմ
 նովն նստաւ ընդ աջմէ Հօր .
 գալոյ է նովին մարմնովն եւ
 փառօք Հօր 'ի դատել զկենդա
 նիս և զմեռեալս , որոյ թագա
 ւորութեան ոչ գոյ վախճան :

Հաւատամք և 'ի Սուրբ Հոգին
 յանեղն և 'ի կոտորեալն , որ
 խօսեցաւ յօրէնս և 'ի մարգա
 րէս և յԱւետարանս , սր էջն
 'ի Յորդանան , քարոզեաց զՍ .
 ուաքեալն եւ բնակեցաւ 'ի
 Սուրբսն :

Հաւատամք և 'ի միմիայն ընդ
 հանրական եւ յառաքելական
 Եկեղեցի 'ի մի մկրտութիւն ,
 յապաշխարութիւն , 'ի քա
 ւութիւն եւ 'ի թողութիւն
 մեղաց 'ի յարութիւն մեռե
 լոց , 'ի դատաստանն յաւիտե

նից հոգւոց և մարմնոց . յար-
քայու թիւն երկնից եւ ՚ի
կեանսն յաւիտեանականս » :

Ի սկզբան Քրիստոնէութեան այս Հան-
գանակը կարճ էր այս խօսքերով . « Յա-
նուն Հօր և Որդւոց և Հոգւոյն Սրբոց » .
զոր Առաքեալք կ'ասէին Քրիստոսի հրա-
մանաւ : Բայց երբ Քրիստոնէութեան դէմ
եղան զանազան մտքեր , այն ժամանակ բա-
կրսան աւելանալ Հանգանակի մասունք-
ներն և այս Հանգանակը գրուեցաւ Նի-
կիոց ժողովոյն մէջ , Քրիստոսի 325 թուա-
կանին , 318 Հայրապետաց համաձայնու-
թեամբ , Մեծն Աթանասի ձեռքովն , որ
մինչեւ ցայսօր եւս Հայաստանեայց Եկե-
ղեցին ունի անփոփոխ , բայց աւելացրնե-
լով մեր Քրիզոստոմոսի պարզ եւ
ճշմարիտ խոստովանութիւնը :

« Իսկ մեր փառաւորեացուք ,
որ յառաջ քան զյաւիտեանա
երկիր պապանելով Սրբոց Նր-
բորութեանն եւ միոց ասաւ

ոււածու թեանն Հօր և Որդւոյ
 և Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ և միշտ
 յաւիտեանս յաւիտենից ա-
 մէն » :

Հաւատոյ Հանդանակի գլխաւոր մա-
 սաւեքներն են չորս . Ա . Հաւատալ 'ի Հայր
 Աստուած . Բ . յՈրդին նորա 'ի Յիսուս
 Քրիստոս . Գ . 'ի Սուրբ Հոգին , և Դ . յԵ-
 կեղեցի եւ 'ի խոստացեալ ոգորմութիւն
 հաւատացելոց :

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻ

“ Հաւատամք 'ի մի Աստուած , 'ի Հայրն
 անէնակալ յԱրարիչն երկնի եւ երկրի՝
 երեւելեաց եւ աներեւութից » :

Հաւատալ 'ի մի Աստուած՝ ոչ թէ մե-
 այն կը նշանակէ . որ Աստուած կայ եւ
 յայանուած է մարդոյն . այս հաւատը դե-
 ւերն եւս ունին . “ Գու հաւատաս զի մի
 է Աստուած , բարւոք առնես , եւ դեւք
 հաւատան և սարսին » : Յակ . Բ . 19 : Վա-
 սին զի հաւատալ որ կայ Աստուած եւ

այս ճանաչողութիւնը գործ չը դնել՝ աւելի վատ է, քան թէ չը հաւատալ խօսքով նորա գոյութեանը : Այս ճշմարիտ հաւատը պէտք է զՍտուած երեւեցնէ մեզ, ինչպէս կ'ասէ Հանգանակը թէ՛ կայ մի Ստուած, որ ունի ամեն կատարելութիւններ և որ ստեղծած է աշխարհքը, կը կառավարէ եւ կը նախախնամէ, նմա պէտք է ընծայեմք մեր ամեն գործքերը և պատրաստ լինիմք նորա ամեն հրամանները կատարելու :

Ասելով՝ Հաւատամք 'ի մի Ստուած, պէտք է Ստուծոյ գոյութեան հետ իմա նամք միանգամայն եւ նորա բնութիւնն ու կատարելութիւններն, իմանամք թէ ի՞նչ է արած մարգոյ համար եւ ի՞նչ է յայտնած իւր վերայ, որ կարողանամք ճանաչել զնա, հաճոյ լինիլ նմա և գտանել ողորմութիւն 'ի նմանէ : Բայց մէք չեմք կարող կատարելապէս ճանաչել Ստուծոյ կատարելութիւնները, վասն զի ըստ մեծի մասին խորհուրդ են մեզ համար և այն քան կը ճանաչեմք, որքան Աւետարանը մեզ յայտնած է . “ Ամենայն ինչ տուաւ ինձ 'ի Հօրէ խնկէ և ոչ ոք գիտէ՛ թէ ո՞վ է Արդի, եթէ ոչ Հայր, և ո՞վ է

Հայր՝ եթէ ոչ Որդի, և ու՛մ կամիցի Որ-
դին յայանել ” : Ղա.կ. Ժ. 22 : Եւ սորա
սրաածառն այն է, որ Աստուած Հոգի է
անսահման և մէք սահմանաւոր. ուրեմն՝
միայն նորա ճանապարհի ամերը կարող
եմք տեսնել. “ Մեծ է Տէր և օրհնեալ է
յոյժ և մեծութեան նորա ո՛չ գոյ ջափ ” :
Սաղ. ձ ԽԳ. 3 :

Աստուածային բնութեան վերայ Ս.
Գիրքը կ’ուսուցանէ մեզ երկու բան.
Առաջին՝ Որ ջը կայ ուրիշ Աստուած բայ
ի նմանէ. “ Լ’ուր, Խորայէլ, Տէր Աստ-
ուած մեր Տէր մի է ” : Բ. Օրին. 2. 4 :
“ Մի է Աստուած և Հայր ամենեցուն, որ
ի վերայ ամենայնի եւ ընդ ամենեսին ի
մեզ ” : Եփես. Գ. 6 : Երկրորդ՝ աստուա-
ծային բնութիւնը հասարակ է Հօր, Որդ-
ւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ և այս երեք անձինքն
ունին մի Աստուածութիւն : Այս է Քրիս-
տոնէից հաւատը, այսպէս կը խօսի Սուրբ
Գիրքը աստուածային երեք անձանց վերայ :
“ Ենորհք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիս-
տոսի, և սերն Աստուծոյ եւ հաղորդու-
թիւն Հոգւոյն Սրբոյ, ընդ ձեզ ընդ ամե-
նեսին ” : Բ. Կորն. ԺԳ. 13 : “ Ըստ կանուխ
գիտութեանն Աստուծոյ Հօր, սրբութեամբ

Հոգւոյն 'ի հնազանդութիւնս և 'ի հեղուսնս
արեան Յիսուսի Քրիստոսի : Ենորհք ընդ
ձեզ և խաղաղութիւն բազմասցին ” : Ա .
Պետ . Ա . 2 : “ Զ'ի երեք են որք վկայեն
յերկինս . Հայր , Բանն և Հոգին Սուրբ .
Եւ երեքինս մի են ” : Ա . Յով . Ե . 7 : “ Մը-
կրտեցէք զնոսս յանուն Հօր և Որդւոյ և
Հոգւոյն Սրբոյ ” : Մատ . ԻԸ . 19 :

Առաքեալները կը մկրտէին անուամբ
Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ , սրաու-
ճառն որ՝ Մկրտութիւնն ընծայ է Աստու-
ծոյ , և Յիսուս Քրիստոս հրամայեց մկրտ-
տել անուամբ Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն
Սրբոյ : Ա յս Երրորդութիւնն է հիմն Քր-
իստոնէական Հաւատոյ և երեք անձինքն
ունին մի ներգործութիւն մեր փրկութեան
համար , բայց զանազան կերպով : — Հայրը
կը կոչէ զմեզ և կը մօտեցնէ իւր Որդւոյն ,
“ Ո՛չ որ կարէ գալ առ իս՝ եթէ ոչ Հայրն
որ զիս առաքեաց՝ ձգեսցէ զնա ” : Յով .
2 . 44 : Կը կոչէ և կը մօտեցնէ Որդւոյն ,
զոր 'ի յաւիտենից ծնաւ և սրատրաստեց
նորա գալուստն : Որդին եկաւ երկնքէն ,
միացաւ մարդկային բնութեան հետ , որ
զմեզ փրկէ մեր մեղքէն և մեր հոգւոյն
տայ կեանք յաւիտենական : “ Ո՛չ որ գայ

առ Հայր՝ եթէ ոչ ինեւ » : Յով. ԺԳ. 6 :
 Եւ Հոգին Սուրբ մեր նորագիշն է , որ կրու
 կին հաստատեց մեր մէջ Աստուծոյ նմա
 նութիւնը և ընդունակ կ'առնէ զմեզ Աս
 տուծոյ սուած փրկութեանը : « Յորժամ
 եկեացէ նա՝ Հոգին ճշմարտութեան , ա
 ռաջնորդեացէ ձեզ ամենայն ճշմարտու
 թեամբ » : Յով. ԺԶ. 13 : « Եւ ոչ որ կարէ
 ասել Տէր՝ զՅիսուս . եթէ ոչ Հոգւովն
 Սրբով » : Ա. Կորն. ԺԲ. 3 :

Հայր ունի երկու նշանակութիւն_հա
 սարակ և յատուկ : Հանդանակի մէջ ասե
 լով Հայր՝ պէտք չէ հասկանանք Հօր Աս
 տուծոյ հասարակ նշանակութեամբ , որ
 ամենուս համար Հայր է առհասարակ ,
 այլ յատուկ նշանակութեամբ Հօր Աստու
 ծոյ , որ նա է մի անձն Երրորդութեան :

Աստուած ունի ԿԱՏԱԲԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
 առ ինքն և առ մարդ : Առ ինքն ունեցած
 կատարելութիւնները սոքա են . — Յարի
 տեմական , Ամահ , Հոգեւոր , Ամենակա
 րող , Ամիտիտի , Ամենագէտ , Ամենուրեք ,
 և այլն : Իսկ առ մարդ ունեցած կատարե
 լութիւններն են . — Բարի , Իմաստուն ,
 Սուրբ , Արդար , Ճշմարիտ , Հաւատարիմ ,
 և այլն :

Թէպէտ Հանգանակի առաջին մասին մէջ Աստուծոյ կատարելութիւններէն միայն մին կը յիշուի, այսինքն Ալեանկարոյ թիւնն : Բայց այս կատարելութիւնը կը բովանդակէ իւր մէջ միւս բոլոր կատարելութիւններն և այս ալեանկարոյ կատարելութիւնը փառաւորապէս յայտնուեցաւ Արարչագործութեամբ :

Յարիտեանկան և անմահ ասելով՝ մեր կը խոստովանիմք, որ Աստուած չ'ունի ո՛չ սկիզբն և ո՛չ վախճան : Մեր միայրը խոստովանելով Աստուծոյ գոյութիւնը Յարիտեանկան՝ կարող կը լինի մեկնել աշխարհիս սկիզբն եւ Աստուած Յարիտեանկան կ'անուանէ զինքն, — Եհովայ, այսինքն ես եմ, որ էն :

Ասելով Հոգեւոր՝ կը խոստովանիմք, որ Աստուած չ'ունի ոչ ինչ նիւթական մասրն, այլ Հոգի է նա : “ Հոգի է Աստուած և երկրպագուաց նորա՝ Հոգւով և ճշմարտութեամբ սարս է երկիրպագանել ” : Յով. Դ. 24 : Թէպէտ և Աստուածաշունչ Գրոց մէջ կ'ընծայուի Աստուծոյն ականջք, աչք, ձեռք, ձայն, դուր և այլն . “ Եղիցին ականջք քո ՚ի լսել զձայն աղօթից իմոց ” : Սաղ. ճ Ի Թ. 2 : “ Աչք Տեառն ՚ի վերայ

արդարոյ » : Մառ. 1. Գ. 16 : « Ձեռքքք արարին և ստեղծին զիս » : Մառ. ձ ժԸ. 73 : « Չայն Տեառն 'ի վերայ ջուրոյ » : Մառ. ժԸ. 3 : « Երկիր պատուանդանսս ոսկոյ նորա » : Մառ. Ե. 33 : Բայց այս խօսքերը գործ կ'ածուին յարաբերելով առ մարդն : Սուրբ Գիրքը խօսելով Աստուծոյ վերայ՝ մարդկեղէն կերպարանքով կը ձեւացնէ և այսու կը յայտնէ մեզ Աստուծոյ ներգործութիւնը :

Ասելով Ամենագէտ՝ կը խոստովանիմք, որ անցեալն, ներկայն և ապառնին յայտնի է Աստուծոյ, վասն զի՝ նա է ստեղծող ամենայնի եւ Հոգի յաւիտեանական, ամենայն ինչ ներկայ է նորա համար : « Այլ ամենայն ինչ մերկապարանոց կայ առաջի աչաց նորա » : Երբ. Գ. 13 : « Ո՛վ է իբրեւ զիս յառաջ գայցէ, ձայն տացէ, պատմեսցէ և պատրաստեսցէ ինձ՝ յորմէ հեատարարի զմտորէն յաւիտեան և որ ինչ գուրայն է, մինչեւ եկեալ իցէ պատմեսցեն ձեզ » : Երայ. Խ Գ. 7 :

Ասելով Ամենակարող՝ կը խոստովանիմք, որ չը կոյ ոչ ինչ՝ որ կարողանայ Աստուծոյ արգելք լինիլ, վասն զի՝ ինչ որ կամենայ՝ կարուչ է առնել եւ արտրածն

այնքան միայն զօրութիւնսս յենի, որքան
 տուած է Արարիչն: « Ես եմ Աստուած
 քո, հաճոյ լինի առաջի իմ և անարատ »:
 Թանգ. Ժ. 1: « Հայեցաւ ՚ի նոսա Յիսուս
 և ասէ, առ ՚ի մարգկանէ այդ անկար է,
 այլ առ Աստուծոյ ամենայն ինչ զօրաւոր »:
 Մատ. ԺԹ. 26: « Որ ես, Տէր, Տէր, դու
 արարեր զերկինս և զերկիր զօրութեամբ
 քով մեծաւ և բազկաւ քո բարձու »:
 Երեմ. 1, 17:

Ասելով Ամենուրեք՝ կը խոստովանիմք,
 որ չք հայ ո՛չ մի տեղ, ուր Աստուած չք
 հարսզանաց ներգործել իւր հոգւով: Այս
 հատարելութիւնն կը պարունակէ իւր
 մէջ Աստուծոյ ամենապիտութիւնն եւ
 ամենակարողութիւնն: « Եթէ թագիցէ
 մարդ ՚ի թագստեան և ես ո՛չ տեսից ըզ
 նա, ասէ Տէր, միթէ զերկինս և զերկիր
 ես ո՛չ ընում »: Երեմ. 1, 24: « Յո՞ եր
 թայց ես ՚ի հոգւոյ քումսն և կամ յերե
 սաց քոյ ես յո՞ փախեաց: Եթէ ելանեմ
 յերկինս՝ դու անդ ես եւ եթէ իջանեմ
 ՚ի դժոխս և անդ մօա ես »: Սաղ. 81, 7-8:

Ասելով Անխոփոխ՝ կը խոստովանիմք,
 որ հեռի է Աստուած ամենայն փոփոխու

թե՛նէ, վառն զի ամենայաւխաւեանն պէտք
 է լինի անսխիտիս, ո՛չ որ չ'է կարող ո՛չ
 տալ և ո՛չ խելէ կամ յափշտակել Սատու-
 ծոյ և ոչ ինչ : Վասն զի նա է Տուխն ա-
 մենայնի, նա է միշտ անսխիտիս եւ թէ-
 պէս նորա ներգործութիւնը մարդոյ վե-
 րայ կը փոփոխի մարդոյ հոգւոյ գրութեան
 համեմատ, բայց նա ինքն կը մնայ անխա-
 փախ . ինչպէս աչքով հիւանդը կը կարծէ
 թէ արեգակի լոյսը փոխուած է, բայց նա-
 րա կարծած փոփոխութիւնն իւր աչաց
 տկարութիւնն է, այսպէս եւս շատ տեղ
 կ'ասուի Սուրբ Գրոց մէջ. Աստուած զգը-
 չացար, Աստուած բարկացար : Բայց՝ Աստ-
 ուած զղջացար՝ կը նշանակէ թէ մարդ
 թիւրեց իւր նպատակը, զոր Աստուած
 նշանակած էր նորա համար : Աստուած
 բարկացար, այսինքն մարդս գործած է այն-
 պիսի բան, որ արժանի է սրտովոյ : « Ա-
 մենայն տուրք բարիք եւ ամենայն սար-
 գելք կատարեալք ՚ի վերուստ են իջեալք
 առ ՚ի Հօրէն լուսոյ, յորում՝ չիք փոփո-
 խումն և կամ չըջելոյ ստուեր » : Յակ. Ա.՝
 17 : « Նորա անցանեն և դու կաս և մնաս
 յաւխաւեան : Ամենեքեան որպէս զձորձս
 մաշեսցին և որպէս զվերարկուս փոխեսցես

ընտաս և փոխեացին , բայց դու նոյն խակ
ես և ամբ քո սչ անցանեն » : Մաղվ . Ճ Ա .
27 _ 28 :

Ասելով Բարի՛ կը խոստովանիմք Աս-
տուծոյ անփոփոխ կամբք , որ պատրաստ
է ամեն ժամանակ բարութիւն անեղ ա-
րարածոց : Աստուած իւր բարութեամբ
կը ներգործէ մեր վերայ զանազան կեր-
սով մեր հոգւոյ դրութեան համեմատ և
ամեն ժամանակ այնպէս կը ներգործէ ,
ինչպէս յարմար է մեր վիճակին : Աստուած
իւր բարութիւնը կը տայ միշտ իւր սիրե-
լեաց . իսկ ինչ ժամանակ նա իւր բարու-
թիւնը կը փռէ մեզաւորներու վերայ՝
կ'ասուի ողորմութիւն : Երբ Աստուծոյ բա-
րութիւնը կը սպասէ մեզաւորաց դարձին՝
այն ժամանակ կ'ասուի համբերութիւն :
Երբ Աստուծոյ բարութիւնը կը նուա-
զեցնէ պատժոյ սաստիութիւնը՝ կ'ասուի
մեծահոգութիւն : Երբ Աստուծոյ բարու-
թիւնը կը ներէ մեզաւորաց եւ կը մո-
տեցնէ առ ինքն՝ կ'ասուի ողորմածու-
թիւն : Աստուծոյ այս մեծ կատարելու-
թիւնն , այն է ամենաբարութիւնն , կը
ծագի անտի , որ Աստուած ունի այն
ամենայն , ինչ որ՝ հարկաւոր է բարու-

Թիւն աներու համար, այսինքն ամենագի-
տութիւն, ամենակարողութիւն, ամեն-
աբերութիւն, և ոչ ինչ բան կարող չ'է
արգելք դառնալ նորա բարութեանը :
Այս կատարելութիւնն կը հաստատուի
անթիւ բարութեամբ, զոր Աստուած կը
սիրէ մեր վերայ և իւր մօտ տեղ կը պա-
հէ մեզ համար : Աստուծոյ բարութիւնն
երեւեցաւ մանաւանդ նորա անհուն սի-
րոյ մէջ, որով վրկեց զմեզ՝ չը խնայելով
իւր Արդւոյ անձն մեզ համար : “ Այսուիկ
գիտացաք զսէրն, զի նա զանձն իւր եղ 'ի
վերայ մեր եւ մեր վասն եղբարոյ մերոց
պարտիմք դնել զանձինս ” : Ա . Յով . Գ . 16 :
“ Եւ զի յայտ՝ երեւեցաւ սէրն Աստուծոյ
'ի մեզ, զի զԱրդին իւր միածին առաքեաց
Աստուած յաջարհ, զի եղիցուք նովա-
կենդանի ” . Ա . Յով . Գ . 9 :

Ասելով Իմաստուն՝ կը խոստովանիմք,
որ Աստուած ունի ամենաբարի նպատակ
և այն բարի նպատակի համար դործ կը
դնէ բարի միջոցք կամ հնարք : Այս կա-
տարելութիւնն կը պարունակէ իւր մէջ
ամենագիտութիւն, որով Աստուած ունի
ամենաչաւ ճանաչողութիւն : Կը պարու-
նակէ ամենաբարութիւն, որով միշտ կը

յանկայ բարի առնել: Ար պարունակէ ա-
մենակարողութիւն , որուն ոչ որ կարող է
արդէլք գառնալ: Այս ամենիմաստու-
թիւնն Աստուծոյ կը տեսնեմք այսու , որ
Աստուած միշտ կը նախախնամէ եւ կը
զորմի արարածոց և Սուրբ Գիրքը կ'ան-
ուանէ զԱստուած միայն իմաստուն: «Մեծ
են գործք քս Տէր , զամենայն ինչ իմաս-
տութեամբ արարեր , և լցաւ երկիր ըս-
տեղծուածովք քովք » : Սաղ . ճ Գ . 24 :
« Աստուած իմաստութեամբ հիմունս է-
արկ երկրի , պատրաստեաց զերկինս խոր-
հրդով : Եւ հանձարով իւրով զանգունդս
պատառեաց » : Առակ . Գ . 19-20 : « Մեծդ
խորհրդովք և զօրաւոր գործովք : Ամե-
նակալ մեծանունդ Տէր , աչքք քս բաց են
յամենայն ճանապարհս որդւոց մարդկան ,
տալ իւրաքանչիւր ըստ ճանապարհի իւ-
րում , ըստ պտղոց գնացից իւրեանց » :
Երեմ . ԼԲ . 19 :

Սուրբ բառը Ս . Գրոց մէջ մի քանի
տեղ կը նշանակէ մեծութիւն Աստուծոյ .
բայց առհասարակ Սուրբ տեսլով՝ մեք
կը հասկանամք , որ Աստուած կ'ատէ ամե-
նայն մեղք և կը սիրէ ամենայն առարիւ-
նութիւն : Գեղեցիկ վկայ է Աստուծոյ

սրբութեան մեր խղճմտանքը, որոյ վերայ
 Աստուած ՚ի սկզբանէ գրեց սրբութեան
 օրէնքը, ինչպէս Մովսիսի քարեղէն տախ-
 տակի վերայ իւր սիրոյ օրէնքն : Սուրբ
 Քիչքը շատ անգ կրփառաւորէ Աստուծոյ
 այս կատարելութիւնը . « Երգէին զերգս
 Մովսիսի առաջի Աստուծոյ, եւ զերգս
 Գառինն՝ ասելով սուրբ, սուրբ, սուրբ, Տէր
 զօրութեանց » : Յայտ . ժ. Ե . 3 : Աստու-
 ծոյ աչքը սուրբ է, որ չը տեսանէ չարու-
 թիւն : Սրբութիւնը տուած է մեզ՝ ինչ-
 պէս մէկ հնարք կամ պայման Աստուծոյն
 մտեանալու : « Այլ ըստ Սրբոյն, որ կո-
 ճեաց զձեզ եւ դուք սուրբք յամենայն գը-
 նացս ձեր լինիջիք » : Ա . Պետ . Ա . 15 :
 « Զխաղաղութեան զհետ երթայք ընդ
 միմեանս՝ եւ զսրբութեան, առանց որոյ
 ոչ որ տեսանիցէ զՏէր » : Եբբ . ժ. Բ . 14 :

Ասելով Արդար՝ կրխատուանիմք Աս-
 տուծոյ անսխալիս կամքը, որնա կրտայ վարձ
 իւր սիրելեաց՝ եւ պատիժ մեղաւորաց :
 Այս կատարելութիւնը կը պարունակէ
 իւր մէջ ամենիմաստութիւնն եւ ամենա-
 բարութիւն : « Քանզի հաստատեաց օր՝
 յորում սրարտ է դատել զաշխարհս ար-
 դարութեամբ ՚ի ձեռն առնն, որով սահ-

մանեաց տալ հաւատոս ամենեցուն՝ յա
բուցեալ զնոս ՚ի մեռելաց ։ Գործ . ԺԷ : 31 :

Ասելով ճշմարտա և Հաւատարիմ՝ կը
խոստովանիմք , որ Աստուծոյ ամեն մի խօս-
քն կամ պատուիրանքն համաձայն է բը-
նութեան իրաց , և ոչ ինչ զք խոստանար
Աստուած , որ խտրապէս զք կատարուի =
Այս սրտածառաւ Սուրբ Գիրքն կ'անուա-
նէ զնա Աստուած ճշմարտութեան , Աստ-
ուած կենդանի և ճշմարտ : “ Եւ որպէս
գարձայք առ Աստուած՝ ՚ի կուոյ անախ-
ձառայել Աստուծոյ կենդանոյ և ճշմար-
տի ” : Ա . Թեաւոյ . Ա . Գ : “ Հաւատարիմ
եղել յաշխարհի և վերացաւ փառօք ” :
Ա . Տիմ . Գ . 16 : “ Հաւատարիմ՝ եղելե
սրտոգամքն Աստուծոյ ” : Հռոմ . Գ . 2 :

Աստուծոյ այս ամեն կատարելու-
թիւններն իրարու հետ համաձայն են ,
ուրախ և մարդս պէտք է զգուշ լինի , երբ
կը խօսի աստուածային կատարելութեանց
վերայ , որ մի գուցէ՝ մի կատարելութեան
վերայ խօսելով՝ միւսներն ուրանայ . ինչ-
պէս կան մարդիկ , որ աստուածային ար-
գարութեան վերայ խօսելու ժամանակ
կ'ուրանան նորա քարութիւնը և կը կար-
ձեն թէ՛ Աստուած ամենախարոզ լինելով

կ'առնէ այնպիսի բան, որ հակառակ է նորա արդարութեան:

Աստուած ունենալով այս ամեն կատարելութիւններն՝ Սուրբ Գրոց մէջ կ'առնուանի Երանելի: «Որ ըստ Աւետարանի փառաց Երանելոցն Աստուծոյ է, որում եղէ ես հաւատարիմ»: Ա. Տիմ. Ա. 11: Աստուած ունի այնպիսի փառք, որ ջրատկանիք սչ սրին և այս փառքը կը պարունակուի նորա կատարելութեանց մէջ, զոր միշտ կը տեսնէ եւ նաքոր կը փառաւորուի, և Աստուած արժան կը համարի դնել իւր փառքն իւր կատարելութեանց և այն փառաւորութեան մէջ, որով մեր տէտք է փառաւորեմք զնա: Այս վերջին նշանակութեամբ կ'ասուի՝ Փառասորել զԱստուած: «Բանդի գնոց գնեցայք. փառաւոր արարէք զԱստուած ՚ի մարմննս ձեր և ՚ի հոգիս ձեր, որ է յԱստուծոյ»: Ա. Կորն. 2. 20:

Այս ամեն կատարելութիւնները մեզ տէտք է խնայահեղնեն Աստուծոյ առջեւ, որ միշտ ստածեմք նորա կատարելութեանց վերայ: Ոչ ինչ բան կարող չէ այնքան մեծութիւն տալ մեր հոգւոյն, ինչպէս մըտածելն Աստուծոյ կատարելութեանց վեր-

բայ և փառաւորելն զնա : Պէտք է ուրեմն սիրեմք զԱստուած և երկիւզ ունենամք ՚ի նմանէ, ցանկամք նորա ողորմութեանը և զաշխատիմք դասնալ նմանող նմա : «Աբղ՝ եղերնք դուք կատարեալք, որպէս Հայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է » : Մատ. Ե . 48 :

Աստուած յայանեց իւր կատարելութիւններն իւր Գործքով ՚ի սկզբանէ երկրների եւ երկրի ԱՐԱՐՉԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՄԲ, այսինքն ամենայն շնչաւոր և անշունչ, երեւելի եւ աներեւոյթ արարածոց, ոյք կը բովանդակին նորա մէջ : Աստուած է սրատճառ և Տէր բոլոր աշխարհի եւ միայլ սրատճառ չը կայ : Սուրբ Գիրքը յայտնի կ'ուսուցանէ մեզ, որ Աստուած է ամենուն ստեղծողը եւ արարիչն . « Աստուած՝ որ արար զաշխարհս եւ զամենայն որ ՚ի նմա, նա երկնից և երկրի է Տէր » : Գործ. Ժ Է . 24 : Մովսէս մարգարէն մանրամասն կը սրտամէ մեզ Աստուծոյ արարչազոյծութիւնը՝ իւր Գրքի մէջ (Աստուածաշնչի մէջ) ասելով թէ՛ աշխարհքը ստեղծուած է Աստուծոյ խօսքով . « Ի սկզբանէ արար Աստուած զերկինս և զերկիր » և այլն : Թ՛Նճդ . Ա . 1 : « Նա առ ոյ

և եղեն, հրամայեաց և հաստատեցան” :
Սաղ. 1. Բ. 9. “ Հաւատովք իմանամք
հաստատեալ զյաւիտեանսն Բանին Աս-
տուծոյ, աներեւութից զերեւելիսս ե-
ղեալ ” : Եբր. Ժ. Ա. 3 :

Սուրբ Գիրքը մեզ կ'աւսուցանէ պարզ,
որ այն խօսքը, որով ստեղծեց Աստուած
զաշխարհ՝ է նորա Միածին Արդին : “ Ի
սկզբանէ էր Բանն և Բանն էր առ Աստ-
ուած և Աստուած էր բանն : Նա էր ՚ի
սկզբանէ առ Աստուած : Ամենայն ինչ նա
վաւ եղեւ և առանց նորա եղեւ և ոչ ինչ,
որ ինչ եղեւն ” : Յով. Ա. 1-3 : “ Զի նա
վաւ հաստատեցաւ ամենայն, որ ինչ յեր-
կինս և որ ինչ յերկրի, որ երեւին՝ և որ
ոչն երեւին, եթէ աթուրք, եթէ տէրու-
թիւնք, եթէ պետութիւնք, եթէ իշ-
խանութիւնք, ամենայն նովաւ եղեւ և ՚ի
նոյն հաստատեցաւ : Նւ նա է յառաջ քան
զամենայն եւ ամենայն ինչ նովաւ եկաց
բովանդակ ” : Կող. Ա. 16-17 :

Բովանդակ արարածոց մէջ՝ ամենէն
երեւելի են հրեշտակներն եւ մարդիկ :
Հրեշտակները մարդիկներէն գերազանց
հոգի են, որք Աստուծոյ սպասաւորներն
են, և այս պատճառաւ է, որ նոցա ա-

նունն կ'առուի Հրեշտակ, այսինքն Առա-
 քեալ: Հրեշտակները կը բաժանուին եր-
 կու — բարի եւ չար: Բարի հրեշտակները
 նորա են, որք մնացին իրենց սրբութեան
 և հնազանդութեան մէջ եւ բազմաթիւ
 են: « Եւ տեսի և լուայ զձայն հրեշտա-
 կաց բազմաց, որք կային շուրջ դոսթուու-
 վն և զնորիւք կենդանեօք և էր թիւ նո-
 ցա բիւրք բիւրոց և հազարք հազարոց »:
 Յայտ. Ե. 11: « Թէ համարիցէս թէ ոչ
 կարեմ աղաչել զհար իմ և հասուցանիցէ
 ինձ այժմ այսր աւելի քան զերկոտասան
 գունդս հրեշտակաց »: Մատ. ԻԶ. 53:
 Հրեշտակները կ'անուանին Սերուբէք, Քե-
 րուբէք և այլն, և նոցա սրբութեանն
 է փառաւորել զԱստուած եւ կատարել
 նորա հրամանն: « Եւ Սերուբէք կային
 շուրջ զնովաւ, վնց թեւք միոյ և վնց թեւք
 միոյ, երկուքն ծածկէին զերեսս իւրեանց
 և երկուքն ծածկէին զտոս իւրեանց և եր-
 կուքն թռուցեալ ազազակէին մի առ մի
 և ասէին. սուրբ, սուրբ, սուրբ, Տէր զօ-
 րութեանց, լի են ամենայն երկիր փառօք
 նորա »: Եսայ. Զ. 2-3: « Ասեմ ձեզ՝ զի
 հրեշտակ նոցա յերկինս՝ հանապազ տեսա-
 նէ զերեսս Հօր իմոյ, որ յերկինս է »: Մատ.

ժԸ . 10 : « Ոչ ասարբէն ամենեքեան հո-
 գիք են հարկաւորք , որք առաքին ՚ի ըս-
 տասաւորութիւն այնոցիկ՝ որ ժառանգե-
 լոցն են զիրկութիւն » : Եբր . Ա . 14 : Հրեշ-
 տակները սիրով եւ ուրախութեամբ կը
 հնազանդին Աստուծոյ եւ նոցա հնազան-
 դութիւնն է , զոր Փրկիչն մեզ օրինակ կը
 տայ Տէրունական աղօթից մէջ ասելով .
 « Եղիցին կամք քո , որպէս յերկինս եւ
 յերկրի » : Մատ . 9 . 14 : Իսկ չար հրեշ-
 տակները նոչա են , որք հպարտութեամբ
 ընդդիմացան Աստուծոյ եւ հեռանալով
 բնակեցան անդնդոց մէջ : « Զի եթէ ՚ի
 հրեշտական յանցուցեալս Աստուած ոչ
 խնայեաց , այլ խաւարային կառօնօք ար-
 կեալ ՚ի տարտարան՝ ետ պահել ՚ի դա-
 տաստան » : Ա : Պետ . Բ . 4 : Քրիստոսի
 մարդեղութենէն առաջ՝ այս չար հոգիքն
 ունէին զօրութիւն կամ իշխանութիւն
 մարդոց վերայ , որք կը ճնանէին մարդոց
 մէջ զանազան հիւանդութիւններ : Այս
 հիւանդութիւններէն էր , որ Քրիստոս
 փառաւորապէս կ'ազատէր մարդոց հոգին
 եւ մարմինը : Այս աղատութենէն յետոյ՝
 մէք այլ եւս պատճառ չ'ունիմք վախնա-
 լը սատանայի իշխանութենէն , այլ միայն

պէտք է զգոյշ լինիմք, որ չը փորձեն ըզմեզ չարութեան ճանապարհաւ: « Զի ոչ է մեզ պատերազմ ընդ մարմնոյ և արեան, այլ ընդ իշխանութիւնս և ընդ պետութիւնս եւ ընդ աշխարհակալս խաւարիս այսորիկ, ընդ այսս չարութեան, որք են ՚ի ներքոյ երկնից »: Եփես. 2, 12: « Արեթուն լերուք և հսկեցէք, զի ստինն ձեր սատանայ իբրեւ առիւծ գոչէ, չըջի եւ խնդրէ թէ զո՞ կլանիցէ »: Ա. Պետ. 5, 8:

Մարդ ստեղծուած է Աստուծմէ՛ հոգւով և մարմնով: Հոգին է մարդոյ մասըն, որ կը զանազանուի մարմնէն, բայց միացած է նորա հետ և այս միութեամբ մարդ կը մտածէ, կը դատէ, ունի շարժմունք, զգացողութիւն և կեանք: Հոգւոյ մէջն է մարդկային արժանաւորութիւնը, զօրութիւնը և ճշմարիտ կեանքը: Հոգոյն տուած է, որ աիրէ մարմնոյ վերայ և մարմինը հնազանդի հոգւոյն: Աւստի՛ մարդ չ'է, ինչպէս կ'ասեն, բանական կենդանի, այլ Հոգի է նա մարմինն հազած, որ մի գործի կամ միջոց է հոգւոյ համար աշխարհիս հետ կապակցելու և նորա վերայ ներգործելու: Նմանութիւնը և պատկերը, զոր Աստուծոյ տուած մարդոյն, կը նշանակէ,

որ նա ստեղծեց զմարդ հոգեւոր, այսինքն ընդունակ դասելու, նկատելու և ճանաչելու : Ստեղծեց ազատ, այսինքն ընդունակ ընտրելու և կամենալու : Ստեղծեց սուրբ, այսինքն ընդունակ բարի խնդրելու, Աստուծոյ լուսովը լուսաւորելու և նորա սիրոյ մէջ բնակելու : Ստեղծեց ամման, այսինքն ընդունակ յաւիտենական լինելու : Հոգին է ուրեմն՝ որ կ'առաջնորդէ մարդոյն և իշխող կը շինէ աշխարհի վերայ : « Փոքր ինչ խոնարհ արարեր զնաքան զհրեշտակս, փառօք եւ պատուօք պատկեցեր զնա և կացուցեր զնա 'ի վերայ ձեռակերտաց քոյ » : Մադ. Ը. 6-7 :

Աստուած երբ ստեղծեց ամեն արարածները, յայտնեց որ ամենը բարի են, այսինքն բարութենէ են ստեղծուած, բարի են ստեղծուած և բարի լինելու համար են ստեղծուած :

Արարչագործութիւնը պէտք է ծնանի մեր մէջ հնազանդութիւն, աստուածպաշտութիւն, սէր եւ շնորհակալութիւն առ Աստուած, որ նա ստեղծած է զմեզ և հաղորդակից կ'առնէ իւր Երջանկութեանը : Պէտք է նոյնպէս ծնանի մեր մէջ կարոտըստ հաւատարմութիւն, որ Աստուած ինչ

պէս որ տուած է կեանք, նոյնպէս կը տայ
 և կեանքի ամեն հարկաւորութիւնները :
 “ Մի հոգացք վասն ոգւոց ձերոց թէ՛
 զի՛նչ ուտիցէք կամ զի՛նչ ըմպիցէք, և մի
 վասն մարմնոց ձերոց՝ թէ զի՛նչ ագանի-
 ցէք, ո՞չ արարէն ոգի առաւել է քան
 զկերակուր և մարմին քան զհանգերձ ” :
 Մատ. 9. 25 : Պէտք է հաւատամք հաս-
 տատ, որ Արարիչը միշտ կը նախասնանդ-
 իւր արարածներն :

ՆԱԽԱԽՆԱՄՈՒԹԻՒՆՆ Է Աստուծոյ այն
 ներգործութիւնը կամ կարող զօրութիւ-
 նը, որով նա կը հոգայ իւր արարածոց
 համար, նոցա կարօտութեանց համար,
 և կը խառնուի նոցա կենաց մէջ, ինչպէս
 արժան է իրեն : Նախասնանդութիւնը կը
 բաժանուի երկու — Հասարակ և Յատուկ :

Աստուծոյ հասարակ Նախասնանդու-
 թիւնն կ'երեւի աշխարհին տուած օրէնք-
 ներու մէջ, ինչպէս — արեգակի լուսաւո-
 րութեան, տարերաց, եղանակի և ժա-
 մանակի փոփոխութեան մէջ : Աստուած
 այս Նախասնանդութիւնն ունի ընդհա-
 նուր արարածոց վերայ, ինչպէս կ'անէ
 Քրիստոս. “ Զի արեգակն իւր ծագէ ՚ի
 վերայ չարաց և բարեաց, և ամէ տնձրեւ

ի վերայ մեղաւորաց և արդարոց : Մատ.
Ե . 45 :

Աստուծոյ յատուկ Նախախնամու-
թիւնն կ'երեւի այն ժամանակ, երբ Աստ-
ուած կը խառնուի մարդոյ յատուկ գոր-
ծաց մէջ, ինչպէս կը տեսնեմք Մովսիսի,
Յովսէփի պատմութեան մէջ և այլն : Այս
Նախախնամութիւնը երբեմն կ'երեւի մեզ
արտաքին ձեւով, ինչպէս՝ հրաշքներով,
որոց մէջ յայտնի կ'երեւի նորա ձեռքը :
Բայց առհասարակ, Աստուած մեզ կը
նախախնամէ մեզմէն ծածկուած միջոցնե-
րով, իւր Նախախնամութեանը գործիք
չինելով մարդկանց գործքերը կամ անց-
քերը :

Խոստովանելով՝ որ Աստուած ունի
ամենամեծ կատարելութիւններ — ամենակա-
րողութիւն, ամենիմաստութիւն և ամենա-
բարութիւն, կը խոստովանիմք մի և նոյն
ժամանակ, որ այս կատարելութեանց հա-
մեմատ ունի և գործ, այսինքն Նախախ-
նամութիւն : Նա ամենաբարի գոլով՝ կը
նախախնամէ իւր արարածները, տալով
ամենայն բարութիւն : Ամենիմաստ գոլով
կը տայ այն հնարքները, որով մարդ կա-
րող է բարութեան հասնիլ, և ամենակա-

ըող գոլով՝ կը տայ ամենուն կեանք և մի-
 ջոյ՝ կենաց պահպանութեան : Ուրեմն՝
 ուրանալ Աստուծոյ Նախախնամութիւնը՝
 կը նշանակէ ուրանալ նորա ամեն կատա-
 րելութիւնները , նաև նորա գոյութիւնը :
 Արարածն ամեն ժամանակ ոչտք է կա-
 խումն ունենայ Արարչի կամքէն եւ լինի
 նորա աչաց եւ ձեռաց ներքոյ : Քէպէտ
 մեք կը տեսնեմք , որ մարդոյ ձեռագործը
 մի քանի ժամանակ կը մնայ և կը տեւէ
 առանց մարդոյ օգնութեան , բայց նորա
 մնալու պատճառն եւս այն է , որ Աստ-
 ուած բոլոր աշխարհս անգաղար նախախ-
 նամելով՝ այն ձեռագործն ևս կը նախախ-
 նամուի նորա մէջ : Արարածներն եւս ի-
 րենց բնութեամբ կը յայտնեն , որ Արա-
 րչն է Նախախնամողը , լիան զի՛ արա-
 րածն իւր կեանքն ու զօրութիւնն առած
 է Արարչէն , և ոչ մի արարած իւր զօրու-
 թեամբ չ'է կարող կենալ առտնց Արարչի
 և Ստեղծողի պահպանութեան : « Ամենե-
 քեան քեզ սպասեն և դու տաս կերա-
 կուր նոցա 'ի ժամու : Գարձուցանես զե-
 րեսս քս 'ի նոցանէ և խռովին , հանես զա-
 դի 'ի նոցանէ՝ պակասին և 'ի հող դառ-
 նան » : Սաղ . 29 . 27-29 :

Եթէ Հանգանակի առաջին մասին մէջ Աստուծոյ մի կատարելութիւնն միայն կը յիշուի, այն է նորա ամենակարողութիւնը, պատճառն այն է որ Նախախնամութիւնն անշուշտ արարչագործութեան հետեւանքն է, ինչպէս կ'ասեն թէ՛ Նախախնամութիւնն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ շարունակ Արարչագործութիւնն :

Այսարհիս իմաստուն եւ համաձայն կարգն ու կանոնաւորութիւնն այնքան կը գարմացնէ զմեզ ամեն մի իւր մասնով, մանաւանդ աստեղաց կանոնաւոր շարժմունքով, ցերեկուան եւ գիշերուան եւ երանակաց փոփոխութեամբ, բուսոց կենդանեաց եւ մարդկային ցեղի պահպանութեամբ, աճմամբ եւ տարածմամբ, որք յայտնի կը վիայեն՝ թէ այսպիսի իմաստուն, գեղեցիկ եւ ներդաշնակ ընդհանուր կարգն արարածի գործ չ'է, այլ ամենակարող Արարչի, որ 'ի սկզբանէ կարողացաւ հաստատել այսպիսի իմաստուն կարգ. « Արարեր զլուսին վասն ժամանակի, արեգակն ծանեալ զժամ մտաներոյ իւրոյ »: Սաղ. ճ Գ. 19 : Սուրբ Գիրքն աւելի պարզ ցոյց կը տայ մեզ Աստուծոյ Նախախնամութիւնն Եբրայեցւոց ազգի վերայ, թէ

ԲՆՇԱԿԷՍ Աստուած կը նախախնամէ ող-
 դերը և իւր ընտրած մարդիկը, ջրհեղե-
 ղի ժամանակ, Սողոմի և Գոմորի կործանե-
 ման ժամանակ, Կարմիր ծովն անցնելու
 ժամանակ և այլն, և այլն :

Վերեւ ասացինք, որ աշխարհս լու-
 տեղծուած է Աստուծոյ բարութենէն,
 ստեղծուած է բարի եւ ստեղծուած է
 բարութեան մէջ մնալու համար : Բայց
 մարդս լինելով անձնիշխան՝ շատ անգամ
 անհնազանդ կը գտնուի Աստուծոյ կամքին
 եւ իւր ազատութիւնը գործ կը դնէ 'ի
 չարն : Այս պատճառաւ է, որ աշխարհի
 մէջ կը տեսնեմք զանազան չարութիւններ,
 թէպէտ և գիտեմք միանգամայն, որ Աստ-
 ուած կը նախախնամէ ամեն արարածները :
 Լինելու չէր աշխարհի մէջ չարութիւն .
 եթէ մեք մնացած լինէինք մեր առաջին
 անմեղութեան մէջ : Ուրեմն՝ բոլոր չարի-
 քը յառաջ կը գան մեր անձնիշխանու-
 թիւնը բարութեամբ գործ չը դնելէն, այն
 անձնիշխանութիւնը, որ իբրեւ պատկեր
 և նմանութիւն Աստուծոյ տրուած է մեզ,
 որ նովաւ Աստուծոյ գործակից լինիմք
 աշխարհի մէջ : Չարաչար գործ դնելով մեր
 անձնիշխանութիւնը՝ մեք կը տեսնեմք, որ

կը հետեւին մեզ համար չար հետեւանք
ներ և մնասներ : Այս մնասներն եւս մեր
սէտք է համարեմք իբրեւ գործիք, որով
ամենաբարի Նախախնամութիւնը կամի
մեզ հասկացնել մեր մարտութիւնը, հա-
նել չար ճանապարհէ և դարձնել առ ին-
քրն, ուղղել, ինչպէս կ'ասէ մարգարէն .
« Մի՛թէ կամելով կամիցիմ զմահ մեղաւո-
րի, ասէ Տէր, որպէս զգառնալ նորա 'ի
չար ճանապարհէ և կեալ ու Եզնկ, ԺԸ . 23 :

Թէպէտ շատ անգամ կը տեսնեմք մեր
չար մարդիկը բարեբաղդութեան մէջ,
բայց նոցա բարեբաղդութիւնն արտա-
քուստ կ'երեւի մեզ . վասն զի չը կայ ճշ-
մարիտ երջանկութիւն և խաղաղութիւն
առանց խղճի հաւանութեան և առանց
Աստուծոյ հետ հաշտուելու Յիսուսի Քր-
րիստոսի միջնորդութեամբ : Շատ անգամ
Աստուած կը համբերէ մարդկանց չարու-
թեանը, որ տայ ժամանակ զղջալու, եւ
եթէ նոքա յետ չը դառնան իւրեանց չար
գործքերէն, չ'են կարող փախչիլ ապագայ
պատժէն, և շատ անգամ Աստուած այս
պատիժը կը սկսի այս աշխարհէն, տալով
մեծ նեղութիւն այն մարդկանց, որք 'ի
չարն գործ կը դնեն Աստուծոյ համբերու-

Թիւնը : « Տէր, մի սրտմտութեամբ քով
յանդիմաններ զիս, եւ մի բարկութեամբ
քով յանդիմաններ զիս : Ձի նեայք քո հա-
րան յիս և յիս հաստատեցաւ ձեռն քո » :
Սաղ . 1, 13 . 1-4 :

Աստուծոյ հասարակ Նախախնամու-
թիւնը կոյ ամեն արարածոյ վերայ՝ ա-
ռանց բացառութեան, թէ՛ փոքրին եւ
թէ՛ մեծին, մինչեւ շնչին արարածոյ վե-
րայ անգամ : « Ոչ արաքէն երկու ճրնձ
զուկք դանկի միջ վաճառին և մի ՚ի նա-
ցանէ յերկիր ոչ անկցի առանց հօր ձերոյ :
Այլ ձեր ամենայն իսկ հեր գլխոյ թուեալ
է » : Մատ . Ժ . 29-30 : Իսկ Աստուծոյ
յարտուկ Նախախնամութիւնն է իւր պաշ-
տողոց վերայ : Բայց սակայն Աստուծոյ
Նախախնամութեան ճանապարհն մեզ
համար անցայտ խորհուրդ է . նա կը գե-
րազանցի մեր մտքէն և մեր ամեն խնայա-
ծրն այս է միայն, որ Աստուած կը նա-
խախնամէ և կը կառավարէ աշխարհքը,
կը խառնուի մեր գործոց իւր կամքով ա-
ռանց դժուարութեան, ինչպէս արժան է :
Յիմար պէտք է լինի ուրեմն այն մարդը,
որ կ'ուրանայ Աստուծոյ Նախախնամու-
թիւնը, չը կարողանալով իւր սահմանա-

ւոր եւ տկար մտքով իմանալ նորա նախախնամութեան ճանապարհն : “ Ասաց անդգամն ՚ի սրտի իւրում ” թէ ոչ գոյ Աստուած ” : Սաղ . ԺԳ . 1 : Վասն զի Աստուծոյ գոյութեան և կատարելութեանց հետանշուչս կապուած է և Աստուծոյ նախախնամութիւնը : Ուրանալ Աստուծոյ նախախնամութիւնը կը նշանակէ ուրանալ նորա գոյութիւնն ու կատարելութիւններն :

Աստուծոյ նախախնամութիւնը յարմար է իւրաքանչիւր արարածոց բնութեանը : Անշունչ արարածները կը կառավարին նորա ամենակարողութեամբ եւ բնագհանուր օրէնքներով : Անասուններն ոչ թէ միայն այս օրէնքներով կը կառավարին , այլ և բնածին ազդեցութեամբ , որով իսկ նոքա կը զանազանին անշունչներէն և կ'որոշեն թէ ինչ է յարմար կամ բնագդէմ իրենց բնութեանը : Քայց հոգեւոր արարածները կը կառավարէ Աստուած իւր ամենակարողութեամբ և իւր տուած օրէնքներով , որ ուղղէ նոցա ըզգացողութիւնը , միտքը և կամքը , և իւր հոգեւով կը խօսի մարդոց հոգեւոյ հետ : Աստուած ամեն բանի վերայ ունի ներգործութիւն . նա կը շարժէ մեր հոգին

դէպ 'ի բարութիւն . կը ապ մեզ օգնու-
թիւն փորձութեան ժամանակ . կը ապ
մեզ դիպուած , կարողութիւն և հնարք
բարութիւն անելու , և այս բարութեան
վարձն Աստուած երբեմն կը սխի տալ
այս աշխարհէն , այնպէս որ՝ կարող եմք
ասել թէ՛ աւելի Աստուած է սրտաւառ
մեր բարութեան , քան թէ մեր :

Մեր չարութեան դէմ Աստուած կը
վարուի ինչպէս արժանի է : — Մեր անձն-
իշխան լինելու համար՝ թող կը ապ մեր
չարութիւնը , թող կը ապ մեղաւորին իւր
կամքին հետեւելու , յետ կ'առնու մեղա-
ւորէն իւր սուրբ հոգին , երբ նա կը արև-
բեցնէ , կը արամեցնէ եւ կը հեռացնէ
զայն . կը շիրթէ մեղաւորի խորհուրդներն
և դատողութիւններն և կը շինէ իբրև
հնարք իւր ողորմութեան , ինչպէս կը
տեսնեմք Յովսէփի եղբարց չար գործոյ
մէջ : « Գուք խորհեցարուք զինէն 'ի չա-
րութիւն և Աստուած խորհեցաւ վասն
իմ 'ի բարութիւն » : Մննդ . Ծ . 20 :
« Զմէ՞ խառվեցան հեթանոսք և ժողովուրդք
խորհեցան 'ի անուսիս » : Գործ . Դ . 25 :
Մեծ մեղք է ասել՝ թէ Աստուած է
սրտաւառ մարդոյ չար գործոյ , վասն զի՝

Աստուած տալով մեզ կարողութիւն եւ աղատութիւն՝ կը հեռացնէ զմեզ չար գործքերէ՝ խղճմտանքի ձոյնով, իւր պատուիրանքներով, իւր հոգւով, իւր խոստմունքներով, երբեմն եւս մեծ պատժով։

«Մի որ որ ՚ի փորձութեան իցէ, ասիցէ՝ թէ յԱստուծոյ փորձիմ՝ զի Աստուած ան փորձ է չարաց . փորձէ նա ե ոչ զոր։ Իւրաքանչիւր որ փորձի առ յիւրոյն ցանկութեանց ձգեալ ե պատրեալ »։ Յակ. Ա. 13-14։

Աստուծոյ Նախախնամութիւնն ամեն բարի գործոց աճումն կը տայ . «Ես արնկեցի, Ապօղոս ջուր ետ, այլ Աստուած աճեցոյց »։ Ա. Կորն. Գ. 6։ Աստուծոյ Նախախնամութիւնը չը հեռացնէր զմեզ բնական լուսոյ բարի օրէնքները մտածելէն, զորս կարող եմք գործ դնել զմեզ պահպանելու համար եւ որք կը համարուին Աստուծոյ Նախախնամութեան միջոցներ։ Բայց պէտք է մտանամք, որ Աստուծոյ նախախնամական ներգործութիւնը աւելի մեծ է քան մերը եւ մարդկային հնարքները գործ դնելու ժամանակ դարձեալ պէտք է խնդրելք Աստուծոյ հալսնաւորութիւնը։

Աստուծոյ Նախախնամութիւնը պէտք է ճնանի մեր մէջ. — Ա. Շնորհակալու. թիւն այն ամեն բարութեանց համար, զոր կը վայելեմք և որոց առաջին սրտածառն է Աստուած : « Գոհացոց զքէն, Տէր, բռնորով սրտիւ իմով պատմեցից զամենայն սքանչելիս քո » : Սաղ. 10. 1 : « Յեմենայնի գոհացարուք, զի այս են կամք Աստուծոյ Քրիստոսիւ Յիսուսիւ 'ի ձեզ » : Թևսաղ. 5. 17 : — Բ. Համբերութիւն եւ հնազանդութիւն այն նեղութեանց մէջ, զոր Աստուած կը տայ մեզ մեր բարութեան համար : « Խուչ եղէ և նչ բացի զբերան իմ, զի դու արարեր » : Սաղ. 115. 10 : — Գ. Հաստատումութիւն եւ կատարեալ հնազանդութիւն մեր կենաց ամեն պատահմանց մէջ. լիսն զի՛ Աստուած է, որ նոյն պատահմանց կը տայ ընթացք և կը դարձնէ ամենայն ինչ 'ի բարին, եթէ կը սիրեմք զԱստուած : « Բայց գիտեմք՝ եթէ որոց սիրենն զԱստուած, յամենայնի գործակից լինի 'ի բարիս, որք հրաւիրանաւն կոչեցան » : Հռով. 8. 28 : — Դ. Բարի սովորութիւն՝ որ ամեն մեզ պատահած իրողութեանց մէջ՝ միշտ տեսնեմք Աստուծոյ ներգործութիւնը, ինչպէս կ'ատէ

Յովսէփի խօսք եղբարց : “ Եւ արդ՝ ոչ եւ թէ դուք առաքեցիք զիս այսր , այլ Աստուած ” : ԾՆՆդ . ԽԵ . 8 : — Ե . ՄԵՃ եւ հաստատ ուշադրութիւն միշտ Աստուծոյ ճանապարհի վերայ գնալու եւ գործելու ինչ որ հաճոյ է նորա կամաց , վասն զի մէք միշտ և հանապաղ Աստուծոյ աչաց առաջին եմք եւ ամեն գործոց մէջ Աստուծմէ կախումն ունիմք :

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍՆ ՀԱՆԳՍ ՆԱԿԻ

“ Հաւատամք եւ ՚ի մի տէր Յիսուս Քրիստոս ” և այլն .

Ասելով Տէր՝ Հանգանակի մէջ ոչ թէ միայն պէտք է հասկանամք Արարիչ և Նախախնամող , այլ առաւել պէտք է հասկանամք ինչպէս մեզ Փրկիչ : “ Արդ՝ ճշմարտիւ գիտացէ ամենայն տունդ Իսրայելի , զի և Տէր զնա եւ օծեալ Աստուած արար , զայն Յիսուս զոր դուք խաչեցիք ” : Գործ . . . 3Ճ : “ Զամենայն ինչ հնազանդ արար ՚ի ներքոյ ստից նորա ” : ԵՓես , Ա . 22 :

Բայց Յիսուս անունը տրուած է, ոչ թէ մարդկանց կամքով, այլ Աստուծոյ, որ նա պէտք է փրկէր մարդկային ազգը մեղքէ, ինչպէս հրեշտակն ասաց Յովսէփին. «Մնջի որդի եւ կոչեսցես զանուն նորա Յիսուս. զի նա փրկեսցէ զժողովուրդ իւր ՚ի մեղաց իւրեանց»: Մատ. Ա. 21: Ա՛չ թէ միայն ազատեց զմեզ Յիսուս իւր մահով դատապարտութենէ, որուն մեր մեղքն արժանացուցած էր, այլ կը լուսաւորէ զմեզ իւր վարդապետութեամբ, կը քաջալերէ զմեզ իւր օրինակով և մանաւանդ կը նորոգէ զմեզ իւր հոգւով. որ կրկին չընկեմք մեղաց մէջ, և ինչպէս որ ազատեց մեր մեղքէն, նոյնպէս եւս ազատեց նորա ամեն հետեւանքներէն:

Մեր երկնաւոր Հայրն առաքեց իւր միածին Որդին, որ նա լինի մեզ համար խնայողութիւն, արդարութիւն, փրկութիւն եւ սրբութիւն: «Որ եղեւ մեզ խնայողութիւն յԱստուծոյ, արդարութիւն և սրբութիւն և փրկութիւն»: Ա. Կորն. Ա. 30: Նա է մեր խնայողութիւնը, որ ցոյց տուաւ մեզ փրկութեան ճանապարհը: Նա է մեր արդարութիւնը, որ մեզ փրկեց մեր մեղքէն և արժանացուց իւր արդա-

րութեանը : Նա է մեր սրբութիւնը , որ սրբեց մեր սիրտը և մեր կեանքը : Նա է մեր վրկութիւնը , որ ազատեց զմեզ մեր մեղքէն և այս փրկութիւնը , որ կը սկսուի այս աշխարհիս մէջ հաւատով եւ կենաց նորութեամբ , պէտք է լլու մն ստանայ միւս կենաց մէջ երջանկութեամբ , յորմէ մեզքն անդարձ հեռացուցած էր զմեզ : Նա է ճշմարիտ Փրկիչ , կառարեայ Փրկիչ , միայնակ Փրկիչ : “ Եւ չեք այլով խւիք փրկութիւն զի եւ ոչ անուն այլ դոյ ՚ի ներքոյ երկնից տուեալ ՚ի մարդիկ , ուրով արժան իցէ կեալ մեզ ” : Գործ . Դ . 12 :

Այսպէս ուրեմն՝ մեր հաւատն առ Փրկիչն կը լինի ճշմարիտ : Եսխ՝ երբ մեք բաց ՚ի նմանէ՝ մի այլ փրկութեան աղբիւր չ'սրոնեմք : “ Խափանեալ էք ՚ի Քրիստոսէ , որք օրինօքն արդարանայք և անկեալ էք ՚ի շնորհաց անտի ” : Գաղ . Ե . 4 : Երկրորդ՝ երբ կը ճանաչեմք եւ կը փառաւորեմք նորա շնորհաց գինը՝ ասելով Յովհաննէս Աւետարանչի հետ միասին : “ Զի ՚ի լլութենէ անտի նորա մեք ամենեքին աւաք զշնորհս փոխանակ շնորհաց ” : Երրորդ՝ երբ կ'զգամք կարօտութիւն նորա սգորմութեան , անդադար կը գնամք

առ Քրիստոս եւ անդադար կը խընդ-
րեմք 'ի նմանէ և կը ստանամք : Չորրորդ՝
երբ գործ կը դնեմք նորա ողորմութիւն-
ները մեր սրբութեան և փրկութեան հա-
մար : “ Մեք զիմրդ ասպրեցուք հեզգա-
յեալ յայնպիսի փրկութենէ , որ սկիզբն
առ խօսելոյ 'ի տեառնէ ” : Եբր . Բ . 3 :

Քրիստոս բառը կը նշանակէ Օճեալ
կամ Մեախայ : Եբրայեցւոյ մէջ այս ա-
նունը կը տային թագաւորաց , մարգու-
րէից և քահանայից , վասն զի՝ ինչ ժամա-
նակ պարտաւորութիւն կը յանձնէին նա-
ցա կ'օճէին սուրբ իւղով : Այս էր շնոր-
հաց նիւթական նշան , զոր Աստուած կը
տար , որ նոքա ունենան կարողութիւն
կատարել իրենց պաշտօնն արժանապէս և
միանգամայն այն պարտաւորութիւնները ,
որոց համար ընտրուած էին : Եբրայեցիք
տուին այս Քրիստոս կամ Մեախայ անու-
նը Մեծ Առաքելոյն , զոր Աստուած խոս-
տացած էր նոցա , որ պէտք էր լինէր փրկ-
կիչ մարդկային ազգի և որուն մարդկային
ազգը անհամբերութեամբ կը սպասէր ,
ինչպէս միսիթարութեանն Իսրայելի . “ Եւ
էր այր մի յերուսաղէմ , որոյ անունն էր
Սիմէօն և էր այրն այն արդար և երկիւ-

զամ յԱստուծոյ և ակն ունէր մխիթարու-
թեանն Իսրայելի եւ Հոգին Սուրբ էր ՚ի
նմա » : Ղուկ . Բ . 25 : Այսպէս էր ան-
ուանուած Գանիէլի մարգարէութեան Թ .
գլխոյն մէջ : Սամարացի կինն ասաց Քրիս-
տոսին . « Գիտեմ՝ զի Մեսիայ գայ՝ ան-
ուանեալն Քրիստոս , յորժամ եկեսցէ , նա
պատմեսցէ մեզ զամենայն » : Յով . Գ . 25 :

Յիսուս անուանուեցաւ Քրիստոս , ու-
րովհետեւ նա էր ճշմարիտ խոստացուած
Մեսիայն և նորա վերայ կային այն ամեն
նշաններն , որով մարգարէքն նշանակած
էին զՄեսիայն և յատուկ արուած էր նմա
այս անուեր . վասն զի՝ նա կատարեց երեք
պաշտօն — Մարգարէի , Թագաւորի , Քա-
նանայի , որ պէտք էր կատարէր Մեսիայն
մեր փրկութեան համար :

Թէպէտ չը ստացաւ այս նիւթական
օծումն , որոյ համար մեր կը խօսիմք , բայց
ստացաւ ճշմարիտ հոգեւոր օծումն : « ՁՅի-
սուս , որ ՚ի Նազարէթէ , զոր օծն Աստ-
ուած Հոգևով Սրբով եւ զորութեամբ ,
որ շրջեցաւ բարի առնել եւ բժշկել զա-
մենայն ըմբռնեալն ՚ի սատանայէ , զի
Աստուած էր ընդ նմա » : Գործ . Ժ . 38 :
« Հոգի Տեառն ՚ի վերայ իմ , վասն որոյ և

օձ իսկ զիս , յաւետարանել ազքատոյց
առաքեաց զիս » : Ղուկ . Դ . 18 :

Իբրեւ Մարգարէ կատարեց Քրիստոս
մարգարէի ամեն պաշտօն , այսինքն կ'ու-
սուցանէր ժողովրդոց , կը ճանաչեցնէր Աս-
տուծոյ կամքը և փրկութեան ճանապարհ-
հը , կը յայանէր նոցա՝ Աստուծոյ դատաս-
տանը և կը հաստատէր իւր առաքելու-
թիւնը քարոզութեամբ եւ հրաշքով :
« ԶՅիսուսէ Նազովրեցւոյ , որ եղև այր
մարգարէ , հզօր արդեամբք եւ բանիւք
առաջի Աստուծոյ եւ ամենայն ժողովրդ-
դեան » : Ղուկ . ԻԴ . 19 : Ամեն բանով
նա կը գերազանցէր բոլոր մարգարէնե-
րէն : « Յորում ամենայն դանձք իմաս-
տութեան և գիտութեան ծածկեալ կան » :
Կող . Բ . 3 : Նորա վերայ մարգարէացաւ
Մովսէս : « Մարգարէ յեղբարց քոց իբ-
րեւ զիս յարուսցէ քեզ Տէր Աստուած քո ,
նմա լուիջիք » : Բ . Յրի . ԺԸ . 15 : Եւ այս
խոստմունքը չը յարմարիր և չը վերաբերիր
նչ մի մարգարէի , որք կային մինչեւ 'ի
Քրիստոս , բայց միայն Փրկչին : Ինչպէս
Մովսէս ազատեց Եբրայեցիները Եգիպ-
տոսի ծառայութենէն , այնպէս եւս Քրիս-
տոս ազատեց մարդկային ազգը մեղաց

ճառայութենէ՛: Ինչպէս Մովսէս միջնորդ էր հին ուխտին, Յիսուս Քրիստոս եւս միջնորդ է նոր ուխտին: Մովսէս օրէնք տուող էր միայն Նբբայեցւոց ազգին, բայց Քրիստոս բոլոր մարդկութեան: Յիսուս այնքան մեծ է Մովսիսէն, ինչքան որդին մեծ է ծառայէն: Յիսուսի տուած ազատութիւնն աւելի կատարեալ և մեծագին է քան Մովսիսինը, որ ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ պատրաստութիւն աւետարանական լուսոյ: “Մովսէս հաւատարիմ է աւեհայն տան նորա, իբրեւ զճառայ, առ ՚ի վկայութիւն բանիցն ասացելոց. ալ Քրիստոս իբրեւ որդի ՚ի վերայ տան խրոյ, որոյ տունն մէք իսկ եմք” : Եբբ. 9. 5-6 :

Քրիստոս է ճշմարիտ Քահանայ : Հին քահանայապետը պատարագ կը բերէր սեղանի վերայ մեղաց թողութեան համար, բարեխօս կը լինէր ժողովրդի համար և կ'օրհնէր : Այս էր քահանայապետի իրաւունքը, որ տարին մի անգամ, զոյճման օրը, կը մտնէր սուրբ խորանը, այն տեղ զոհ կըմատուցանէր և արիւնը մշտկաւ կը ցանէր քաւութեան սեղանի վերայ և ժողովրդի համար կը բարեխօսէր Աստուծոյ,

որ ընդունի նոցա զոհը եւ թողութիւն տայ նոցա մեղաց : Պատարազէն յետոյ կ'եններ խորանէն և Աստուծոյ անուամբ կ'օրհնէր ժողովուրդը : Ա յայէս և Յիսուս Քրիստոս իւր անձն զոհեց մեր մեղաց թողութեան համար : “ Եւ գնացէք սիրով, որպէս և Քրիստոս սիրեաց զմեզ և մասնեաց զանձն իւր վասն մեր պատարազ և զենուամն Աստուծոյ 'ի հօտ անուշից ” : Եփես. Ե . 2 : Նա է մեզ համար երկնքի մէջ Բարեխօս իւր հօր մօտ : “ Եւ եթէ մեզիցէ որ՝ ունիմք բարեխօս առ Աստուած զՅիսուս Քրիստոս զարդարն և զանարասն ” : Յով . Բ : 1 : “ Զի ոչ եթէ 'ի ձեռագործ սրբութիւնսն եմուտ Քրիստոս յօրինակս ճշմարտութեանն, այլ 'ի բուն իսկ յերկինս, յանդիման լինիլ երեսացն Աստուծոյ վասն մեր ” : Եբր . Թ . 24 :

Քրիստոսի զոհը մեծ է հին քահանայից զոհէն : Նորա մահկանացու էին, մեղաւոր և ինքեանք եւս կարօտութիւն ունէին զոհի՝ իրենց մեղաց համար և նոցա զոհն անկատար էր և պէտք էր ամեն ժամանակ նորոգուէր . “ Օրէնքն զմարդիկ կացուցանեն քահանայապետս զգածեալս տկարութեամբ, իսկ բանն երդման յետ

Երկնացն՝ զարդի որ յաւիտեան կատարեալ է ։ Եբր . Է . 28 : Եւ Պօղոս Առաքեալն մանրամասն կը խօսի Քրիստոսի քահանայութեան վերայ : “ Զի դեռ եւս յերանհօր իւրոյ էր , յորժամ ընդ առաջ եղեւ նմա Մեկքիսեդեկ ” : Եբր . Է . 10 : Կը տեսնեմք ուրեմն՝ թէ ինչքան մեծ և դերազանց է Քրիստոսի քահանայութիւնն Աւետացւոյ քահանայութենէն :

Յիսուս Քրիստոս մեր Թագաւորն է , ինչպէս կը յիշուի Աստուածաշնչի մէջ . “ Մեծ է իշխանութիւն նորա և խաղաղութեան նորա չիք սահման : Յախճան Դաւթի նստցի և զարքայութիւն նորա յաղթեացէ ” : Եսայ , Թ . 7 : “ Նա եղևցի մեծ եւ Արդի բարձրելոյ կոչեացի : Եւ սացէ նմա Տէր Աստուած զախճան Դաւթի հօր նորա և թագաւորեացէ ՚ի վերայ տանին Յակոբայ յաւիտեանս ” : Առկ . Ա . 32 :

Փրկիչն ինքն խոստովանեցաւ Պիղատոսի առաջ , որ ինքն է Թագաւոր . բայց Եբրայեցւոյ թիւր դատողութիւնը ուղղելու համար , որք կը կարծէին թէ նա պէտք է թագաւորէ այս աշխարհի մէջ , Քրիստոս աւելացոյց այս խօքերը . “ Իմ արքայութիւն չէ յայսմ աշխարհէ ” : Յով . ԺԸ . 36 :

Յիսուսի Թագաւորութիւնը Հոգեւոր է և Երկնաւոր, որ միայն կարող է մեզ օգնել մեր ամեն կարօտութեան ժամանակ: Նորա իսկ Թագաւորութիւնն է իւր Եկեղեցւոյ և հպատակաց վերայ, որք կը հաւատան և կը կատարեն նորա խօսքերը: Կը Թագաւորէ նա նոցա վերայ և նոցա որդւոց վերայ իւր Խօսքով եւ Հոգւով. կ'օգնէ: նոցա և կը պահէ մինչեւ իւր փառաւոր գալտեան օրը: Ուրեմն՝ պարտաւոր եմք խոստովանիլ զՔրիստոս նշմարիտ Մարգարէ, նշմարիտ Քահանայապետ եւ նշմարիտ Թագաւոր, որովհետեւ նա կատարեց այս երեք պաշտօնը, ինչպէս կը վկայէ Ս. Գիրքը: Մէք պէտք է ընդունիմք զնա կենդանի հաւատով օգտաւէտ զոհ մեզ համար և նորա արդիւնքէն ըստ պատեմք փրկութիւն: Պէտք է տամք նմա պատիւ ինչպէս Թագաւորի՝ հնազանդելով և ընծայելով նմա մեր սիրտը, որ նա մեր վերայ Թագաւորէ յաւիտեան:

Ասելով Միաճին Որդի, ինչպէս եւ Հանդանակի մէջ, այս Միաճին խօսքով կը զանազանեմք նորա որդիութիւնը մեր որդեգրութենէն: Նա որդի է իւր բնութեամբ. նա է միայն այս կերպով Որդի

Աստուծոյ եւ սորա մէջն է նորա Միսօն
 նութիւնը : Իսկ մեր որդիութիւնն Աստու-
 ծոյ՝ նովաւ է , այսինքն նորա ողորմու-
 թեամբ և շնորհքով . « Իսկ որք ընկալան
 զնա՝ ետ նոցա իշխանութիւն որդիս Աս-
 տուծոյ լինիլ , որոց հաւատացէն յանուն
 նորա » : Յով . Ա . 12 :

Ասելով թէ՛ նա է իւր բնութեամբ
 որդի Աստուծոյ՝ մէք կը խոստովանիմք ,
 որ նա այն բնութենէն է , զոր ունի Աս-
 տուած՝ նորա Հայրն . ուստի՛ նա է ու-
 բեմն ճշմարիտ Աստուած , հաւասար Հօր
 և Հօգւոյն Սրբոյ : Արովեաեւ աստուա-
 ծային բնութիւնը մի է , այս սրտաճառաւ
 կ'անուանի նա Արդի Աստուծոյ , որ ծըն-
 ուած է ՚ի յաւիտեանից ՚ի Հօրէ . և Սուրբ
 Քրոց մէջ կ'անուանի Աղբիւր կեանաց եւ
 կը յայանուի նորա աստուածային բնու-
 թիւնն : « Զի որպէս Հայր ունի կեանս
 յանձին իւրում , նոյնպէս և եղ Արդւոյ
 ունել զկեանս յանձին իւրում » : Յով .
 Ե . 26 :

Ինչպէս շոյսը կը ծագի յուսէն , այն-
 պէս որ լուսոյ ճառագայթը հեռանալով
 իւր աղբիւրէն չը զանազանուիր և չը բա-
 ժանուիր լուսէն , այնպէս եւս Աստուծոյ

Արդին ծնաւ ՚ի Հօրէ եւ եկաւ յաշխարհ
 և էր անբաժան ՚ի նմանէ, այսինքն նորա
 աստուածային բնութենէն : Թէպէտ եւ
 նորա ճնունդն չէ կարող ունենալ իսկա-
 պէս նմանութիւն աշխարհի ոչ մի բանին,
 ոչ արեգակի լուսին, ոչ կրակին և այլն :
 Այս մեծ ճշմարտութիւնը, որ կը գերաւ-
 ղանցուի մեր մտքէն՝ յայտնի կ'ուսուցաւ
 նէ մեզ Սուրբ Գիրքը : Նախ՝ որ Յիսուս
 Քրիստոս է Աստուած : « Ի սկզբանէ էր
 բանն և բանն էր առ Աստուած և Աս-
 տուած էր Բանն . Նա էր ՚ի սկզբանէ առ
 Աստուած » : Յով. Ա. 1-2 : « Արոյց հար-
 քն, յորոյ և Քրիստոս ըստ մարմնոյն, որ
 է ՚ի վերայ ամենեցուն Աստուած օրհնեալ
 յաւիտեանս ամէն » : Հոով. Թ. 5 : « Եւ
 ակն կալցուք երանելի յուսոյն և յայանու-
 թեան փառաց մեծին Աստուծոյ և Փրօհ-
 չին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի » : Բ. Տիտ.
 Բ. 13 : « Զի ծանօցուք զճշմարիտն և եմք
 ՚ի ճշմարտին որդւոյ նորա Յիսուսի Քրիս-
 տոսի : Զի նա է նշմարիտ Աստուած՝ եւ
 կեանք յաւիտեանս » : Ա. Յով. Ե. 20 :
 Երկրորդ՝ աստուածային կատարելու-
 թիւնները տրուած են Յիսուս Քրիստոսին,
 ինչպէս են՝ յաւիտեանսկանութիւն, անկո-

վոխութիւնս և այլն :

Յախտեմակամութիւնս . — “ Ես եմ այր
և ես եմ քէ , ասէ տէր Աստուած , որ էն
և որ է եւ որ գալոցն է՝ ամենակալ ” :
Յայտ . Ա . 8 : “ Ասէ յնոսա Յիսուս . ամէն
ամէն ասեմ ձեզ յառաջ քան զլինելն
Աբրահամու եմ ես ” : Յով . Ը . 58 :

Անխոխութիւնս . — “ Ի սկզբանէ , Տէր,
զհիմունս երկրի հաստատեցեր և գործք
ձեռաց քոց երկինք են : Կորս անցանէն
և դու կաս և մտաս յաւիտեան ” : Սաղ .
ձԱ . 23-24 : “ Յիսուս Քրիստոս երէկ և
այսօր նոյն և յաւիտեան ” : Եբբ . ԺԳ . 8 :

Ամենակարողութիւնս . — “ Ամէն ամէն
ասեմ ձեզ . ոչ կարէ Որդի մարդոց առնել
յանձնէ և ոչ ինչ , եթէ ոչ ատանիցէ ըզ-
հայրն զի առնէ , զի զոր հայր առնէ զնոյն
և որդի նման նմին գործէ ” : Յով . Ե . 12 :

Ամենագիտութիւնս . — “ Եւ զի ոչ էր
պիտոյ՝ եթէ սք վիպեացէ վասն մարդոյն ,
զի ինքնին իսկ գիտէր զինչ կրէր ՚ի մարդն ” :
Յով . Բ . 25 : “ Եւ ասէ Պետրոս , դու գի-
տես , զի սիրեմ զքեզ ” : Յով . ԻԱ . 16 :
“ Եւ ծանիցեն ամենայն եկեղեցիք , թէ ես
եմ որ յանդիմանեմ զերիկամունս և ըզ-
սիրտս եւ տամ ձեզ իւրաքանչիւր բոս

գործոց իւրեանց ” : Յայտ . Բ . 23 :

Ամենուրեքու.թիւն . — “ Ձի ուր իցեն
երկու կամ երեք ժողովեալ յանուն իմ
անդ եմ ես ՚ի մէջ նոցա ” : Մատ . ԺԸ . 20 :
“ Եւ ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն
աւուրս մինչեւ ՚ի կատարած աշխարհի ” :
Մատ . ԻԸ . 2 :

Արարչագործու.թիւն . — “ Ամենայն ինչ
նովաւ եղեւ և առանց նորա եղեւ և ոչ
որ ինչ եղեւն ” : Յով . Ա . 3 : “ Ձի նովաւ
հաստատեցաւ ամենայն , որ ինչ յերկինս
և որ ինչ յերկրի , որ երեւին և որ ոչն
երեւին : Եթէ աթուք , եթէ աէրու թիւնք ,
եթէ պետութիւնք , եթէ իշխանութիւնք ,
ամենայն ինչ նովաւ՝ և ՚ի նոցն հաստատե
ցաւ ” : Կող . Ա . 16 :

Նախախնամու.թիւն . — “ Եւ նա է յա
ռաջ քան զամենայն և ամենայն ինչ նո
վաւ եկաց բովանդակ ” : Կող . Ա . 17 :
“ Հայրն իմ մինչեւ ցայժմ գործէ եւ ես
գործեմ ” : Յով . Ե . 17 : “ Ար է ըսս փա
ռաց եւ նկարագիր էութեան նորա , որ
կրէ զամենայն բանիւ զօրութեան իւրոյ ” :
Եբր . Ա . 3 :

Թողու.թիւն մեղաց . — “ Իշխանութիւն
անի՛ Այդի մարդոց ՚ի վերայ երկրի թու

զուլ զմեզս ” : Մարկ . Բ . 10 :

Յարութիւն մեռելոց . — “ Զի որպէս
Հայր յարուցանէ զմեռեալս և կենդանի
առնէ , նոյնպէս և Արդի զորս կամի կեն-
դանի առնէ ” : Յով . Ե . 21 : “ Ար նորս
գեացէ զմարմին խոնարհութեան մերոց
կերպարանակից լինել մարմնոց փառաց նո-
րս ըստ զօրութեանն առ ՚ի կարող լինե-
լոյ հնազանդեցուցանել ընդ իւրեւ զամե-
նայն ” : Փիլ . Գ . 21 :

Երրորդ՝ Սուրբ Գիւրգը կը պատուիրէ
մեզ աստուածային անուն տալ մի միայն
Հօր , Արդւոյն և Հոգւոյն Սրբոյ : Կը պա-
տուիրէ Աստուծմէ միայն երկնչիլ , զնա
միայն սիրել , նմա միայն նուիրել մեր
կեանքը և նորա պատուիրանքները ջա-
նալ որքութեամբ կատարել և սոս սրաշ-
տօնը մեզ համար ամենամեծ պատիւ հա-
մարել աշխարհքիս մէջ :

Եւ չորրորդ՝ Քրիստոս չ'արգիղեց այն
մարդիկն , որք Արդի Աստուծոյ կ'անուա-
նէին զնա , ինչպէս անուանեցին Պետրոս
և Նաթանայէլ , կամ որք Աստուած կ'աւ-
նուանէին զնա , ինչպէս Թովմաս . “ Պա-
տասխանի ետ նմա Ամսօին Պետրոս և ա-
սէ . “ Իսկ ես Քրիստոս Արդի Աստուծոյ

Կենդանւոյ ” : Մատ . Ժ. 2 . 16 : “ Պատաւ
 խանի ետ նմա Նաթանայել և ասէ . Ռար-
 բի , դու ես Որդի Աստուծոյ ” : Յով . Ա .
 49 : “ Պատասխանի ետ Թովմաս՝ եւ ասէ
 ցնա Տէր իմ և Աստուած իմ ” : Յով .
 Ի . 28 :

Միածին Որդին , որ է ճշմարիտ Աս-
 տուած և յաւիտենական Բան , մարդա-
 ցար , այսինքն առաւ ճշմարիտ բնութիւն
 մարդկային , բաղկացեալ ՚ի հոգւոյ և ՚ի
 մարմնոյ , ճնանելով սուրբ Կուսէն Հոգւոյն
 Սրբոյ զօրութեամբ : “ Հոգին Սուրբ ե-
 կեսցէ ՚ի բեղ եւ զօրութիւն Բարձրելոյն
 հովանի լիցի ՚ի վերայ քո ” : Ղուկ . Ա . 35 :
 Ա յս պատճառաւ նա կ'անուանի Մարդ ,
 Որդի մարդոյ , որով կատարուեցաւ Եսայ-
 եայ մարգարէութիւնն . “ Ահա կոյս յը-
 զասցի և ճնցի որդի և կոչեսցեն զանուն
 նորա Էմմանուէլ , որ թարգմանի ընդ մեզ
 Աստուած ” : Եսայ . Է . 14 : Կատարուե-
 ցան այն մարգարէութիւններն , որ Մե-
 սիայն պիտի ճնուի Յուդայի ցեղէն Գաւ-
 թի ազգէն : “ Մի պակասեսցի իշխան ՚ի
 Յուդայ և մի սլեա յերանայ նորա , մինչեւ
 եկեսցէ նա՝ որոյ իւրն է հանդերձեալքն
 և նա է անկիպութիւն հեթանոսաց ” :

Ծննդ . ԽԹ . 10 : Ըստ որում Սուրբ Կոյսն Մարիամ էր Յուդայի ցեղէն և Գաւթի ազգէն : Այս մարգարէութիւնները Հանդանակի մէջ կը յիշուին այս խօսքերով , “ Ծնաւ ՚ի Մարիամայ սրբոյ Կուսէն Հոգալն Սրբով ” : Այս ծնունդը պէտք է լինէր հրաշալի , հեռացած ամեն մարգկային մեղքերէ , վասն զի՛ նա պէտք է լինէր սուրբ և անմեղ քահանայ : “ Զի այսպիսի իսկ վայել էր մեղ քահանայապետ , սուրբ , անմեղ , անտրտտ , զատեալ ՚ի մեղութեանց և բարձրացեալ քան զերկինս ” : Եբր . Է . 26 :

Քրիստոսի Մարդեղութեան խորհուրդը մեզ համար անխնայալի է և անճառելի , ինչպէս մեր հոգւոյ և մարմնոյ միութիւնը : Աստուածային բնութիւնը , սրանաւհման է և ամենուրեք՝ կարող էր միանալ մարգկային բնութեան հետ , ճշմարտապէս և ոչ կարծեօք : Այս ճշմարտութիւնն է , որ Ս . Գիրքը մեզ կ'ուսուցանէ : “ Եւ բանն մարմին եղեւ , և բռնակեցաւ ՚ի մեզ ” : Յով . Ա . 14 :

Այս սիրոյ խորհուրդը մեծ խորհուրդ է աշխարհի , “ Եւ յայտնի իսկ մեծ է խորհուրդն աստուածաբաշտութեան , որ երեւ

ւեցաւ մարմնով, արդարացաւ հողւով,
 յայտնեցաւ հրեշտակաց, քարոզեցաւ ՚ի
 հեթանոսս, հաւատարիմ եղեւ աշխարհի
 և վերացաւ փառօք ” : Ա . Տիմ . Գ . 16 :
 “ Վասն որդւոյ իւրոյ եղերջ ՚ի զաւակէ
 Գաւթի ըստ մարմնոյ ” : Հոռլ . Ա . 3 :
 “ Որոց հարքն , յորոց եւ Քրիստոս ըստ
 մարմնոյն , որ է ՚ի վերոյ ամենեցուն Աս-
 տուած օրհնեալ յաւիտեանս ամէն ” :
 Հոքլ . Թ . 5 :

Քրիստոսի մէջ պէտք է խոստովանիլ
 երկու բնութիւն — աստուածային և մարդ-
 կային անշփոթ եւ անբաժանելի միաւո-
 ըութեամբ : Առանց այս խոստովանու-
 թեան կարող չ'եմք մեկնել և իմանալ Ա-
 լետարանի զանազան խօսքերն : Օրինակի
 համար՝ Քրիստոս կ'ասէ . “ Հայր իմ մեծ
 է քան զիս ” : Յոլ . ԺԳ . 28 : Պէտք է հաս-
 կանամք , որ այս խօսքն կ'ասէ իւր մարդ-
 կային բնութեան համար : Իսկ երբ կ'ա-
 սէ . “ Ես ՚ի Հայր և Հայր յիս է ” : Յոլ .
 ԺԳ . 10 : Այս պէտք է հասկանամք նորա
 աստուածային բնութեան համար , և շատ
 այսպիսի խօսքեր : Ինչպէս և կ'ասէ Ներ-
 սէս Շնորհալին Ընդհանրականի մէջ . “ Թէ
 պէտ յղացաւ որպէս զմարդ , այլ ՚ի Հոգ-

ւոյն Սրբոյ որպէս զԱստուած . Քաղ-
ցեալ որպէս զմարդ եւ զմեռեալս յա-
րուցանէր՝ աստուածային զօրութեամբ,
որպէս զԱստուած ։ ։

Հաւատոյ Հանգանակը Քրիստոսի ծը-
նրնդէնէն յետոյ կը յիշէ նորա Չարչարան-
քը, Խաչելութիւնը, Թաղումն եւ այլն ։
Այսու կ'ուսուցանէ մեզ, որ Աստուծոյ
Որդւոյ մարդեղութիւնն ունէր նպատակ
ազատելու զմեզ մեր մեղքէն իւր չարչա-
րանքով և մահով ։ Թէպէտ Քրիստոսի բռ-
լոր կեանքն չարչարանք էր, թէ՛ թշնամեաց
կողմէն և թէ՛ ուրիշ մարդիկներէն ։ Բայց
նա չարչարուեցաւ առաւել իւր վերջին
կենաց մէջ և այս վերջին չարչարանքն է,
որ կը յիշուի Հանգանակի մէջ այս խօսքե-
րով . « Չարչարեալ » . պատճառն որ՝ այս
վերջին չարչարանքով Քրիստոս ցոյց աը-
լաւ զինքն որպէս Զոն պատրաստուած
մահուան համար, և ցոյց տուաւ իւր վե-
րայ բոլոր մարդարէութեանց կատարումն,
զոր մէք կը կարգամք մարդարէից գրոց մէջ
Մեսիայի վերայ և մանաւանդ Եսայեայ
մարդարէութեան մէջ ։

Քրիստոսի Չարչարանքը եւ Մահը
Թէպէտ կատարուեցաւ թշնամութեամբ

Եբրայեցւոց գլխաւոր քահանայից և Պի-
 ղատոսի ԹուլուԹեամբ, բայց Ս. Գիրքը
 մեզ կ'ուսուցանէ, որ այս զոհը զմեզ մեր
 մեղաց դատապարտութենէն փրկելու հա-
 մար էր: Կարճ ասեմք՝ Քրիստոս զոհ ե-
 ղաւ, որ զմեզ արդարացնէ և յաւիտենաւ
 կան կեանք տայ: Յովհաննէս Մկրտիչն
 կը նմանեցնէ զՅիսուս Քառիմն, զոր կը մոր-
 Թէին Եբրայեցիք պասէքի ժամանակի, ասե-
 լով. « Ահաւասիկ Քառն Աստուծոյ, որ
 բառնայ զմեզս աշխարհի »: Յով. Ա. 29:
 « Եւ նա է քաւութիւն մեղաց մերոց. և ոչ
 Թէ մերոցն միայն, այլ ամենայն աշխար-
 հի »: Ա. Յով. Բ. 2: « Զի այն՝ որ ոչն գի-
 տէր զմեզս, վասն մեր մեղս արար, զի մէք
 եղիցուք նովաւ արդարութիւն Աստու-
 ծոյ »: Բ. Կորն. Ե. 21: Հաղորդութեան
 խորհուրդն հաստատելով՝ Քրիստոս ինքն
 եւս կ'ասէ. « Առէք կերայք՝ այս է մար-
 մին իմ. . . Արբէք ՚ի դմանէ ամենեքին: Զի
 այդ է արիւն իմ՝ նորոյ ուխտի, որ ՚ի
 վերայ բազմաց հեղու ՚ի Թողութիւն »:
 Մատ. ԻԶ. 26-28: Մարգարէքն եւս կը
 յիշեն այս Զոհն, որ է Քրիստոս: « Իբրև
 զոհաար ՚ի սպանդ վարեցաւ, իբրև որոջ
 աւաջի կորչի անմուռնչ կոյ, այնպէս ոչ

բանաց զբերան իւր ։ Եսայ . ԾԳ . 7 :
 'Քրիստոս ինքն կը յայտնէ իւր կամաւոր
 զոն լինելն . " Ոչ որ հանէ զնա յինէն (զանձն
 իմ) այլ ես գնեմ զնա անձամբ իմով . իշ
 խանութիւն ունիմ գնել զնա . եւ իշխա
 նութիւն ունիմ միւսանգամ առնուլ ըզ
 նա . զայս պատուէր առի 'ի Հօրէ իմմէ ։"
 Յով . Ժ . 18 :

Հանգանակը յիշելով Քրիստոսի խա
 ջելութիւնը մեր միտն կը բերէ՝ թէ ինչ
 պիտի ցած և անպատիւ տանջանաց սլաւ
 ժով մեռաւ Քրիստոս : Խաչով պատժը
 լին Եբրայեցւոյ մէջ համարուած էր ա
 նիծեալ : Քրիստոս՝ ինչպէս փարատող ա
 մենայն մեղաց և անիծից , որ մարդոյ վե
 րոյ էր , յանձն առաւ այս անիծեալ տան
 ջանաց պատիժն և սյտպիտի մահով է ա
 հա , որ նա կը մօտեցնէ զմեզ Աստուծոյ :
 " Քրիստոս գնեաց զմեզ յանիծից օրինա
 ցրն , եղեալ վասն մեր անէծք , զի գրեալ
 է , թէ անիծեալ է ամենայն (մարդ) որ
 կախեալ կայցէ զփայտէ ։" Գաղա . Գ . 13 :
 " Որ յիւր Որդին ոչ խնայեաց , այլ վասն
 մեր ամենեցուն մատնեաց զնա , զիարդ
 ոչ նովաւ հանդերձ զամենայն շնորհեացէ
 մեզ ։" Հռով . Բ . 32 :

Քրիստոսի խաչով մեք կարող եմք ըստանալ ամեն օգնութիւն, որ մեզ հարկաւոր է կեալ և չարչարուիլ ինչպէս Քրիստոնեայ : Քրիստոսի խաչն կարող է մեզ տալ ողորմութիւն, զօրութիւն և մխիթարութիւն : Քրիստոսի խաչն է միայն Քրիստոնէից փառքն ու պարծանքը, ինչպէս կ'ասէ Պօղոս . « Այլ ինձ քաւ լիցի պարծիլ, բայց միայն ՚ի խաչ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որով ինձ աշխարհ ՚ի խաչ ելեալ է և ես աշխարհի » : Գաղ. 2 . 14 :

Մահէն յետոյ Հանգանակի մէջ կը յիշուի Քրիստոսի Թաղումն, վասն զի՝ թաղումն իւր բոլոր հանգամանքներով կը հաստատէ նորա ճշմարիտ մահն, և նորա թաղմամբ կատարուեցաւ այս մարգարէութիւնն, որ նա պիտի ունենայ սրատուական գերեզման : « Եւ տաց զչարս փոխանակ գերեզմանի նորա և զմեծամեծս փոխանակ մահու նորա » : Եսայ. ԾԳ . 9 :

Թաղումէն յետոյ կը յիշուի Քրիստոսի Յարութիւնն յերրորդ աւուր, որով կատարուեցաւ նորա առաջուց ասած խօսքն իւր Յարութեան վերայ : « Եւ յերիւր աւուր յառնել » : Մատ. ԺԶ . 21 : Պատճառն

այս է , որ երեքօրեայ թաղումն բաւա-
կան էր ճշմարտելու նորա մահն : Բայց
նորա մարմինն պիտի չը տեսնէր ապակա-
նութիւն : “ Զի ոչ թողցես զանձն իմ 'ի
դժոխս և ոչ տացես որբոյ քում տեսանել
զապականութիւն ” : Սաղ . ԺԵ . 10 :

Յարութենէն յետոյ կը յիշուի Քրիս-
տոսի Համբարձումն , որոյ համար ասած
էր աշակերտաց : “ Իսկ արդ՝ եթէ տեսա-
նիցէք զՈրդի մարդոյ՝ զի ելանիցէ՝ ուր էր
զառաջինն ” : Յով . 2 . 63 : Ճշմարիտ որ՝
նա պէտք է համբառնար , պէտք է բռնէր
իւր տեղն , զոր թողուց մեր փրկութեան
համար , պէտք է նստէր այն տեղ , որպէս
Որդի մարդոյ , իբրեւ հատուցումն իւր
կատարեալ հնազանդութեան և անսահ-
ման սիրոյ առ Հայրն իւր , որ մեզ ցոյց
տուաւ իւր չարչարանքով և մահով : “ Որ
'ի կերպարանս Աստուծոյ է , ոչ ինչ յա-
փշտակութիւն համարեցաւ զլինելն հա-
ւասար Աստուծոյ , այլ զանձն ունայնա-
ցոյց , զկերպարանս ծառայի առեալ , 'ի
նմանութիւն մարդկան եղեալ և կերպա-
րանօք գտեալ իբրեւ զմարդ ” . Փիլ . Բ . 6 :
Քրիստոսի այս փառքը Հանգանակի մէջ կը
յիշուի այսպէս . “ Նստաւ ընդ աջմէ Հօր ” :

Աստուած Հոգի լինելով՝ այս խօսքերը պէտք է իմանամք այնպէս, ինչպէս յարմար է նորա հոգեւոր բնութեանը: Հանգանակի մէջ Աջ ասելով՝ ինչպէս կ'ասէ և Գաւիթ մարգարէն. « Ասաց Տէր ցՏէր իմ, նիստ ընդ աջմէ իմմէ, մինչեւ եգից ըզ թշնամիս քս պատուանդան ոտից քոց »: Մատ. շԹ. 1. կը նշանակէ Յաղթութիւնս աստուածային փառաց:

Այս սովորութիւնն ունէին Հարաւային Թագաւորներն, որ իրենց աջ կողմը կը նստեցնէին, և շատ անգամ իրենց աթոռի վերայ, այն մարդիկն զորս կը պատուէին և մեծ կը համարէին: Սողոմոնն եւս իւր մայրը իւր աջ կողմն նստեցուց: Յովհաննու եւ Յակոբի մայրն ինդրեց Քրիստոսէն աջ կողմն նստեցնել իւր որդւոց մինն: « Յայնժամ մատեաւ առ նա մայր որդւոցն Զերեդեայ որդւովք իւրովք հանդերձ, երկիրպագանէր՝ եւ ինդրէր ինչ ՚ի նմանէ: Եւ նա ասէ ցնա, զի՛նչ կամիս: Ասէ ցնա, ասան զի նստցին սաքա երկու որդիքս իմ, մի ընդ աջմէ քումմէ՝ և մի ընդ ահեկէ յաբքայութեան քում »: Մատ. Ի. 20-21:

Հանգանակի մէջ յիշած խօսքերու

միտքն այս է, որ Քրիստոս բարձրացաւ
 երկնային հոգիներէն աւելի բարձր, կը
 կառավարէ զմեզ, կը թագաւորէ մեր վե-
 րայ, կ'օգնէ իւր Եկեղեցւոյն, ինչպէս Պօ-
 զոս Աւաբեալն կ'ասէ. « Զոր յաջողեաց
 ՚ի Քրիստոս, զի յորոյց զնա ՚ի մեռելոց՝
 և նստոյց ընդ աջմէ իւրմէ յերկնաւորս ՚ի
 վերայ ամենայն իշխանութեան, և սե-
 տութեան և զօրութեան, և տէրութեան
 և ամենայն անուան անուանելոյ, ոչ միայն
 յաշխարհիս յայսմիկ, այլ և ՚ի հանդեր-
 ձելումն » : Եփես. Ա. 20-21 :

Փրկիչն մեր երկինքն համբաւնալով՝
 խոստացաւ բարեխօս լինիլ մեզ համար
 առ Հայր, որով և շարունակեց իւր քա-
 հանայութեան պարտաւորութիւնը : Ինչ
 պէս Հին Աւիտի քահանայապետը կը մըտ-
 նէր Սրբութեան Խորանը զոհի արիւնով
 և կը բարեխօսէր առ Աստուած Ժողովրդի
 համար, այնպէս եւս Քրիստոս, Նոր Աւի-
 տի գլխաւոր քահանայապետը, մտաւ բա-
 րեխօսելու՝ ո՛չ թէ ձեռքով շինած տաճա-
 րն, այլ անձեռագործն. « Զի ո՛չ եթէ ՚ի
 ձեռագործ Սրբութիւնսն եմուտ Քրիս-
 տոս՝ յօրինակս ճշմարտութեանն, այլ ՚ի
 բուն իսկ յերկինս, յանդիման լինիլ երե-

ասցն Աստուծոյ վասն մեր ”. Եբր . Թ . 24.
 և կը բարեխօսէ մեզ համար : “ Եւ եթէ
 մեղիցէ որ , ունիմք բարեխօսա առ Աստ
 ուած զՅիսուս Քրիստոս՝ զարդարն և զա
 նարատն ” : Ա . Յով . Բ . 1 : Երկինքն համ
 բառնալով՝ բացաւ մեզ համար Քրիստոս
 երկնային դուռն , պատրաստեց մեզ հա
 մար տեղի երկնային ժառանգութեան ,
 շնորհեց մեզ աստուածային սղորմութիւ
 նը , լինելով մեր գլուխն՝ զմեզ իրեն ան
 դամ շինեց : “ Ընդ նմին յարոյց եւ ընդ
 նմին նստոյց յերկնաւորս ՚ի Քրիստոս Յի
 սուս ” : Եփես . Բ . 6 : Երկինքը համբառ
 նալով՝ խոստացաւ իւր աշակերտաց՝ ու
 զարկել Հոգին Սուրբ և նոյ՛ք՝ բոլոր աշ
 խարհին : “ Լաւ է ձեզ , եթէ ես երթամ ,
 զի եթէ ես ոչ երթայց՝ մխիթարիչն ոչ ե
 կեացէ առ ձեզ . ապա եթէ երթամ՝ ա
 ուաքեցից զնա առ ձեզ ” : Յով . ԺԶ . 7 :

Ինչպէս Որդին Աստուծոյ մարդկային
 սիրոյ համար առաւ մարդկային բնու
 թիւն , նոյնպէս եւս կամի , որ մեր եւս
 մասնակից լինիմք նորա Աստուածութեա
 նը : Սորա համար կը տայ մեզ իւր Հոգին ,
 որ պատրաստէ զմեզ և մեր ունենամք
 հաղորդութի նորա Աստուածութե հետ :

Հանգանակն մեր միան կը բերէ , որ Յիսուս Քրիստոս պէտք է գայ իւր փառքով՝ կենդանիներն և մեռեալներն դատելու համար : Այս Վերջին Գալուստն Քրիստոսի , որ կը յիշուի Սուրբ Գրոց մէջ , պէտք է լինի 'ի կատարածի աշխարհի , ինչ ժամանակ նորա թագաւորութիւնն կը հաստատուի բոլոր աշխարհի մէջ :

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍՆ ՀՕՆԳԱՆԱԿԻ

“ Հաւատամք եւ 'ի Հոգին Սուրբ ” և այլն :

Հաւատալ 'ի Հոգին Սուրբ կը նշանակէ հաւատալ այն ամենայն բանին , ինչ որ կ'ուսուցանէ մեզ Սուրբ Գիրքը Հոգւոյն Սրբոյ վերայ , զգալ նորա օգնութեան և սղորմութեան կարօտութիւնը և հարկաւորութիւնը , ինդրել ջերմեռանդութեամբ շնորհք , սղորմութիւն եւ զօրութիւն՝ նորա տուած շնորհքներն գործ դնելու համար :

Սուրբ Գիրքն կ'ուսուցանէ մեզ՝ թէ ինչ է Հոգին Սուրբն ինքն ըստ ինքեան և ինչ է՝ վերաբերելով առ մեզ : Կ'ու-

սուցանէ թէ՛ ինքն ըստ ինքեան Հոգին Սուրբն է Երրորդութեան մի անձն, նոյն սէս անսահման, յաւիտենական և ճշմարիտ Աստուած ընդ Հօր և ընդ Արդւոյ : “Զի երեք են որք վկայեն յերկինս, Հայր, Բանն և Հոգին Սուրբ” : Ա. Յով. Ե. 7-8 : Սուրբ Գիրքն կը խոստովանի զնա Աստուած . “ Առէ Պետրոս, Անանիա, ընդէր ելից Սատանայ զսիրտ քո՝ ստել քեզ Հոգւոյն Սրբոյ . ոչ ստեցեր մարդկան, այլ Աստուծոյ ” : Գործ. Ե. 3-4 : “ Ոչ գիտէք, եթէ տաճար էք Աստուծոյ, և հոգի Աստուծոյ բնակեալ է ՚ի ձեզ ” : Ա. Կորն. Գ. 16 :

Սուրբ Գիրքը կը տայ Հոգւոյն Սրբոյ աստուածային կատարելութիւններ . —

Աւեմուրեքութիւն . “ Յո՞ երթայց ես յոգւոյ քումմէ և կամ յերեսաց քոց ես յո՞ փախեայց : Թէ ելանեմ յերկինս՝ դուննդ ես . և եթէ իջանեմ ՚ի դժոխս եւ անդր մօտ ես ” : Սաղ. ճ1, 2 . 7-8 :

Աւեմագիտութիւն . — “ Այլ յայտնեայ մեզ Աստուած Հոգւսին իւրով, զի Հոգին զամենայն քննէ եւ զխորս Աստուծոյ ” : Ա. Կորն. Բ. 10 :

Արարչագործութիւն . — “ Եւ երկիր էր

աներեւոյթ և անպատրաստ և խաւար ՚ի վերայ անգնդոյ . և Հոգի Աստուծոյ շըրջէր ՚ի վերայ ջուրոյ ” : Ծննդ . Ա . 2 :

Յայտնութիւն . “ Քանզի ոչ եթէ ըստ համաց մարդկան տուաւ մարգարէութիւն երբէք , այլ ՚ի Հոգւոյն Սրբոյ կրեալք խօսեցան մարդիկ յԱստուծոյ ” : Բ . Պետ , Ա . 21 :

Աստուածային պաշտօն . “ Գնացէք այսուհետեւ՝ աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս , մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ ” : Մատ . ԻԸ , 19 : “ Ենորհք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի և սէրն Աստուծոյ , եւ հաղորդութիւն Հոգւոյն Սրբոյ , ընդ ձեզ ամենեսին ” : Բ . Կորն . ԺԳ . 13 :

Մէք պէտք է որոշեմք Հոգին Սուրբն իւր տուած շնորհքներէն : Սուրբ Գիրքն որոշելով Հոգին Սուրբն իւր տուած շնորհքներէն , ցոյց կը տայ մեզ , որ խառնովանիմք զնա՝ ոչ թէ իբրեւ հասարակ դորութիւն Աստուծոյ , այլ որպէս մի անձն Սուրբ Երրորդութեան : “ Թէպէտ և բաժինք շնորհաց են , այլ Հոգի նոյն է ” : Ա . Կորն . ԺԲ . 4 : “ Եւ մի տրամեցուցանէք զՀոգին Սուրբ Աստուծոյ , որով կնքեցա՛

բութ յաւուրն փրկութեան : Եփեսս . Գ . 30 :

Հոգին Սուրբն է ճանաչող . — “ Եւ զԱստուծոյն ոչ որ գիտէ , եթէ ոչ Հոգին Աստուծոյ ” : Ա . Կորն . Բ . 11 :

Մա է Միակամ . — “ Այլ զայս ամենայն յաջողէ մի եւ նոյն Հոգի , բաժանել իւրաքանչիւր որպէս և կամի ” : Ա . Կորն . ԺԲ . 11 :

Մա է Ուսուցիչ . — “ Այլ մէք՝ ոչ եթէ զհոգի աշխարհիս այսորիկ առաք , այլ ըսէ Հոգին որ յԱստուծոյ , զի ծանկոյուք զայն , որ յԱստուծոյն շնորհեցաւ մեզ ” : Ա . Կորն . Բ . 12 : “ Եւ զոր խօսիմքս ոչ եթէ մարդկեղէն ուսմամբ ճարտարութեամբ բանից , այլ վարդապետութեամբ Հոգւոյն ընդ հոգւորս զհոգեւորսն համեմատեմք ” : Ա . Կորն . Բ . 13 :

Մա է Վկայ և Բարեխօս . — “ Նոյն ինքն Հոգին վկայ է հոգւոյս մերում , եթէ եմք որդիք Աստուծոյ ” : Հռոմ . Ը . 16 : “ Այլ ինքն Հոգին բարեխօս լինի ՚ի հեծութիւնս անմեղանչ : Զի ըստ Աստուծոյ բարեխօս է վասն սրբոց ” : Հռոմ . Ը . 27 :

Վերաբերելով առ մեզ՝ Հոգին Սուրբն է Ազբխր միութեամբ Աստուծոյ ընդ մարդկան : Մա է յատուկ և անդադար ներ-

գործող մեր փրկութեան համար : Նա է միացնող զմեզ ճշմարիտ հաւատով Քրիստոսի հետ : Նա է արժանացնող Քրիստոսի ողորմութեանը՝ նորոգելով զմեզ եւ սրբելով : “ Եւ դուք այնպիսիք ոմանք էիք, այլ լուացարուք, այլ սրբեցարուք, այլ արդարացարուք յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի և ՚ի Հոգին Աստուծոյ մերոյ ” : Ա . Կորն . 2 . 11 :

Հոգին Սուրբն է մեր Ուրախութիւնն և Խաղաղութիւնն . “ Զի ոչ է արքայութիւնն Աստուծոյ կերակուր և բնօգելի, այլ արդարութիւն և խաղաղութիւն եւ խնդութիւն ՚ի Հոգին Սուրբ ” : Հռոմ . ԺԴ . 17 :

Նա է Նշան, որով Քրիստոս զմեզ կը ճանաչէ . “ Եւ մի տրամեցուցանէք զՀոգին Սուրբ Աստուծոյ, որով կիբեցարուք յաւուրն փրկութեան ” : Եփես . Դ . 3) :

Նա մեզ կը տայ զօրութիւն եւ կարողութիւն զԱստուած անուանելու Հայր : “ Եւ զի էք դուք որդիք, առօքեաց Աստուած զՀոգի Որդւոյն ՚ի սիրտս մեր, որ աղաղակէ արքայ իսկ ” : Գաղ . Դ . 6 :

Հոգւոյն Արքայ շնորհքներն կը բաժանին երկու . — Հրաշալի եւ Հասարակ :

Հրաշալի շնորհքներն տուաւ Աստուած
առաքելոց եւ մարգարէից, իսկ հասա-
րակներն ամենայն մարդկան : Հրաշալի
շնորհքները ստացան առաքեալներն եւ
մարգարէներն, որով կատարեալ իմացան
Աւետարանի ճանաչողութիւնն և կարո-
ղացան խօսիլ զանազան լեզուներով, մար-
գարէանալ և հրաշագործել : Առաքեալ-
ներն ստացան այս շնորհքներն, որով կա-
րողացան քարոզել Աւետարանն բոլոր աշ-
խարհին և ցոյց տալ, որ իւրեանց առաքե-
լութիւնն երկնային է և ուսումն՝ աստ-
ուածային : « Եւ բանն իմ եւ քարոզու-
թիւն, ոչ սրափր բանիւք իմաստութեան,
այլ արդեամբ Հոգւոյն և զօրութեամբ » :
Ա. Կորն., Բ. 4 : « Զի Աւետարանն մեր
ոչ եղեւ առ ձեզ միայն բանիւ, այլ և զօ-
րութեամբ և Հոգւով Սրբով » : Ա. Թեա,
Ա. 5 : Գործք Առաքելոցը մեզ կ'իմացնէ,
որ ինչպէս Առաքեալներն, նոյնպէս և ա-
մեն ճշմարիտ հաւատացեալներն՝ Քրիս-
տոնէական Սկեզեցւոյ նոր հաստատու-
թեան ժամանակ կը գործէին հրաշքներ :
Բայց երբ Սկեզեցին բաւական հաստա-
ուեցաւ, որ հասարակ քահանայքն ան-
գամ կարող կը լինէին քարոզել Աւետա-

րանն և կառավարել իւրեանց եկեղեցին՝
կարօտութիւն չը մնաց այս արտաքին հը-
րաշարժութեանց: Մէք պէտք է ուրա-
խանամք, որ մեզ տուած են հասարակ
չնորհքներ, որք կարող են նորոգել, այս-
ինքն տալ մեզ հաւատ, սրբութիւն և մը-
խիթարութիւն: Պէտք է ուրախանամք, որ
Հոգւոյն Սրբոյ այս շնորհքներով տակա-
ւին այս աշխարհիս մէջ կարող եմք ճաշա-
կել յաւիտենական երջանկութիւն և ըն-
դունակ լինիլ փրկութեան: Առաքեալն
խօսելով հրաշալի շնորհաց վերայ՝ կը յոր-
գորէ որ աւելի օգտաւէտ շնորհքներ որո-
նեմք. « Բայց՝ նախանձաւորք լերուք շնոր-
հացն, որք լաւքն են » . Ա . Կորն . ԺԲ . 31.
և կը գովէ Սէրն առ Աստուած և առ քն-
կերն :

Հոգւոյն Սրբոյ տուած հասարակ շը-
նորհքները բազմաթիւ են և զանազան :
Այս կարգին մէջ կարելի է դնել ամենէն
առաջ այն ճանաչողութիւնն, զոր մէք կը
ստանամք՝ կարգալով և քարոզելով Աս-
տուծոյ խօսքը : Սա եւս Հոգւոյն Սրբոյ
չնորհքն է, վասն զի նորա զօրութեամբ
գրեցին Սուրբ Գիրքն Մարգարէներն եւ
Առաքեալներն : Աստուած կը տայ մեզ

հասարակ շնորհքները բարի գործքով, բարի սննդով, բարի օրինակով և կը տայ սոյն ուղորմութիւններն այս կենաց մէջ արտաքին միջոցներով:

Ա. յս պատճառաւ ահա՛ Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքն պէտք է զանազանել մոլեկրօնութենէ:

Ա. Մոլեկրօնութիւնն կ'արհամարհէ Ենորհաց արտաքին միջոցներու օգնութիւնն. իսկ ընդ հակառակն՝ Ենորհքն այս օգնութիւնն կը շինէ իւր համար հիմն և գործ կ'ածէ իւր նպատակի համար:

Բ. Մոլեկրօնութիւնն կամի որ Առտուծոյ ներգործութիւնը լինի միշտ զգալի կերպիւ, ինչպէս կը տեսնեմք Առաքելոց վերայ. իսկ ընդ հակառակն՝ Ենորհքն կը ներգործէ ծածուկ և անզգալի: «Զի հողմն ուր կամի շնչէ և զձայն նորա լսես, այլ ո՛չ գիտես ուստի գայ կամ յո՞ երթայ, սոյնպէս և ամենայն ծնեալն ՚ի Հոգւոյն»: Յով. 4. 8:

Գ. Մոլեկրօնութիւնն կը հեռացնէ ամենայն քննութիւն և դատողութիւն և կը հետեւի իւր վառուած երեւակայութեանը. իսկ ընդ հակառակն՝ Ենորհքն կը տայ մեր մտաց զօրութիւն և չ'արգելուր

մտաց քննութիւնն կամ դատողութիւնն :

Գ. Մոլեկրօնութիւնն կը ջանայ աւելի առաջ գնալ Աւետարանի ուսմունքէն , իսկ ընդհակառակն՝ Ենորհքն չ'որոնէր նոր յայտնութիւն :

Ե. Մոլեկրօնութիւնն թոյլ կը տայ որ միան իւր մէջ չարութիւններ , այսինքն շնութիւն , արծաթսիրութիւն և այլն , և առհասարակ ազատութիւն չըտար ուրիշ դաւանութեանց , այլ կը հալածէ եւ կը նեղէ . իսկ ընդհակառակն՝ Ենորհքն ունի իւր նշանն — այն է Մարդասիրութիւն եւ Սրբութիւն :

Մեր միտքը կը հաստատէ , որ Հոգին Աստուծոյ ունի ներգործութիւն մեր հոգւոյ վերայ : Մեր տկարութիւնը կը հարկադրէ զմեզ զգալ եւ խոստովանիլ մեր հարկաւորութիւնը և կարօտութիւնը Աստուծոյ շնորհաց և կը յուսադրէ որ ամենեցուն Արարիչ Հայրն չը խնայեր երբէք , այլ կը տայ իւր օգնութեան եւ մխիթարութեան Հոգին :

Սուրբ Գիրքն կ'ուսուցանէ , որ մէք բնու պէտք չ'է երկմիտ լինիմք , երբ կը խնդրեմք Աստուծմէ օգնութիւն նորա պատուիրանները կատարելու համար :

Ս. Գիրքն կ'ասէ՝ Աստուած է որ կը շարժէ մեր հոգին իւր բարերարութեամբ եւ կ'ուզի իւր պատուիրանքն կատարելու : “ Զի Աստուած է , որ յաջողէ 'ի մեզ ըլլալիս կամենն եւ զառնելն վասն հաճութեան ” : Փիլյ . Բ . 13 : Նժանապէս կ'ուսուցանէ , որ Հոգին Սուրբ կը բնակի իւր ճշմարիտ պաշտողաց մէջ եւ այս պատճառաւ նորա կ'անուանին Տաճար Աստուծոյ : “ Ոչ գիտէ , եթէ տաճար էք Աստուծոյ եւ Հոգի Աստուծոյ բնակեալ է 'ի ձեզ ” : Ա . Կորն . Գ . 16 : Սուրբ Գիրքն կ'ուսուցանէ , որ Հոգին Սուրբն է , որ կը ծնանի մեր մէջ Քրիստոնէական առաքինութիւն . “ Իսկ պտուղ Հոգւոյն այս է . սէր , խնդութիւն , խաղաղութիւն , երկայնամտութիւն , քաղցրութիւն , բարութիւն , հաւատք , հեղութիւն , ժովհարութիւն ” : Գաղ . Ե . 22-23 : Կ'ուսուցանէ նոյնպէս թէ՛ Աստուած է որ կը բանայ մեր սիրան իւր խօսքի համար եւ կը տայ հասկացողութիւն եւ մեր առանց Հոգւոյն Սրբոյ օգնութեան՝ ոչ ինչ եմք , եթէ ոչ շնչաւոր կենդանի , որ կարող չ'է հասկանալ Աստուծոյ բանը : “ Քանզի շնչաւոր մարդ ոչ ընդունի զՀոգւոյն Աստուծոյ , զի յիմարութիւն է նմա

և ոչ կարէ գիտել, եթէ հոգեպէս քըն նիցի” : Ա . Կորն . Բ . 14 :

Հոգւոյն Սրբոյ ամեն շնորհքները մէք կարող եւք ստանալ :

Ա . Հեղութեամբ սրտի , զգալով նորա շնորհաց հարկաւորութիւնը . “ Զքաղցեալս լոյց բարութեամբ և զմեծատու նրա արձակեաց ունայնս ” : Ղուկ . Ա . 53 :

Բ . Աղօթքով — “ Ապա թէ որ ՚ի ձէնջ իցէ նուազեալ յիմաստութենէ , խնդրեսցէ յԱստուծոյ՝ որ տայն ամենայնի առատապէս՝ և ոչ նախատէ և տացի նմա ” : Յակ . Ա . 5 : Ուրեմն՝ մարդ կը կառավարուի Աստուծոյ շնորհքով և ազատութեամբ , ծառայ է նա իւր բնական տրկարութեամբ , ազատ է աղօթքով , իրմէն է կախուած խնդրել և ստանալ զօրութիւն . որովհետեւ ինքն ըստ ինքեան չունի զօրութիւն :

Գ . Գործ դնելով Աստուծմէ ստացած շնորհքն : Մղորութիւն է սպասել՝ թէ մէք միայն մեր կարողութեամբ կարող եմք ամեն բան անել : Մղորութիւն է նոյնպէս ասել՝ թէ առանց մեզ՝ կ'անէ Աստուած մեզ համար ամեն բան . այլ ընդ հակառակն՝ մէք եւս մեր կողմէն պէտք է գործ

դնեմք այն ամենայն հնարքներն , զոր Աստուած կը տայ մեզ , այն է կարգալ նորա խօսքն , մտածել նորա օրինաց վերայ , արթուն կենալ և հետեւիլ այն բարի խորհրդին , զոր կը ծնանի մեր մէջ աստուածային խօսքը : Այս սրայմանով կարող է մարդ ստանալ աստուածային շնորհքն և բազմացնել կամ շահեցնել . վասն զի՝ այն մարդը որ ունեցած շնորհքն գործ չը դնէր , Աստուած կ'առնէ և կը տայ նմա , որ յօժար է գործ դնելու : “ Զի որ գուցէ տացի նմա և յաւելի և որ ոչն գուցէ և զոր ունիցին՝ բարձցի 'ի նմանէ ” : Մատ. ԺԳ . 12 : Իսկ ընդ հակառակն՝ եթէ մէք առ ոչ ինչ համարեմք այս աստուածային շնորհքներն և գործ չը դնեմք , կամ գործ դնեմք չարութեամբ , այս կը նշանակէ մեղանշել , զոր Սուրբ Գիրքն կանուանէ տրամեցնել եւ շիջուցանել Հոգին Սուրբ մեր մէջ : “ Եւ մի՛ տրամեցուցանէք զՀոգին Սուրբ Աստուծոյ , որով կնքեցարուք յաւուրն փրկութեան ” : Եփես. Գ . 20 : “ ԶՀոգին մի՛ շիջուցանէք ” : Ա . Թետաղ . Ե . 19 :

Կը տեսնեմք ահա՛ , որ սէտք է հաւատալ 'ի Հոգին Սուրբ , որ գործակից է

ընդ Հօր և ընդ Որդւոյ մեր փրկութեան
համար: Եթէ մեր չը հաւատամք թէ ինչ
է Հոգին Սուրբ, ինչ է արած մեզ համար
և համ ինչ համի առնել մեր մէջ՝ կը նը-
շանակէ որ մեր չը կամիմք հաղորդութիւն
ունենալ նորա շնորհաց: Մեր չեմք կարող
ստանալ նորա շնորհքներն, միշտ կը մը-
նամք մեզաց մէջ և չեմք լինիր Քրիստոս
տոնեաց: « Բայց դուք ոչ էք մարմնով, այլ
հոգւով. եթէ իցէ Հոգին Աստուծոյ ՚ի
ձեզ բնակեալ, ապա եթէ որ զՀոգի Քրիս-
տոսի ոչ ունի, սա չ'է նորա »: Հռոմ. Ը . 9:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻ

« Հաւատամք ՚ի մի միայն բնդեան-
բական եւ առաքելական Սուրբ Եկե-
ղեցի » և այլն:

Եկեղեցին է հաւաքումն այն մարդ-
կանց, որք կը հաւատան Յիսուս Քրիս-
տոսին: Այն մարդիկը, որք կը հաւատա-
յին Առաքելոց քարոզութեանը և կ'ըն-
դունէին Աւետարանը՝ բնական էր, որ ու-

բողէին շեթանոսներէն և Եբրայեցիներէն՝
 զԱստուած պաշտելու համար հոգւով և
 ճշմարտութեամբ . ինչպէս առաջին ան-
 դամ այսպէս հիմնուեցաւ յԵրուսաղէմ՝
 Եկեղեցին : Այս հաւատացեալներն հիմ-
 նեցին միաբանութիւններ , զոր կ'անուա-
 նէին Յունաց լեզուով Էկլեզիա , Եկեղե-
 ցի , այսինքն ժողով : Թէ այս հաւատա-
 ցելոց ժողովներն և թէ սոցա հետեւող
 միւս ժողովներն և թէ Հին Ռիափ ճրջ
 մարիտ աստուածապաշտներն մի և նոյն
 հաւատով եւ յուսով միանալով իրար
 հետ՝ կը կազմեն ընդհանուր միաբանու-
 թիւն Քրիստոնէից , զոր կ'անուանեմք
 Սուրբ , Ընդհանուր Եկեղեցի :

Հաւատացելոց այս ժողովներն՝ ինչ-
 պէս որ կը յայտնեն իւրեանց արտաքին
 երեւելի միութիւնն ՚ի Քրիստոս , նոյնպէս
 պէտք է ունենան և ներքին հոգեւոր մի-
 ութիւն ՚ի Քրիստոս , և այս աներեւոյթ
 միութիւնն յայտնի է միայն հաւատացա-
 ղին , թէ ունի արդեօք սրբութիւն , թէ
 ոչ , եւ յայտնի է Աստուծոյ , որ սրտա-
 դէտն է ամենայնի , սորա համար է որ
 Քրիստոս կ'ասէ . « Բազումք են կոչեցեալք
 և ասկաւք են ընտրեալք » : Մատ . ԻԲ . 14 :

Կամ կը նմանեցնէ ուռկանի . « Նման է
 արքայութիւն Աստուծոյ ուռկանի արկե-
 լոյ 'ի ծով' և յամենայն ազգաց ժողովե-
 լոյ » : Մատ . ԺԳ . 48 : Ա. յս հոգեւոր ե-
 կեղեցւոյ համար կ'ասէ Սարգիս Շնորհա-
 լին . « Յամենայն ազգաց և լեզուաց , որք
 աշակերտեցան Աւետարանին և 'ի վէժն
 Քրիստոս հաւատովք մերձեցան՝ յամենե-
 ցունց մի տաճար հոգեւոր և մի եկեղե-
 ցի շինեցաւ » : Ա. յս հոգեւոր եկեղեցին էր ,
 զոր փառաւորէին մեր նահատակներն . —
 « Եկեղեցիք ո՛չ են պարգեւք թագաւորաց
 և ո՛չ արուեստ ճարտարութեանց , և ոչ
 դիւարք իմաստնոց և ոչ աւար քաջութեան
 վնասորաց և ոչ պատիր խաբէութիւնք
 դիւաց . . . » : Ա. յԼ շնորհք են մեծին Աս-
 տուծոյ . ոչ միում ումեք 'ի մարդկանէ
 տուեալ , այլ ամենայն բանաւոր ազգաց ,
 որք վիճակեալք են 'ի բնակութիւն 'ի
 ներքոյ արեգականս » Եղիշէ :

Եկեղեցին կ'անուանի Ընդհանրական ,
 վասն զի՝ նա չը սահմանուիր մի ազգով ,
 ինչպէս Եբրայեցւոց Հին Ուխտի եկեղե-
 ցին , այլ հաւաքումն է ամեն ժամանակի
 և ամեն երկրի հաւատացելոց , Ազամէն
 սկսած մինչև 'ի կատարած աշխարհի : « Մ/

Եկեղեցի անուանիմք ամենայն Քրիստո-
 նեայքս » . կ'ասէ Ներսէս Լամբրոնացին :
 Ամենայն Նահապետք և Մարգարէք , որք
 յիրկութեան յոյսը դրած էին Մեսիայի
 վերայ՝ են անդամք Եկեղեցւոյ , ինչպէս և
 մէք Քրիստոնեայքս՝ Աւետարանով : « Նը-
 մա ամենայն մարգարէքն վկայեն զԹողու-
 թիւն մեզայ առնուլ անուամբ նորա ա-
 մենայն հաւատացելոյ » : Գործ . Ժ . 43 :
 Սուրբ Գիրքը կը նմանեցնէ Եկեղեցին շե-
 նուածի , որոյ գաղափարն Աստուած իւր
 յաւիտենական իմաստութեան մէջ ծրա-
 դրեց և դրաւ նորա Հիմն , որ է Քրիս-
 տոս , ինչպէս կ'ասէ Պօղոս Առաքեալն .
 « Զի հիմն այլ ոչ որ կարէ գնել , քան զե-
 գեալն որ է Յիսուս Քրիստոս » : Ա . Կորն .
 Գ . 11 : Նա է Վեմն , որ կը պահէ և կը
 պաշտպանէ բոլոր շինուածն և Եկեղեցւոյ
 անդամներն են նիւթ այս շինուածոյն .
 « Իուք իբրեւ զվէմս կենդանիս շինիք
 տաճար հոգեւոր յանարատ քահանայու-
 թիւն մատուցանել զհոգեւորն պատարա-
 գըս հաճոցս Աստուծոյ ՚ի ձեռն Յիսուսի
 Քրիստոսի : Իուք ազգ էք ընտիր , թա-
 գաւորութիւն , քահանայութիւն , ազգ
 սուրբ , ժողովուրդ սեպհական , որպէս

զի զձեր առաքինութիւնս նուիրեցէք յայն՝ որ զձեզ ՚ի խաւարէն կոչեաց յիւր սքանչելի լոյսն ։ Ա. Պետ . Բ . 5-9 : Սուրբ Գիրքն երբեմն կը նմանեցնէ եկեղեցին Մարվնոյ , որոյ անդամներն կապուած են ամուր կրտսով և լի են կենդանութեամբ , որոյ գլուխն է Քրիստոս . “ Այլ ճշմարտեալք սիրով՝ անեցուք ՚ի նմա զամենայն , որ է Գլուխ Քրիստոս . ուստի ամենայն մարմին յոգեալ և սպառչածեալ ամենայն խաղալեօք տարբերութեան ըստ ազգեցութեան չափով ըստ իւրաքանչիւր մասին զաճումն մարմնոյ գործէ ՚ի շինուած անձին իւրոյ ” . Եփես . Դ . 16 :

Եկեղեցւոյ կոչումն լինելով մի հօտ հաւատացելոց Հրէից և Հեթանոսաց և ունենալով մի Հովիւ , մի Փրկիչ և մի Տէր Յիսուս Քրիստոս , այս պատճառաւ՝ Հանգանակի մէջ ասելով Ընդհանրական՝ կ'առուի և Մի , ինչպէս կ'ասէ Պօղոս Առաքեալն . “ Որք միանդամ ՚ի Քրիստոս մը կրրտեցարուք , զՔրիստոս զգեցեալ էք , չիք խտիր , ոչ Հրէի , և ոչ Հեթանոսի , ոչ ծառայի և ոչ ազատի . ոչ արուի և ոչ իգի , զի ամենեքեան դուք մի էք ՚ի Քրիստոս Յիսուս ” . Գաղ . Գ . 27 :

Հաւատալ Քնդհանրական Եկեղեցի
 կը նշանակէ նախ՝ հաւատալ որ ըստ խոսու-
 ման Յիսուսի Քրիստոսի է և պիտի լինի
 Եկեղեցի աշխարհիս երեսին ընտրուած
 կամ կոչուած ՚ի փրկութիւն աստուածա-
 յին հոգւով: Երկրորդ՝ հաւատալ, որ մէք
 կենդանի անդամ եմք Եկեղեցւոյ: Ընդ-
 հանուր Եկեղեցին կը բովանդակէ իւր մէջ
 յատուկ եկեղեցիներ, որք ունին զանազան
 անուններ ըստ ազգի և ըստ տեղւոյ, զոր
 օրինակ Կորնթացւոց, Հռովմայեցւոց, Եբ-
 րայեցւոց, Հայաստանեայց և այլն: Հայաս-
 տանեայց Եկեղեցին որ է Սուրբ, ընդհան-
 րական և առաքելական Եկեղեցի, հիմ-
 նուեցաւ Թադէոս եւ Քարդուղիմէոս Ա-
 աքաբելոց քարոզութեամբ (1):

Եկեղեցին կ'անուանի Սուրբ, լիան զի-
 նա կ'որոշուի աշխարհէն, կը նուիրուի
 Աստուծոյ ծառայութեանն և նորա ան-
 դամներն կ'ուխտեն կենալ սրբութեան

---

(1) Ա յոբան դարեր կը յարատեւէ նոյն հիման վե-
 ռոց, ունի իւր պարտ՝ պատերազմներն ընդդէմ խաւարի,
 ունի իւր կրօն հոլածանքներն, իւր Մարտիրոսներն,
 Նահատակներն և Հայրապետներն, միով բանիս ունի
 իւր պատմական կեանքն, որ կարօտութիւն ունի աւան-
 ձին սուսնն:

մէջ եւ կը գտնեն եկեղեցւոյ մէջ ամեն տեսակ օգնութիւններ, որոց կարօտ են :
 « Որպէս և սիրեաց Քրիստոս զԵկեղեցի և զանձն իւր մատնեաց վասն նորա, զի նա սրբեացէ զնա աւազանին բանիւ, զի կալցուցէ ինքն իւր յանդիման փառաւոր զԵկեղեցի, զի մի ունիցի ինչ տրատ, կամ աղտեղութի՛ն՝ կամ այլ ինչ յայսպիսեաց, այլ զի իցէ սուրբ անարատ » Եփես. Ե . 25—26 :
 Այս Սուրբ անունը կը տամք Եկեղեցւոյն դարձեալ այն պատճառաւ՝ որ նա կը հեռացնէ և հեռի է ամենայն ծուռ և թիւր վարդապետութիւններէ եւ ունի ՍՈՒՐԲ ԻՌԵՆՈՒՐԴՆԵՐ, ինչպէս են Մկրտութիւն, Դրոշմ, Ապաշխարութիւն և այլն :

ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆՆ Է սուրբ խորհուրդ՝ ուրով կ'ընդունուիմք Եկեղեցւոյ մէջ, կը լուացուիմք սկզբնական մեղքէ և կը կընքուիմք անգամք լինիլ Եկեղեցւոյ :

Մկրտութիւն բառը կը նշանակէ լուանալ : Այսօր եւս այս խորհուրդը կը կատարէ Հայաստանեայց Եկեղեցին մի և նոյն ձեւով անփոփոխ, ընկղմելով զերեխայն երեք անգամ ջրոյ մէջ և ասելով. « Յունում Հօր և Որդոյ և Հոգւոյն Սրբոյ » :

Մկրտութիւնը հին է . Եբրայեցիք

աւնէին սովորութիւն մկրտելու հեթա-
նոսներն, որք կամէին նուիրուիլ ճշմարիտ
Աստուծոյ՝ կը ստանային մկրտութիւնն,
սրպէս նշան քառութեան եւ կը լուային
հեթանոսութեան ազտն ջրով : Յովհան-
նէս Մկրտիչն կը մկրտէր ամենքը, որք կը
դային նորա մօտ՝ ստանալու քառութեան
մկրտութիւնն, սր նշան էր հեռանալու
ամեն տեսակ շարութիւններէ : Բայց նորա
մկրտութիւնը խորհուրդ չէր, վասն զի՝
չ'ունէր իւր մէջ փրկութիւն :

Յիսուս Քրիստոս աւանդեց մկրտու-
թեան խորհուրդն իւր աշակերտաց համ-
բառնալու ժամանակն՝ ասելով, « Գնա-
ցէք այսուհետեւ աշակերտեցէք զամե-
նայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսս ջանուն
Հօր և Որդոյ և Հոգոյն Սրբոյ » . Մատ .
ԹԸ . 19 : « Ար հաւատայ և մկրտիցի՝ կեց-
ցի, և որ ոչն հաւատայ՝ դատապարտու-
ցի » . Մարկ . ԺԶ . 16 : Այս հրամանաւ
և այս խոստմունքներով Առաքեալներն և
նոցա աշակերտներն կը մկրտէին ամենքը,
որք կը հաւատային Աւետարանին և կա-
մէին աշակերտիլ այնմ : Այս սովորութիւ-
նը կը կատարեն ամենայն Քրիստոնէական
եկեղեցիներն :

Մկրտութիւնն անուամբ Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ կը նշանակէ Ա. Որ նա կը կատարուի Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ հրամանաւ կամ զօրութեամբ, Բ. Ամենքը, որք մկրտուած են՝ պէտք է ընդունին մի միայն ճշմարիտ Աստուած. — Հայր ասելով՝ որ մեզ սրգի կ'առնէ իրեն. Որդի ասելով՝ որ մեզ կը փրկէ. Հոգին Սուրբ ասելով՝ որ մեր մէջ կը նորոգէ Աստուծոյ սրտակերն և նմանութիւնը վերըստին ծննդեամբ աւազանին:

Մկրտութեան ժամանակ ջուր գործածելը մեր միտն կը բերէ մեր ազտելիքնութեան վիճակն և այն կարօտութիւնը, որ մեր հոգին կըզգայ սրբութեան և նորոգութեան համար. ցոյց կը տայ մեզ այն հոգեւոր շնորհքներն զոր մէք կը գտնեմք Աւետարանի մէջ: « Եւ դուք այնպիսիք մնանք էլք, այլ լուացարուք, այլ սրբացարուք, այլ արդարացարուք յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի և 'ի Հոգին Աստուծոյ մերոյ »: Ա. Կորն. Զ. 11:

Ուրեմն՝ նոր օրէնքով մէք կը ստանանք մեզայ թողութիւն Քրիստոսի արիւնով, զոր թափեց մեզ համար Խաչի վերայ, և Հոգւոյն Սրբոյ օգնութեամբ որ կ'արժա

նայնէ զմեզ Քրիստոսի Եկեղեցւոյն ան-
 դամ դառնալու : Մկրտութիւնը կը ներ-
 կայացնէ մեզ սկզբնական մեղքը , մեր
 սեպհական սղաղը եւ սրբութիւնն , զոր
 մէք կը ստանամք Աստուծոյ որդեգիր լե-
 նելով Յիսուսի Քրիստոսի միջնորդութիւն :
 Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքը Սուրբ Գիրքը շաա-
 տեղ կը նմանեցնէ Յրոյ . վասն զի ինչպէս
 Էուրն ոչ թէ միայն լուանալու համար է ,
 այլ և նորոգելու . նոյնպէս և Սուրբ Հոգին
 կը սրբէ , կը նորոգէ և կեանք կը տայ հո-
 գւոյն : « Պատասխանի եա նմա Յիսուս՝ և
 ասէ . Եթէ գիտէիր դու զպարգեւան Աս-
 տուծոյ , եւ ո՞վ է , որ ասէդ ցքեզ՝ թէ
 տուր ինձ ըմպել , դու արդեօք խնդրէիր
 ՚ի նմանէ , և տայր քեզ Զուր կենդանի » .
 Յով . Դ . 10 : « Զի եա տաց Զուր ՚ի ծա-
 րաւու՝ որոց վնան յանջրդւօջ , եդից զո-
 գի իմ ՚ի վերայ զաւակի բո եւ զօրհնու-
 թիւնս իմ ՚ի վերայ որդւոց քոց » . Եսայ .
 ԽԳ . 3 :

Քրիստոսի անունով մկրտուողները
 պարտական են ոչ միայն խոստովանիչ հը-
 րապարակաւ Քրիստոնէութիւնը , ճանա-
 շել զՔրիստոս Փրկիչ , նմա ակնունիչ ամեն
 ժամանակ , այլ նոյնպէս պարտական են

բարբառիս ընծայել իրենց անձն Քրիստոսի հաւատալ և սիրով, ցոյց տալ՝ որ ինքեանք նոր արարած են և պահել այն սրբութիւնը, զոր ստացած են : « Որ և զձեզ ըստ նմին օրինակի կեցուցէ մկրտութիւնն, ոչ զմարմնոյ աղան ՚ի բաց ընկելնով, այլ ըզբարւոք մտացն հանդէս առ Աստուած, ՚ի ձեռն յարութեան Յիսուսի Քրիստոսի » : Ա. Պետ. Գ. 21 :

Այս պատճառաւ՝ Եկեղեցին ՚ի ըսկիզբն Քրիստոնէութեան կը պահանջէր մկրտողներէն քրիստոնէական հաւատոյ կարճ խոստովանութիւն և հրապարակական ուխտ սրբութեան մէջ կենալու և աշխարհի համար իրենց անձը մեռած համարելու :

Ընկիզմելու ձեւն, զոր գործ կ'ածէ մեր Հայաստանեայց Եկեղեցին, կը նշանակէ Քրիստոսի Մահի, Թաղումն եւ Յարութիւնն : Կը թաղուի հին մարդը, որ ծնանի նոր մարդ : Այս բանը մեր միտն կը բերէ Պողոս Առաքելոյն ասածն. « Թաղեցաք ընդ նմին մկրտութեամբ ՚ի մահ, զի որպէս Քրիստոս յարեալ ՚ի մեռելոց փառօք Հօր, նոյնպէս եւ մեք ՚ի նորոգումն կենաց շրջեսցուք » : Հռոմ. 2. 4 :

Մեր Եկեղեցին ընդունած է երեխա-
յից մկրտութիւնը զանազան պատճա-
ռաւ . Նախ՝ որ Քրիստոնէից երեխայքն
ընդունուած են նոր ուխտով, այսինքն
Աւետարանաւ : “ Զի ձեզ են օւետիքս
և որդւոց ձերոց ” : Գործ . Բ . 39 : Եթէ
աւետիքը խոստացած է Քրիստոնէայ ծը-
նողաց եւ իրենց որդւոց, ապա ուրեմն
կարող են մկրտուիլ և նոցա որդիքն կամ
երեխայքն : Երկրորդ՝ Եբրայեցւոց երե-
խայքն կ’ընդունուէին թրիատութեամբ
այն ուխտի մէջ, որ տուած էր Աստուծ-
մէ նոցա հայրերուն, թէպէտ և նոքա ըն-
դունակ չ’էին ուխտ դնել և ճանաչել ի-
րենց պարտաւորութիւնը, ինչպէս և Քր-
իստոնէից երեխայքն : Ինչ ժամանակ Քր-
իստոս հրամայեց իւր աշակերտաց մկրտ-
տել, թոյլ տուաւ նոցա ազատութեամբ
հետեւիլ այս նախնի սովորութեանը, եւ-
երբ աշակերտները կ’արգիլուէին երեխայ-
քնն նոքա մօտ գալու՝ Յիսուս նախատեց
աշակերտներն ասելով . “ Թոյլ տուք ման-
կուոցդ գալ առ իս ” : Բաց ՚ի սմանէ, կար-
ծիք չ’կայ որ Առաքեալները ինչ ժամանակ
ամբողջ գերդաստան կը մկրտէին՝ նոցա
մէջ չը լինէր երեխայ : Երրորդ՝ երեխայից

մկրտութիւնը մի բարի օրինակ է Եկեղեցւոյ մէջ, որ ճնողքները կ'ընծայեն ի բրենց որդիքն Աստուծոյ ծառայութեան և ինքեանք եւս կը մխիթարուին, որ իրենց որդիքը մասնակից կը լինին Փրկչի ողորմութեանը : Այն խոստմունքը՝ զոր երեսայքը պէտք է տան մկրտութեան ժամանակ՝ կը տան նոցա կնքահայրերը և կ'ուսուանեն Քրիստոնէական ուսումն տալ նոցա, երբ կատարեալ ընդունակութի ունենան :

Մկրտութեան վերայ Հանգանակն կ'աւելացնէ Մի բառն, պատճառն որ՝ մարդն մկրտութեամբ մի անգամ կը ստանայ Յիսուսի Քրիստոսի շնորհքն : Ուրեմն՝ այս խորհուրդն երբէք պէտք չէ կրկնուի. «Մի Տէր, մի հաւատ մի մկրտութիւն » : Եփես. Ի . 5 : « Քանզի անհնար է միւսանգամ մկրտելոցն, որ ճաշակեցին յերկնաւոր սրբաբեւոյն եւ հաղորդք եղէն Հոգւոյն Սրբոյ, և զգեղեցիկ բանին Աստուծոյ ճաշական ճաշակեցին եւ զօրութիւնն հանգերձելոյ աշխարհին, եւ կործանեցին, միւսանգամ՝ նորոգել յապաշխարութիւնս եւ վերստին ՚ի խաչ հանել անձանց զորդին Աստուծոյ և դարձեալ խայտառակել » : Եբր . 2 . 4-6 :

Երկրորդ խորհուրդ Եկեղեցւոյ է
 ԴՐՈՇՄՆ, որով մկրտեալն կ'ընդունի զգա-
 լի օծութեան միջնորդութեամբ՝ Հոգւոյն
 Սրբոյ ներքին օծութիւնը, շնորհքը և զօ-
 րութիւնը եւ կը պատրաստուի պատե-
 րազմն մանեղ աշխարհի հետ և աշխարհի
 մոլութեանց հետ, ինչպէս կ'ասէ Յովհան-
 նէս Աաքեալն. « Եւ դուք օծութիւն ու-
 նիք առ 'ի Սրբոյն և գիտէք ամենեքին :
 . . . Զայս գրեցի ձեզ՝ զի մի որ զձեզ մու-
 լորեցուցանիցէ և դուք օծութիւնն՝ զոր
 ընկալարուք 'ի նմանէ, բնակեոցէ 'ի ձեզ,
 և չ'է ինչ պիտոյ եթէ որ զձեզ ուսուցէ,
 այլ որպէս զի նորա օծութիւնն ուսուցա-
 նիցէ զձեզ վասն ամենայնի և ճշմարիտ է
 և չ'է սուտ և որպէս ուսոյցն զձեզ կայք
 'ի նմա » : Ա. Յով. Բ. 20-27 :

Այս խորհրդով Հոգին Սուրբ կը զօ-
 րացնէ մեր սիրտը, մեր մտքը եւ մեր
 կամքը, ինչպէս կ'ասէ Ներսէս Լամբրո-
 նացին. « Սա-Հոգին Սուրբ-օծանէ զմիտս
 մեր ըստ Յովհաննու եւ առնէ Քրիստո-
 նեացս և Քրիստոսընկալս և յայսմ՝ օծու-
 թենէ զօրանամք գիտել զամենայն : Սա-
 լուսաւոր առնէ զայս սրտից մերոց և ըզ-
 յոյս կոչման մերոյ և զմեծութիւն փառաց

ժամանակութեան և զայնութիւն և զերկայնութիւն սիրոյն Քրիստոսի » :

Այս խորհուրդը կատարուեցաւ Յիսուսի Քրիստոսի վերայ նորա մկրտութեան ժամանակ : « Եւ իբրեւ մկրտեցաւ Յիսուս՝ եւ վաղվաղակի ՚ի ջրոյ անտի և ահա բաւցան նմա երկինք եւ ետես զՀոգին Աստուծոյ զի իջանէր իբրեւ զաղաւնի եւ գայր ՚ի վերայ նորա » : Մատ. 9. 16 ։
Եւ հաստատեցաւ Հոգւոյն Սրբոյ գալլաւ տեամբն ՚ի դասս Առաքելոց, որք կրկատարէին յետոյ այս խորհուրդը ձեռքը դնելով մկրտուածներու վերայ և Հոգին Սուրբ զգալի նշանաւ կամ զօրութեամբ կ'իջանէր նոցա մէջ : « Եւ իբրեւ լուան մկրտեցան յանուն Տեառն Յիսուսի, և ՚ի դնել ՚ի վերայ նոցա Պաւղոսի զձեռն, եկն Հոգին Սուրբ ՚ի վերայ նոցա » . Գործ. ԺԹ. 5-6 :

Մեր Եկեղեցին կը կատարէ այս խորհուրդն այսպէս՝ « Անու քահանայն զսուրբ իւզն (միւռոն) ՚ի յալին իւր . . . և կնքէ սուրբ իւղովն զձապատ մկրտելոյն, զաչսն . . . . զքամակն . . . . զրտան » . (՚ի մեծ Մաշտոցի) : Եւ այսպէս ուրեմն այս խորհուրդն ընդունողն պէտք է կենդանի վը-

կայ լինի Քրիստոսի համար , պահող ու պաշտպանող նորա ճշմարտութեանց եւ անթերի կատարող նորա պատուիրանաց , մանաւանդ նորա մեծ պատուիրանին—Սկսուող առ Աստուած և առ մարդ : “ Այլ առջիք զօրութիւն ՚ի հասանել Հոգւոյն Սրբոյ ՚ի վերայ ձեր , և եղիջիք վկայք ինձ յերուսաղէմ , և յամենայն Հրէաստանի և ՚ի Սամարիա և մինչեւ ՚ի ծագս երկրի ” : Գործ . Ա . 8 :

Երրորդ խորհուրդ Եկեղեցւոյ , որ կը յիշատակուի Հանդանակի մէջ , է ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆՆ , որով մեղաւոր և զղջացեալ Քրիստոնէայն կը խոստովանի Աստուծոյ՝ առաջի նորա քահանային իւր մեղքն եւ կը ստանայ քահանայի աղօթքով և Քրիստոսի խօսքով և չարչարանաց արգիւնքով մեղաց թողութիւն : Աստուծոյ քահանայ յից այս իշխանութիւնը հիմնուած է Քրիստոսի այս խօսքի վերայ . “ Փշեաց ՚ի նոսա և ասէ . առէք Հոգին Սուրբ . եթէ ումէք թողուցուք զմեղս , թողեալ լիցի նոցա , և եթէ զուրուք ունիցիք՝ կալեալ լիցի ” : Յով . Ի . 22 : Եւ այս խօսքի համար է , որ քահանայն կ'ասէ . “ Եւ ես բանիւն Աստուծոյ ” և այլն :

Աղաչխարութեան խորհուրդը մեծ պարտք կը դնէ ապաշխարողն վերայ, որ նա քերմեռանգութեամբ եւ ճշմարիտ գիջմամբ խոստովանի իւր բոլոր մեղքերը, թողու իւր պարտապանաց՝ իրենց մեղքը, որովհետեւ առանց հաշտուելու մարդկանց հետ եւ թողնելու նոցա մեղքն, չէ կարող ինքն եւս հաշտուիլ Աստուծոյ հետ եւ թողութիւն ստանալ: « Թողցէ ամբարիշտն զճանապարհս իւր եւ սյր անօրէն զխորհուրդս իւր, եւ դարձցի առ Տէր, Կտցէ զողորմութիւն . եւ առ Աստուած մեր, զի բազմապատիկ թողցէ զմեզս եւ զանօրէնութիւնս ձեր »: Եւայ. ԾԵ. 7: « Այսպէս ասէ Տէր ամենակալ, դարձալուք առ իս՝ ասէ Տէր զօրութեանց եւ դարձայց առ ձեզ »: Զար. Ա. 3: « Արարէր սյտուհետեւ պտուղ արժանի ապաշխարութեան »: Մատ. Գ. 8: « Ոչ եկի կոչել զարդարս, այլ զմեղաւորս յապաշխարութիւն »: Դուկ. Ե. 32:

Ուրեմն՝ մեծ պարտք կայ քահանայի վերայ, որոյ առաջ կը խոստովանուին մեղքերը, որ լաւ իմանայ՝ թէ ինչ է Աստուծոյ ճշմարտութիւններն եւ ինչ է Աստուծոյ կամքն, որ նոցա համաձայն վարուի,

խորհուրդ պահէ խոտոտվանու թիւնն, իբրեւ Աստուծոյ հաւատացած, իւր ատուածատուր իշխանութեան մէջ, և պէտք է իմանայ յանդիմանել և խրատել, իմանայ սիրտիւ և մտիթարել, ինչպէս կ'ասէ Պօղոս Առաքեալն. «Մի անփոյթ առներ զ՛նորհացդ որ 'ի քեզ են, որ տուաւ քեզ մարգարէութեամբ 'ի ձեռնադրութենէ երկցութեան» : Ա. Տիմ. Դ. 14 :

Մեղաւորն ասյաշխարելով կը ստանայ թողութիւն իւր մեղաց և այս պատճառաւ Հանդանակի մէջ կ'ասեմք. «Հաւատամք 'ի քառութիւն և 'ի թողութիւն մեզաց» : Հաւատալ մեղաց թողութեան կը նշանակէ հաւատալ Աստուծոյ այն ողորմութեանն, զոր արար մեղաւորաց՝ ներելով նոցա մեղքն : Կ'ասուի թողութիւն, այն պատճառաւ, որ կարելի է մեր մեղքն համարիլ իբրև մէկ պարտք, զոր Աստուած կը թողու մեզ : Թողութիւնն իւր մէջ կը բովանդակէ երկու ողորմութիւն. — Առաջին՝ Աստուած ազատեց զմեզ այն պատիւ մէն, որոյ մէք արժանացած էինք մեր մեղքով. իսկ երկրորդ՝ Աստուած յետուաւ մեզ իւր սէրն և մեր իրաւունքը յաւիտենական ժառանգութիւն վայելելու :

Մեղաց թողութեան Սուրբ Գիւրգը
 կրտայ զանազան անուններ. ինչպէս, Ար-
 դարութիւն, զոր պէտք չ'է համեմատեմք
 մարդկային արդարութեան հետ, որով
 մեղադրուածն կ'արդարանայ իւր անմե-
 ղութեամբ : Վասն զի, երբ մեր կ'ատեմք
 թէ արդարացանք Աստուծոյ առաջ, կը
 նշանակէ որ Աստուած կամի մեզ հետ
 վարուիլ ինչպէս արդարաց հետ, առ ոչ
 ինչ համարելով մեր մեղքը : « Եւ քանզի
 Աստուած էր Քրիստոսիւ զաշխարհս հաշ-
 տեցուցանել ընդ իւր և չը համարել նոցա
 զմեզս իւրեանց և ետ ՚ի մեզ զբանն հաշ-
 տութեան » : Բ. Կորն. Ե. 19 : Կ'ասուի
 մեղաց թողութիւնն Ողորմութիւն Աստու-
 ծոյ, որ Յիսուսի Քրիստոսի հեղութեան
 և անասելի գոհ լինելու համար Աստուած
 ներեց մեր մեղքը. « Արդարանան ձրի նու-
 ըին շնորհօք ՚ի ձեռն փրկութեան, որ ՚ի
 Քրիստոս Յիսուս » : Հռով. Դ. 24 : Այս
 ողորմութեանը կարող էմք արժանանալ
 հաւատով, որ կը սրբէ մեր սիրտը և կը
 ծնանի մեր մէջ ջերմեռանդն ապաշխա-
 րութիւն : Կենդանի, հեզ և գործնական
 հաւատը կը միացնէ զմեզ Քրիստոսի հետ,
 կը շինէ նորա անդամ եւ կը հասկացնէ,

որ Աստուած կը տեսնէ մեր մէջ զՔրիստոս և ոչ թէ զմեզ, և նորա արդիւնքն եւ դիտաւորութիւնը մերն կը համարի : “Եւ գտայց ՚ի նմա իբրեւ ոչ եթէ զիմ ինչ արդարութիւն, որ յօրինաց անտի է ունիցիմ”, այլ զհաւատոցն Քրիստոսի, որ Աստուծոյ արդարութիւն է : Փիլ. Գ. Թ :

Այն մարդիկը, որք ճշմարիտ հաւատով միացած են Յիսուս Քրիստոսի հետ և լուսացուած են իրենց մեղքէն նորա աւրիւնով և սրբուած են նորա հոգւով՝ նորա միայն կարող են ասել — Հաւատարմք ՚ի Թողութիւն մեզաց : “Զոր յաւաքն եւս Աստուած ՚ի քաւութիւն ՚ի ձեռն հաւատոցն արեամբ նորա, ՚ի հանդէս արդարութեան նորա, վասն Թողութեան յաւաքագոյն մեղացն գործեցելոց” : Հռոմ. Գ. 25 : Այսու ճշմարիտ խոտորվանութեամբ կարող են արժանանալ աստուածային խոտորման :

Բայց ոչ մեր հաւատը, ոչ մեր բարի գործը, ոչ մեր ապաշխարութիւնը և ոչ մեր քաւութիւնը միայն չեն կարող տալ մեզ փրկութիւն. վասն զի մեր հաւատն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ միջոց, որով կ'ընդունինք Աստուծոյ սղորմութիւնը ՚ի ձեռն

Քրիստոսի: « Ոչ 'ի գործոց արդարութեան, զոր արարաք մեք, այլ ըստ իւրում ողորմութեանն ասպրեցոյց զմեզ 'ի ձեռն աւազանին միւսանգամ ճննգեանն և նորագութեան Հոգւոյն Սրբոյ: Չոր եհեզ 'ի մեզ առատութեամբ 'ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի Փրկչին մերոյ » . Տիա . Գ . 5: Մեր հաւատը, մեր բարի գործը, մեր ապաշխարութիւնը միայն նշան են շնորհակալութեան մեր փրկութեան և թողութեան համար: Մեր փրկութիւնը չունի մի այլ պատճառ, բոց միայն Աստուծոյ ողորմութիւնը: Պահեմք ուրեմն այս մեծ ճրջմարտութիւնը, որ Աստուծոյ ողորմութիւնն է որ զմեզ կը փրկէ և ասեմք Սուրբ Գրոց հետ միասին. « Չերգումն զոր երգուաւ Աբրահամու Հոր մերում, տալ մեզ առանց երկիւղի 'ի ձեռոց թշնամեաց փրկեալս » : Ղուկ . Ա . 73-74:

Չորսորդ խորհուրդ Եկեղեցւոյ է ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆ, որ սահմանուած է Քրիստոսէն: Ընդ տեսակաւ հացի և գինւոյ՝ իսկապէս կը ճաշակեմք Քրիստոսի մարմինն և կ'ըմպեմք նորա արիւնն մեր մեղաց թողութեան եւ յաւիտենական կեանք ժառանգելու համար:

Քրիստոս հաստատեց այս սուրբ խորհուրդը, Պասէքի ընթրեաց ժամանակ, այս խօսքերով. — « Առէք, կերայք այս է մարմին իմ: Եւ առեալ բաժակ գոհացաւ ես նոցա և ասէ. Արբէք ՚ի դմանէ ամենեքին: Ձի այդ է արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ ՚ի վերայ բազմաց հեղանի ՚ի թողութիւն մեզաց »: Մատ. ԻԶ, 26—29:

Պողոս Առաքեալը մանրամասն կը խօսի այս խորհրդոյ վերայ: « Տէր Յիսուս ՚ի գիշերին, յորում մատնէր, առ հաց, գոհացաւ, եբեկ և ասէ. Առէք և կերայք, այս է մարմին իմ, որ վասն ձեր բաշխի, զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի: Նոյն պէս և զբաժակն յետ ընթրեացն՝ առ և ասէ. այս բաժակ նորոյ ուխտի է իմով արեամբ. զայս արարէք քանիցս անգամ եթէ ըմպիցէք առ իմոյ յիշատակի: Քանիցս անգամ թէ ուտիցէք զհացս և ըզբաժակս ըմպիցէք, զմահ Տեառն պատմեցէք, մինչեւ եկեսցէ նա »: Ա. Կորն. ԺԱ. 23—25:

Այս սուրբ խորհրդով միանալով Քրիստոսի հետ միշտ պէտք է սպասեմք նորա գալստեանը և միշտ յիշեմք նորա մահն: Քրիստոս ասելով այս խօսքերն.

« Զայս արարէք սա իմոյ յիշատակի » . և Պօղոս Առաքեալն աւելցնելով այս խօսքերը , « Քանիցս անգամ թէ ուտիցէք ըզհացս զայս և զբաժակս ըմպիցէք , զմահ Տեառն պատմեցէք մինչեւ եկեսցէ նա » . կը յիշեցնէ այս խօսքերով Քրիստոսի մահը , որ այս մահն է միակ հիմն փրկութեանս Այս մահն է , որ կ'աղատէ զմեզ գառապարտութենէ : Այս մահն է , որ կ'արժանացնէ զմեզ Աստուծոյ ողորմութեանն և նորա հետ հաշտութեանն : Այս մահն է , որ կը ստիպէ զմեզ , որ մէք ևս տամք մեր անձը նմա , որ այնքան սիրեց զմեզ , որ իւր անձն զօհեց մեզ համար :

Հաղորդութեան սուրբ խորհրդով մէք կը միանամք Քրիստոսի հետ , մէք պէտք է մասնակից լինիմք ուրեմն ոչ թէ միայն նորա մահուանը , այլ և նորա կենաց , որ արժանի լինիմք յաւիտենական կենաց և բնակիմք Յիսուսի Քրիստոսի մէջ և նա մեր մէջ : Մեր կեանքով նորա կենաց մասնակից լինելու համար կ'ատէ Քրիստոս . « Եթէ ոչ կերիջիք զմարմին Արդւոյ մարդոց եւ արբջիք զարիւն նորա , ոչ ունիք կեանս յանձինս : Ար ուտէ զմարմին իմ և ըմպէ զարիւն իմ , ունի զկեանս յաւի-

տենտիանա և ես յարուցից զնա յաւուրն յեանուս : Ար ուսէ զժարմին իմ և ըմպէ զարիւն իմ, նա յիս բնակեացի եւ ես ՚ի նմա : Յով . 2 . 54-57 :

Այս աւրք խորհրդոյն արժանասէս հաղորդուելու համար՝ Քրիստոսնեայն պէտք է ունենայ նշմարիտ զգնումն, նշմարիտ հաւատ, շերմեռանդն ցանկութիւն գաւնալ զէպ ՚ի բարութիւն, սրբութիւն, որք կը սրարունակեն իրենց մէջ Մաքդասիրութիւն : Մի խօսքով հաղորդուողք պէտք է լիովին զգայ և զոջայ, որ նա իւր մեղքերով անպատուած է զԱստուած եւ պէտք է հաւատայ, որ նորա այս մեղքերն թողութիւն կը ստանան Աստուծմէ Քրիստոսի խաչով եւ արդիւնքով : Աս պէտք է ցանկայ, որ աւելի և աւելի յաւաքանայ հաւատոյ մէջ, սրբութեան եւ մարդասիրութեան մէջ :

Այս զգացողութիւններն անշուշտ հարկաւոր են արժանասէս Քրիստոսի մարմինն և արիւնն ճաշակողոց, վասն զի նոցա է ժպիութիւն խոտոացած, և նոցա որք կը զոջան իրենց մեղքն, նոցա՝ որք կը հաւատան, նոցա՝ որք կ'աշխատին իրենց սրբութեան համար, նոցա՝ որք կը նեբեն.

այլոց իրենց մեղքն , ինչպէս Աստուած
 ներեց մեզ , և նոցա՝ որք կը ցանկան լի-
 նիլ նորա համար զոհ , ինչպէս նա ինքն
 զսուրեցաւ մեզ համար :

Հաղորդութիւնն է հրապարակական
 խոստովանութիւն , որ մեք կը զոջամք մեր
 մեղքը , որ կասութիմք մեր Փրկչի հետ
 կենդանի հաւատով և կամիմք լինիլ ճրջ
 մարիտ հաւատացող և հնազանդող : Ու-
 բեմն՝ հաղորդուիլ առանց արժանաւս-
 րութեան՝ այսինքն հրապարակաւ խոս-
 տովանել , որ ունի վերեւ յիշած զգացու-
 զութիւններն , և ընդհակառակն՝ ինքնին
 զգալ որ մի և նոյն ժամանակ զուրկ է այն
 զգացողութիւններէն , այս կը նշանակէ ան-
 պատուել զԱստուած , լինիլ ամբարիշտ
 և կեղծաւոր վերին աստիճանի : Հաղորդ-
 սիլ կը նշանակէ ներքին հոգեւոր միու-
 թիւն Քրիստոսի եւ մեր բոլոր և զբարոյ
 հետ , որ մեք ամենքս մի մարմին եմք ՚ի
 Քրիստոս , որ է Գլուխ : Ուրեմն՝ որք չու-
 նին արժանաւոր զգացողութիւններ , չեն
 զոջար իրենց մեղքը և կը մտանաւն կեղ-
 ծաւորութեամբ Քրիստոսի մարմնոյ և ա-
 բեան , նոցա համար Պօլոս Աւաքեալն
 կ'ասէ . « Այսուհետեւ որ ուտիցէ զհացս

կամ ըմպիցէ զբաժակս Տեառն անարժաւ
 նութեամբ՝ պարտական եղիցի մարմնոյ
 և արեան Տեառն : Փորձեսցէ մարդ զանձն
 իւր և ապա ՚ի հացէ անտի կերիցէ և ՚ի
 բաժակէն արբցցէ : Զի որ ուտէ և ըմպէ
 անարժանութեամբ՝ դատաստան անձին
 իւրում ուտէ և ըմպէ . զի ոչ խորէ ըզ-
 մարմին Տեառն » : Ս . Կորն . Ժ . Ա . 27-30 :
 Նոքա կ'անպատուեն սուրբ խորհուրդը
 չը զանսաղանելով հասարակ հացէն : Եւ
 որովհետեւ վերեւ յիշած սուրբ և բարի
 զբացողութիւններն անշուշա հարկաւոր
 են ճաշակողի համար , ուրեմն՝ ամեն ճա-
 շակող պէտք է փորձէ իւր անձն , թէ ունի՞
 արդեօք այն զբացողութիւններն , և եթէ
 ունի՞ աւելի պէտք է հաստատուի նոցա
 մէջ . եթէ նուազ են այն զբացողութիւն-
 ներն , պէտք է զօրացնէ , և եթէ չ'ունի այն
 զբացողութիւնքն՝ անդադար պէտք է աշ-
 խատի ճարելու : Եթէ չը կամի աշխատիլ
 եւ ունենալ՝ նա պէտք է հեռանայ այն
 սուրբ խորհրդէն՝ երկնչելով որ աւելի
 չ'անպատուէ այն սուրբ խորհուրդն եւ
 աւելի չը ծանրացնէ իւր թշուառութիւնն
 ընկնելով մեղաց թմրութեան մէջ : Ըա-
 շակողը պէտք է առնէ այս անձնափորձու-

Թիւնը այն դիտաւորութեամբ, որ իւր
 կեանքն յարմարացնէ իւր ճանաչողու-
 թեան, ինքն իւր անձին դէմ չը կեղծէ,
 նուազեցնելով կամ ներելով իւր յան-
 ցանքները: Նա պէտք է միտը պահէ, որ
 Աստուած կը նայի մեր սրտին և կ'առէ
 կեղծաւորութիւնն: Նա պէտք է մանրա-
 մասն քննէ թէ փրկութեան ճանապարհի
 վերայ է, թէ ոչ. պէտք է քննէ իւր ամեն
 զգացողութիւններն, ամեն խօսակցու-
 թիւններն, կենաց ամեն գործքերը, մտա-
 ծէ ընդհանուր և յատուկ պարտաւորու-
 թեանց վերայ, մանուանդ այս մեծ պար-
 տաւորութեան վերայ, որ է հիմն և ջու-
 կիզքն հոգեկան կենաց, այսինքն Հարաւո,
 Յոյս, Սէր առ Աստուած և Սէր առ մարդ:
 Այս քննութիւնը պէտք է կապակցեալ
 լինի ջերմեռանդ ազօթից հետ, որովհե-
 տեւ մէք կարօտութիւն ունիմք Աստուծոյ
 լուսոյ և օգնութեան հոգւոյն, որ կարու-
 ղանամք ճիշդ քննել մեր սիրտն և ցրել
 մեր անձնասիրութեան ցնաքքները: Այս
 քննութեամբ միայն մեր անձն ճանաչելն
 օգտաւէտ կը լինի մեզ համար: Այս քնն-
 նութիւնը պէտք է գործնական լինի, այ-
 սինչն խոկոյն պէտք է ուղղեմք զմեզ, հե-

ուանամք այն առարկաներէն և այն տեղե-
րէն, որք մեզ համար վտանգաւոր կը ճա-
նաչեմք: Մի խօսքով՝ պէտք է գործ դը-
նեմք ամեն հնարք և միջոցք, որք կը թը-
ւին մեզ օգտաւէտ մեր Փրկչին հաւատա-
րիմ լինելու համար: Այսպիսի քննու-
թեան համար կ'ասէ Պողոս Առաքեալն,
“Փորձեսցէ մարդ զանձն իւր և ապա ՚ի
հացէ անտի կեր'ցէ և ՚ի բաժակէն արը-
ցէ” : Ա. Կորն. ԺԱ. 28 :

Հինգերորդ խորհուրդ Եկեղեցւոյ է
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՆ, զոր ՚ի սկզբան հաստա-
տեց Աստուած այս խօսքերով. “Եւ օրհ-
նեաց զնոսա Աստուած և ասէ. Աճեցէք և
բազմացարուք և լցէք զերկիր” : ԾԱՃ. Ա. 28 :
Քանի որ մարդն հնազանդութեամբ կը
պահէր Աստուծոյ սրատուիրանքը՝ կը պա-
հէր և այս խորհուրդը իւր սուրբ նշա-
նակութեամբ, բայց սրատուիրանազան-
ցութեամբ հեռանալով Աստուծմէ՝ հե-
ռացաւ ամուսնութեան սուրբ նպատա-
կէն, փոխեց զայն լսի դաշնակցութեան
և յառաջ բերաւ բազմակնութիւն: Այս
մուտք մտքերը փարատելու համար էր, որ
Քրիստոս կ'ասէր Փարիսեացոյ. “Չիցէ՞ ըն-
թերցեալ ձեր՝ թէ որ հատուտեացն ՚ի

սկզբանէ արու և էգ արար զնոսա՝ և ասէ,
 վասն այսորիկ թողցէ այր՝ զհայր և զմայր՝
 և երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ եւ եղիցին
 երկօրեան ՚ի մարմին մի : Ապա ուրեմն՝ սչ
 էն երկու՝ այլ մի մարմին : Արդ՝ զոր Առ-
 տուած զուգեաց՝ մարդ մի մեկնեացէ ” :
 Մատ . ԺԹ . 4-6 :

Քրիստոնէութիւնը տուաւ ամուս-
 նութեանն այն մեծ նշանակութիւնը , զոր
 ՚ի սկզբանէ Աստուած սահմանած էր :
 Տուաւ նմա իւր առաջին սրբութիւնը ,
 միութիւնը և յաւիտենական անլուծանե-
 լի կապն՝ հիմնուելով Քրիստոսի խօսքի
 վերայ . “ Զոր Աստուած զուգեաց՝ մարդ
 մի մեկնեացէ ” : Պօղոս Առաքեալն համար-
 ձակ կը նմանեցնէ ամուսնութիւնը Քր-
 ժիստոսի միութեանն Եկեղեցւոյ հետ :
 Ամուսնութեան կապը կ’անուանէ Մեծ
 խորհուրդ՝ ասելով . “ Ա՛րբ , սիրեցէք ըզ-
 կանայս ձեր , որպէս եւ Քրիստոս սի-
 րեաց զԵկեղեցի եւ զանձն իւր մատ-
 նեաց վասն նորա . . . : Նոյնպէս պար-
 աին արք սիրել զիւրեանց կանայս , իբրև
 զիւրեանց մարմինս . . . : Որ սիրէ զկին
 իւր , զանձն իւր սիրէ : Զի սչ ոք երբէք
 ատեաց զանձն իւր , այլ սնուցանէ եւ

գարմանէ զնա, որպէս և Քրիստոս զՅէկեղեցի . . . . : Վասն այսորիկ թողցէ այլ զհայր և զմայր իւր, և երթիցէ զհետ կրնող իւրոյ և եղիցին երկոքին 'ի մարմին մի : Խորհուրդս այս մեծ է, բայց ես ասեմ խի 'ի Քրիստոս և յԵկեղեցի " : Եփես. Ե : 25 - 32 :

Որովհետեւ Քրիստոս կը յայանէ մեզ՝ որ Աստուած է, որ կը կապէ ամուսնացողներն և կը կապէ յաւիտենական կապով, ուստի ամուսինները պէտք է կապուին ազատութեամբ, վասն զի՝ Աստուծոյ առաջ կը կապուին և Աստուծոյ սահմանած նորատակի համար, որ նոքա մարդկային ազգը աճեցնելով և բազմացնելով՝ աճեցնեն եւ բազմացնեն աստուածային դերդաստանը : Պէտք է կապուին բարոյական ազատութեամբ, սիրով և հաւանութեամբ եւ ոչ թէ յակամայից կամ նիւթական շահէ և կամ ինչ և իցէ պատճառներէ ստիպուած, որ արտաքոյ են բարոյական կապակցութեան : “ Մի՛ որ, կ'ասէ Ն. Ենորհալին, 'ի քահանայից 'ի բռնութենէ բռնաւորաց առանց կամայ առն և կնոջ պսակ դիցէ ” :

Վեցերորդ խորհուրդ Եկեղեցւոյ է

ԿԱՐԳԵ ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ կամ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒ-
ԹԻՒՆՆ, որոյ արժանաւոր անձն Եպիսկո-
պոսի ձեռնադրութեամբ եւ աղօթքով
կ'առնու հոգեւոր զօրութիւն Եկեղեցւոյ
մէջ սրաշո՛ն կատարելու և խորհուրդներ
մատակարարելու : Այս խորհուրդը Քը-
րիստոս հաստատեց իւր համբարձման
ժամանակ՝ տանելով աշակերտներն Ձի-
թենեաց լերան վերայ, ինչպէս կ'ասէ
Ղուկաս Աւետարանիչն . « Եւ ամբար-
ձեալ զձեռս իւր օրհնեաց զնոսա և եղեւ
յօրհնելն նորա զնոսա, մեկնեցաւ ՚ի նո-
ցանէ եւ վերանայր յերկինս » : Ղուկ .
ԻԳ . 51 :

Այս խորհուրդն ընդունողներու պար-
տականութիւնն է քարոզել և ուսուցա-
նել աստուածային ճշմարտութիւններն
և զայնս կատարելն : Ուսուցանել ո՛չ միայն
խօսքով, այլ և գործքով և բարի օրինա-
կով լինել արժանաւոր սպասաւոր Եկե-
ղեցւոյ սուրբ խորհուրդները մատարելու
համար և լինել հաշտարար մեղաւորաց
ընդ Աստուծոյ : « Ձի ո՛չ առաքեաց զիս
Քրիստոս մկրտել, այլ աւետարանել . . . :
Ձի եթէ աւետարանեմ ոչ ինչ են ինձ,
պարծանք, բանզի հարկ ՚ի վերայ կայ .

բայց վայ է ինձ, եթէ ոչ աւետարանեմ :
Ա . Կորն . Ա . 17 : — Թ . 16 :

Եթէ ներորդ խորհուրդ Եկեղեցւոյ է
ՕՏՈՒՄՆ ՅԻՒԱՆԴԱՅ, որով հիւանդը կը
զօրանայ յուսով՝ գտնելով իւր մարմնոյ
հիւանդութենէն ազատութիւն, բժշկու-
թիւն և թողութիւն մեղաց : « Հիւանդա-
ւոյցէ որ 'ի ձէնջ, կ'ասէ Յակօբոս Առա-
քեայն, կաշեացեն զերիցունա եկեղեցւոյ և
արասցեն 'ի վերայ նորա աղօթս, օժցեն
իւրով յանուն Տեառն և աղօթքն հաւա-
տովք փրկեսցէ զաշատեայն և յարուսցէ
զնա Տէր և եթէ մեղս ինչ իցէ գործեալ՝
թողցի նմա » : Յակ . Ե . 14-15 :

Մեր Հայաստանեայց Եկեղեցին կը
կատարէ այս խորհուրդը կամ խորհրդա-
ւոր արարողութիւնը հիւանդաց վերայ
այսպէս . — Քահանայն Խաչիւ և Աւետա-
րանաւ կը կարգայ այն սաղմոսները, ըն-
թերցուածները, աւետարանները, ա-
ղօթքները և շարականները, որ 'ի հնուց
սահմանած են Մաշտոցի մէջ . որովհետեւ
աղօթից մէջ կը բովանդակի խորհրդաւոր
գորութիւնն, ինչպէս կ'ասէ Յակօբոս Ա-
ռաքեայն . « Աղօթք ընդ հաւատոյ լծօր-
գեալ առողջութիւն տայցէ հիւանդին և

Տէրն կողբուրեացէ զնա ։ Եւ ինչպէս
կ'առէ Սարգիս Ենորհալին . « Աչ իւղն տայր
առողջութիւն հիւանդին , այլ անուն
Տէառն ։ »

Հաւատայ ՚ի յարութիւն մեռելոց , որ
կը յիշուի Հանգանակի մէջ , կը նշանակէ ,
որ մէք կը հաւատամք , թէ երբ մեր հոգին
հեռանայ մարմնէն եւ մարմինը մեռնի
և դառնայ հող , կը կանչուի մի օր գէպ
՚ի կեանք և կը միանայ հոգւոյ հետ , զոր
նա ունէր յառաջ ։

Յարութիւնն աւելի իւր մէջ երկու
ճշմարտութիւն — Անմահութիւն հոգւոյ և
Յարութիւն մարմնոյ : Մեր կրօնը կը խոս-
տովանի այս երկու ճշմարտութիւնը :
Հին Կտակարանը՝ Ենովքի և Եղիայի համ-
բառնալովն՝ կը հասկացնէ թէ՛ կայ մի այլ
աշխարհ , որ տեղ պատրաստուած է հա-
տուցումն բարի և չար մարդկանց : « Նա՛
աւանիկ ազնուականի իմն ցանկացեալ
էն , այսինքն է երկնաւորին , վասն որոյ ոչ
ամօթ համարի Աստուած կոչիլ նոցա Աս-
տուած . քանզի պատրաստեաց նոցա քա-
ղաք ։ » Եբր . ժ . 16 :

Ինչ ժամանակ կ'առէ , ես եմ Աբրա-
համու Աստուած , իսսիակայ և Յակոբայ

Աստուած, սակաւ պարզ ցոյց կը տայ մեզ,
որ սուրբ մարդիկը կը բնակին նորա մօտ
և նորա ողորմութեամբ կ'ուրախանան,
ինչպէս կ'ասէ Քրիստոս. « Այլ զի յառ-
նեն մեռեալք և Մովսէս դուշակեաց 'ի
մօրեւեռն, որպէս ասէ զՏեառնէ Աս-
տուծոյ Աբրահամու, և զԱստուծոյ Ի-
սահակոյ եւ զԱստուծոյ Յակոբայ : Եւ
Աստուած շէ մեռելոց, այլ կենդանեաց .
զի ամենեքին նմա կենդանի են » : Ղուկ .
Ի . 37-33 : Մովսիսէն յետոյ եկած մար-
դարէներն եւս կը հաստատեն այս ճշմար-
տութիւնը . « Եւ դարձցի հողն յերկկր,
որպէս և էրն, և հողին դարձցի առ Աս-
տուած, որ ետ զնա » : Ժող . ժԲ . 7 :
Քայց միայն Յիսուս Քրիստոս առաւ կա-
տարեալ յայտնութիւն այս ճշմարտու-
թեան . « Քայց յայտնեցաւ այժմիկ՝ յե-
րեւիլ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի,
որ խափանեաց զմահ և լուսաւոր արար
զկեանս և զանեղծութիւն 'ի ձեռն աւե-
տարանին » : Ա . Տիմ . Բ . 19 :

Այս ճշմարտութիւնները պարզ կը
յայտնէ Նոր Ատակարանը . « Եւ մի եր-
կրնչեք յայնցանէ, որք սպանանեն զմար-
մին և զհոգի ո՛չ կարեն սպանանել : Այլ

երկերսւք դուք առաւել յայնմանէ, որ
 կարող է զհոգի և զմարմին կորուսանել
 'ի գեհենի": Մատ. Ժ. 28: "Եւ ասէ
 ցնա Յիսուս. Ամէն ամէն ասեմքեզ,
 այսօր ընդ իա իցես 'ի դրախտին": Ղուկ.
 ԻԳ. 43: "Նեղեալ եմ յերկօցունց՝ զցան-
 կալն ելանել և ընդ Քրիստոսի լինիլ ա-
 ռաւել լաւ համարիմ": Փիլ. Ա. 23:
 Եւ մեք ջերմեռանդութեամբ կը հաւա-
 սամք Անմահութեան, երբ կը պահեմք մեր
 կեանքը և զգացողութիւնը սրբութեամբ
 և չեմք որոներ աշխարհիս վայելքները,
 այլ աստուածահաճոյ առաքինութիւններ:
 "Զգեցարսւք այսուհետեւ իբրեւ ընտ-
 րեալք Աստուծոյ, սուրբք և սիրեցեալք,
 զգութ, զողորմութիւն, զքաղցրութիւն,
 զխոնարհութիւն, զհեղութիւն, զերկայն-
 մասութիւն, ներել միմեանց, շնորհել ի-
 րերաց, եթէ ուրուք զումեքէ տրտունջ
 ինչ իցէ. որպէս Աստուած Քրիստոսիւ
 շնորհեաց ձեզ, նոյնպէս և դուք": Կոր.
 Գ. 12:

Եւ վերջապէս կ'աշխատիմք օր լատ օ-
 րէ հարստացնել մեր հոգին բարի զգա-
 ցողութեամբ, որ կարողանամք արժանա-
 նալ երկնային հայրենեաց և ճաշակել հո-

դւոյ երջանկութիւնը :

Յարութենէն յետոյ պէտք է լինի ընդհանուր դատաստան ՚ի կատարածի աշխարհի և այս դատաստանի համար կ'աւուրի Հանդանակի մէջ . — Գաշոց է նովին մարմնովն եւ վստ.օք Հօր ՚ի դատեչ զկենդանիս եւ զմեռեալս :

Որովհետեւ Աստուած ամենասուրբ է, ամենիմաստ, բարի, ամենակարող և կառավարիչ աշխարհի, ուրեմն՝ նա պէտք է թէ շուտ թէ ոչ բաժանէ բարին չարէն : Եւ մէք եւս կը տեսնեմք, որ այս աշխարհի մէջ առաքինութիւնը չը ստանար իւր հատուցումն, ո՛չ եւս չարութիւնն՝ իւր պատիժն, ոչ ընդհակառակն՝ մեղաւորներն կը վայելեն ուրախութիւն և արդարներն՝ չարչարանք : Պէտք է լինի ուրեմն՝ նը շանակուած մի օր՝ որ ամենը կարգի դրուի, առաքինութիւնը ստանայ իւր հատուցումն եւ չարութիւնը՝ իւր պատիժն : Մեր խղճմտանքն եւս նոյնպէս կը վկայէ, որ կայ մի Տէր, յորմէ մէք կախուած եմք և պէտք է ունենամք երկիւղ, որովհետեւ նա վկայ է մեր գործոց, որ կը դատի մի օր, բարիները վարձատրելով յաւիտենական երջանկութեամբ և չարերը պատժել

լով յաւիտեանակոն տանջանօք և Քրիստոս
այս ժամանակի համար է որ կ'առէ . « Եւ
յորժամ եկեացէ Որդի մարդոց փառօք իւ-
րովք եւ ամենայն հրեշտակք ընդ նմա ,
յայնժամ նստցի յաթոռ փառաց իւրոց :
Եւ ժողովեացին առաջի նորա ամենայն
ազգք և մեկնեացէ զնստա 'ի միմեանց , տը-
պէս հովիւ զի մեկնեացէ զօգիս յայժեաց
և կացուացէ զօգիսն ընդաջմէ իւրմէ , եւ
զայժիսն 'ի ձախմէ » : Մատ . Ի Ե . 31-33 :

Բարի մարդիկ կը դատուին իրենց
նաւատով և իրենց գործքով : Արովհետեւ
ինչպէս միտքը և հոգին պէտք է հնազան-
դին հաւատով՝ յայտնուած ճշմարտու-
թեանց , նոյնպէս եւս սիրտը և կամքը սի-
րով և հնազանդութեամբ : Ուրեմն՝ մէք
եւս պէտք է հաւատամք ամեն բանի , ինչ
որ նա կը պատուիրէ մեզ , վասն զի՝ ան
հաւատութիւնը կը դառնայ մեզ համար
գատապարտութիւն : « Ար հաւատայ 'ի
նա ոչ դատապարտեացի և որ ոչն հաւա-
տայ 'ի նա , արդէն իսկ դատապարտեալ
է , զի ոչ հաւատաց յանուն Միածնի Ար-
դւոյն Աստուծոյ » : Յով . Դ . 18 :

Դատաւորան պիտի լինի ոչ թէ միայն
կատարուած գործոց վերայ , այլ և ամեն

մեր մտածմանց և բանից վերայ, զոր ունեցած էմք : « Այսուհետեւ մի յառաջքան զժամանակն դատիրք, մինչեւ եկեոցէ Տէր, որ լուսաւոր առնիցէ զգաղտնիս խաւարի և յայտնիցէ վստրհուրդս սրտից և ապա իւրաքանչիւրոյ գովութիւնն եղիցի յԱստուծոյ » . Ա . Կորն . Դ . 5 : « Զի ՚ի բանից քոց արդարասցիս և ՚ի բանից քոց դատապարտեսցիս » : Մատ . ԺԲ . 37 : Բայց այս դատաստանի օրն խորհուրդ է մեզ համար, ոչ ոք չգիտէ, նա խորհուրդ է որ պատրաստ պահէ զմեզ ամեն օր եւ չը լինիմք յիմար կոյսերու նման, որք քնով անցուցին իրենց ժամանակն փեսայի առաջ դուրս գալու ժամին . « Արթուն կացէք, զի ոչ գիտէք զօրն եւ զժամ » : Մատ . ԻԵ , 13 : Այս վերջին դատաստանէն յետոյ պէտք է կատարուի Աստուծոյ հրամանը, այսինքն արդարներուն յաւիտենական կեանք, իսկ մեղաւորներուն յաւիտենական տանջանք : « Եւ երթիցեն նոքա մեղաւորքն ՚ի տանջանս յաւիտենականս, եւ արդարքն ՚ի կեանս յաւիտենականս » :

Ա Ղ Օ Թ Ք Ի Վ Ե Ր Ա Յ

Ա Ռ Չ Ա Ս Ա Ր Ա Կ

Ա Ղ Օ Թ Ք Ի Վ Ե Ր Ա Յ աւնի երկու նշանակութիւն
— Ընդհանուր և Յատուկ : Ընդհանուր նշանակութեամբ աղօթքն է կապակցութիւն մարդոց ընդ Աստուծոյ : Աղօթքով մէք կը ջանկաւք մտնենալ Աստուծոյ եւ խօսիլ նորա հետ : Այս նշանակութեամբ Աղօթքն կը բովանդակէ իւր մէջ աստուածապաշտութեան ամեն տեսակ գործքեր : Յատուկ նշանակութեամբ Աղօթքն է կոչումն առ Աստուած և խնդրուածք ըստ կարօտութեան մեր վիճակի : Այս խընդրուածոց հետ պէտք է կապակցեալ լինին այն զգացողութիւններն , զոր պարտինք ունենալ առ Աստուած եւ մեր սիրտը պէտք է լինի կենդանի շնորհակալութեամբ քուած նորա շնորհաց համար , զոր ստացած եմք : « Մի ինչ հոգսոյք , այլ ամենայն աղօթիւք և խնդրուածովք գոհութեամբ խնդրուածք ձեր յայտնի լինին առ Աստուած » : Փիլ . Դ . 6 :

Աղօթքը մեծ բան է մարդոց հաճար :
 Եւ է միայնակ եական պարտաւորութիւն
 մարդոց առ Աստուած : Եւ է միայնակ
 ճանապարհ աստուածային հարկաւոր եւ
 թանկագին շորհքներն ստանալու համար :
 Եւ է փառաւոր իրաւունք , որով կը լու-
 տանաւք սրբութիւն եւ մխիթարութիւն :
 Եւ է եական պարտաւորութիւն , այսինքն
 գլխաւոր մասն շորհակաբութեան , զոր
 Աստուած կը պահանջէ մեզմէն մեր փրո-
 կութեան համար : Երբ կը խնդրեմք Աս-
 տուծմէ այն ամենայն՝ ինչ որ մեզ հարկա-
 ւոր է , այսու մէք կը խոստովանիմք , ո՞ր
 նա է մեր Աստուածն , մեր Բարեբարն եւ
 մեր Հայրն : Ինձանէ ունիմք մեր կախումն .
 ինձանէ առացած եմք ամենայն բան . լո՞-
 նա կը սիրեմք իբրև Աղբիւր Բարութեան .
 նորա վերայ է մեր վստահութիւնը , նորա
 կատարելութիւններն կը փառաւորեմք ա-
 ղօթքով եւ մանաւանդ նորա ամենաբա-
 րութիւնը :

Աղօթքն է ճանապարհ աստուածային
 շորհքներն ստանալու : Մարդս ունի ան-
 թիւ կարօտութիւններ , ինչպէս մարմնա-
 կան , նոյնպէս եւ հոգեկան , այնպիսի կա-
 րօտութիւններ , զոր մէք ինքնին չեմք կա-

բող բաւականացնել : Մուրբ Գիրքը կ'ու-
 սուցանէ մեզ , որ միայն Աստուծոյ հոգին
 կարող է փոխել մեր սիրտը և զգայնել մեզ
 մեր մեղքը և շարժել զմեզ դէպ ՚ի թու-
 զութիւն և փրկութիւն : Նա միայն կա-
 րող է ասլ մեզ զօրութիւն ընդդիմանալ
 ամենայն փորձութեանց : Նա միայն կը
 տայ մեզ զօրութիւն Աստուծոյ խօսքը
 հասկանալ և գործ դնել : Նորա նախախ-
 նամութիւնն է , որ աճումն կը տայ մեր
 օգտաւէտ գործոց և կը հեռացնէ զմեզ
 ամեն կորստական ճանապարհէն : Նա է որ
 կ'ուղղէ մեր ձեռաց գործքերը և կը յա-
 ջողէ մեր հոգացողութիւնները մեր կեան-
 քը սրահարանելու համար : Աստուած միշտ
 սրտաբաւտ է տալ այս ողորմութիւններն
 և կը խոստանայ տալ ամենուն , սրբ կը
 պահի այս ողորմութեան կարօտութիւնը
 եւ կը խնդրեն ՚ի նմանէ : « Կարդացեա
 առ իս յաւուր նեղութեան քո , ես փրկե-
 յից զքեզ և դու փառաւորեսցես զիս » :
 Սաղ . 100 . 15 : « Խնդրեցէք և տացի ձեզ ,
 հայցեցէք և գտիք , բողխեցէք և բացյի
 ձեզ » : Մատ . 12 . 7 :

Ուրեմն չք կամենալ աղօթել՝ կը նշաւ
 նակէ չք կամենալ այն ամեն աստուածային

ողորմութիւններն , որք առած են մեզ ՚ի
 ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի : Ար նշանակե-
 ժնաւնալ , որ հարկաւոր են նոքա ինչպէս
 մարդոց հոգւոյն , նոյնպէս եւ մարմնոյն :
 Առանց աղօթելու եւ մարդ կարող է մաս-
 նակից լինել այն ժամանակաւոր ողորմու-
 թեանն , որք Աստուած կը սիրէ առհա-
 սարակ բարիներու եւ չարերու վերայ .
 բայց կը զտի ի ամենէն երեւելի եւ թանկ
 կագին ողորմութիւններէն , սցօնիքն հո-
 գեւորէն :

Աստուած սահմանեց աղօթքն ինչպէս
 Պաշման իրմէն ողորմութիւն ստանալու :
 Աչ թէ այն պատճառաւ , որ նա չը գիտէ
 մեր հարկաւորութիւններն եւ կարօտ է
 մեր խնդրուածոց , ոչ , այլ այն պատճա-
 ռաւ սահմանեց , որ մեք ինքնին զգանք
 մեր պիտոյքք : Աչ թէ մեր ինդիրքով Աս-
 տուած կը փոխէ իւր միտքը աշխարհա-
 կրօսազարեղու համար , ոչ թէ մեր աղօթ-
 քով Աստուած նոր ընդունակ կը լինի մեզ
 բարութիւն առնելու եւ կամ կ'աւելացնէ
 իւր բարութիւնը , ոչ , այլ այն պատճա-
 ռաւ սահմանեց աղօթքն ինչպէս պաշման .
 որ մեք լաւ զգանք նորա ողորմութեան
 կարեւորութիւնն եւ գործադրութիւնը :

Եթէ Աստուած միայն խնդրողաց կը սաց
 իւր հոգեւոր ողորմութիւններն, այս չը
 նշանակեր թէ պակաս է նորա բարութիւնը,
 կարողութիւնը եւ ճանաչողութիւնը,
 ո՛չ, այլ պատճառն այն է, որ
 խնդրողները միայն կը զգան Աստուծոյ ու
 զորմութեան հարկաւորութիւնը, կը ճանաչեն
 նորա շնորհաց գինը և ջերմեռանդութեամբ
 կը ցանկան ստանալ և գործ
 դնել :

Աղօթքն է մեզ համար Փառասոր իւր
 րաւունք : Աղօթքով մեք իրաւունք կը
 ստանամք մօտենալ Թագաւորին թագաւորաց,
 Արարչին ամենայն աշխարհի, խօսիլ
 նորա հետ, ինչպէս մեր Հօր և Բարերարի
 հետ : Աղօթքն է մեզ համար Սրբութեան
 անասպարհ, որ կը հեռացնէ աշխարհայիններէն
 և կը տանի դէպ ՚ի հոգեւորներն : Աղօթքով
 մեք կը ներկայանամք Աստուծոյ,
 կը տեսնեմք նորա կատարելութիւններն,
 և կը ստանամք հեղութիւն, որ ամենայն
 առաքինութեանց Հիւնն է : Աղօթքով
 մեք կը զգամք մեր ոչնչութիւնը
 Աստուծոյ առաջ և կ'իմանամք
 մեր տկարութիւնը և անզօրութիւնը :
 Աղօթքն է մեզ համար հնարք մխի

Թարութեան տանջանաց և չարչարանաց մէջ : Նա է մեզ համար հանգստութիւն, ինչպէս կ'ատէ Քրիստոս , “ Եկայք առ իս ամենայն վաստակեալք և բեռնաւորք և ես հանգուցից դձեզ ” : Մատ . ԺԱ . 29 : Մի խօսքով՝ աղօթքն է միմիայն ճանաչեալարհ , որով մարդ տակաւին աշխարհիս մէջ կարող է մօտենալ Աստուծոյ : Նա է Կրօնի նպատակն և տուող գլխաւոր բարութեան : Եթէ մարդոյ աղօթքն անպտուղ կը մնայ պատճառն այն է , որ մարդ չ'աղօթեր այնպէս , ինչպէս հարկն է : “ Խեղրէք և ոչ առնուք , վասն զի չարաչար խնդրէք ” : Յակ . Դ . 3 :

Ուրեմն՝ մեր աղօթքն արժանաւոր լի ներու համար պէսք է ունենայ այն զգացողութիւններն և սրայմաններն , որք հարկաւոր են աղօթքին :

Աղօթքը պէտք է ասուի առ Հայր , առ Արդին և առ Հոգին Սուրբ , այն պատճառաւ , որ Աստուած ունի ամեն հարկաւոր կատարելութիւններ եւ կարող է մեզ լսել : Նա է յարիտեմական անտանձնան Հոգի , որ կարող է լինիլ ամեն ժամանակ , ամեն մարդոյ մօտ , ճանաչել ամեն հարկաւորութիւն և լսել ամենայն աղօթք :

Նա է ամենաբարի, որ կարող է ունենալ
 գթութիւն բոլոր մարդկանց վերայ: Նա
 է ամենակարող, որ կարող է լինել բա-
 ւականացնել մեր կարօտութիւնը թէ՛ հո-
 գելոր՝ և թէ՛ մարմնաւոր: Վերջապէս նա
 է ամենիմաստ, որ կը ճանաչէ՝ թէ ինչ է
 հարկաւոր ամեն մարդոյ, գիտէ ժամա-
 նակը և օգնութեան ձեւը: Ուստի՝ Սուրբ
 Գիրքը կը հրամայէ ճանաչել մի Աստուած,
 Արարիչ երկնի և երկրի և ծառայել նը-
 մա: «Տեառն Աստուծոյ բուժ երկիր-
 պագցես և զնա միայն պաշտեցես» Մատ.
 Ի. 10:

Աղօթքը պէտք է լինի առ Քրիստոս,
 վասն զի նա մի է ընդ Հօր Աստուծոյ և
 Հառ օրինակ կը տեսնեմք Աւետարանի
 մէջ, որ աղօթքն կ'ասուի առ Քրիստոս:
 «Եւ քարկոծ առնէին զՍտեփաննոս, որ
 կարգայր և սաէր, Տէր Յիսուս. ընկալ
 զհոգի իմ»: Գործ. Ե. 53: «Զի ամենե-
 քեան պատուեցեն զՈրդի, որպէս պատ-
 ուեն զՀայրն»: Յով. Ե, 23:

Մեր աղօթքն առ Հայր պէտք է լինի
 Քրիստոսի անուամբ, այսինքն նորա ար-
 ժանաւորութեամբ և միջնորդութեամբ,
 վասն զի՝ նովաւ ստացանք Աստուծոյ ա-

ուստ ողորմութիւնը : “ Զի նովաւ ունիմք զնուաճումն երկոքին միով հոգևով առ Հայր ” : Եփեսս . Բ . 18 : “ Ասէ ցնա Յիսուս , ես եմ ճանապարհ , ճշմարտութիւն և կեանք , ոչ ոք գայ առ Հայր , եթէ ոչ ինեւ ” , Յով . ԺԴ . 6 : “ Ամէն , ամէն ասեմ ձեզ , զի զոր ինչ խնդրիցէք ՚ի Հօրէ իմմէ յանուն իմ ասցէ ձեզ ” : Յով . ԺԶ . 23 . Աղօթքով մէք կը յայանեմք մեր հաւատոյ մեծ գործքը և Քրիստոսին կը տամք իւր արժանի պաշտօնը և ցոյց կը տամք մեր հեղուծիւնը , որով եւ կը յայանեմք թէ մէք անարժան եմք Աստուծոյ մօտենալու և ինքնին ստանալու այն ամենայն , ինչ որ կը խնդրեմք Աստուծմէ : Ուրեմն՝ այս աղօթքն Քրիստոսի անուամբ է առաջին միջոց , որով Աստուած կը լսէ մեզ :

Աղօթքը պէտք է լինի բարի սրտով , յորմէ և կախուած են բոլոր զգացողութիւններն և պէտք է լինի ոչ թէ հարկադրութեամբ և ճանձրութեամբ , այլ ոգստութեամբ և ուրախութեամբ , որովհետեւ մէք կը կատարեմք մի միտիթարահան պարտաւորութիւն : Աղօթքը պէտք է լինի սիրով , որովհետեւ մէք կը մօտենամք Հօր

Ատուճոյ, որ կը սիրէ զմեզ և մեր եւս
 պարտական եմք սիրել զնա ամեն բանէ
 առաւել: Աղօթքն պէտք է լինի ջերմե-
 ուսանդութեամբ և նշմարիտ ցանկութեամբ,
 որ ստանաւք Ատուճմէ մեր խնդրուածքն:
 Այս տեսակ աղօթքը ընդդէմ է մարդ-
 կանց կեղծաւորութեան և լուս բարե-
 պաշտութեան, որք միայն շրթունքով կը
 պաշտեն զԱտուճ և շունին ջերմեռան-
 դութիւն առ Ատուճ: Երբ կ'աղօթեմք,
 պէտք է մեր կողմէն եւս աշխատիմք գործ
 դնել այն միջոցներն, զոր Ատուճ մեզ
 կը տայ, որպէս զի մեր գործքը և կեանքը
 համաձայն լինին մեր աղօթքին:

Աղօթքն պէտք է լինի մեծ ուշադրու-
 թեամբ, վասն զի՝ մեր Ատուճոյ հետ կը
 խօսիմք: Աղօթքը պէտք է լինի հնազան-
 դութեամբ և խոնարհութեամբ, ինչ վեճա-
 կի մէջ որ գտնուի մարդ: « Զայր խո՛-
 եթէ հնար է՝ անցցէ բաժակս այս յինէն,
 բայց ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս
 դու »: Մատ. ԻԶ. 39: Աղօթքը պէտք է
 լինի պատուով եւ հեղութեամբ, ինչպէս
 կ'ասէ Գաւիթ մարգարէն. « Յրհնեցէք
 և սաղմոս ասացէք նմա, սրտմեցէք զա-
 մենայն սրանչելիս նորա »: Մաղ. ճԻ. 2:

Աղօթքը պէտք է լինի հաւատարմութեամբ, այսինքն անկասկած հաւատալով, որ Աստուած չընայելով մեր անարժանութեան անպատճառ կը լռէ մեզ Քրիստոսի սիրոյ համար, ինչպէս ինքն իրատացաւ Սուրբ Գրոց մէջ: « Ապա թէ որ 'ի ձէնջ իցէ նըւազեալ յիմաստութենէ, խնդրեսցէ յԱստուծոյ, որ տայն ամենայնի առատապէս և ոչ նախատէ և տացի նմա: Բայց խընդրեսցէ հաւատովք եւ մի երկմտեսցէ »: Յակ. Ա. 5-6: Այս վստահութիւնը ընդդէմ չ'է հեզութեան և խոնարհութեան, վասն զի՝ հիմնուած չ'է մեր վերայ և մեր արժանաւորութեան վերայ, այլ Աստուծոյ բարութեան վերայ եւ նորա Որդւոյ արժանաւորութեան վերայ:

Վերջապէս աղօթելու ժամանակ պէտք է շարժուած լինիմք ճշմարիտ սիրով առ Աստուած և առ մարդ եւ ցանկամբ իմատոութեան: Առանց այս պայմաններուն մէք կարող չ'եմք այնպիսի բան խնդրել, որ փստք լինի Աստուծոյ, բարի ընկերին և համաձայն մեր փրկութեան: « Յիտուսամբարձ զուչս իւր 'ի վեր և ասէ. Հայր, գոհանամ զքէն զի լուար ինձ »: Յով. ժԱ. 14:

Աղօթքի նկատելի մարդոց կամքէն կա-
խուած չէ, վասն զի՝ մարդ կարող է մո-
լորակի զսնազանն ցանկութեանց մէջ, և
խնդրել այնպիսի բան, որ անպատուու-
թիւն լինի Աստուածութեան եւ զնա
մարդկային կոչման: Աստուծոց կամքը
պէտք է ուզըիչ լինի մեր խնդիրներուն եւ
ոչ մի բան պէտք չէ խնդրելք հակառակ
նորա կամաց: « Եւ այն է համարձակու-
թիւնն զոր ունիմք մեք առ նա, զի զոր
ինչ հայցեացուք ըստ կամաց նորա, լսե-
մեզ »: Ա. Յով. Ե. 14:

Որովհետեւ մեք այս աշխարհի մէջ
ճանապարհորդ եմք, եւ կը բնակիմք առ-
ժամանակ եւ ոչ թէ յաւիտեան, եւ պէտք
է մահով անցնիմք այս աշխարհէն միւս
աշխարհն, ուր կը սպասէ մեզ՝ երջա-
նիկ կամ ապերջանիկ վիճակ մեր այս օտեղ
արած գործոց համեմատ: Աւտոի մեր
խնդրուածոց առաջինն պէտք է լինի
այն սղորմութիւնն եւ շնորհքը, յորմէ
կախուած է մեր փրկութիւնն եւ երջան-
կութիւնն ապառնի կենաց մէջ, ինչպէս
կ'ուսուցանէ մեզ Քրիստոս. « Խնդրեցէք
նախ զարքայութիւնն Աստուծոց եւ զար-
դարութիւն նորա եւ այդ ամենայն յաւել-

յի ձեզ” : Մատ . 2 . 33 : Իսկ միւս ուղոր-
մութիւններն , որք ներկայ կենաց կը
պատկանին , պէտք է մեր խնդրուածոց
մէջ երկրորդական լինին և այն եւս չա-
փաւորութեամբ : Պէտք է խնդրել Աս-
տուծոց հովանաւորութիւնը մեր կենաց
համար , վասն զի՝ շատ անգամ մեր ջո-
տեմք՝ թէ ի՞նչ է ամենէն լաւն մեզ հա-
մար : Մեր հաւատը կը ըւսաւորէ մեր
միտքը և կը բարձրացնէ մեր հոյին դէպ
’ի անմահական բարութիւններն : Աւե-
տարանը կը պատուիրէ , որ մեր ճանա-
պարհորդ ճանաչեմք զմեզ այս աշխարհի
մէջ : Աստուծոց խոստումներն , որք միշտ
հոգեւոր են և հոգեւոր բարութեան կը
վերաբերին , պարզ կը յայտնեն մեզ՝ թէ
ի՞նչ կամի Աստուած , որ մեր խնդրեմք իր-
մէն : Մեր Փրկչի տուած աղօթքը գեղե-
ցիկ օրինակ է մեզ համար՝ թէ ի՞նչ եւ
ի՞նչպէս պէտք է լինի մեր աղօթքն :

Մարդ պէտք է կրկնէ իւր աղօթքը ,
երբ Աստուած չը կատարեր նորա առաջին
խնդրուածքը , մանաւանդ այն ժամանակ ,
երբ նորա խնդրուածներն հոգեւոր են :
“ Յուսով խնդացէք , նեղութեան համ-
բերեցէք , աղօթից ստէպ կացէք ” : Հո.ուլ .

ԺԲ . 12 : Քրիստոս տնիրաւ դատաւորի և
բարեկամի առականերով երկու օրինակ ալ-
ւաւ մեզ աղօթքն կրկնելու համար : Ղ ու . կ .
ԺԱ . 5-11 : — ԺԸ . 2-9 :

Որովհետեւ աղօթքն է մեծ պարտա-
ւարութիւն և իրաւունք մեզ համար , այս
պատճառաւ պէտք է լինի նա ամեն ժա-
մանակ , ամեն պատահմանց մէջ : Անդա-
դար մարդ պէտք է բարձրացնէ իւր սիր-
տին առ Աստուած , ինչպէս կ'ասէ Պօղոս
Առաքեալն . « Անդադար աղօթքս արա-
բէք » . Ա . Թեա . Ե . 17 : « Ամենայն ա-
ղօթիւք և խնդրուածովք աղօթքս առնել
ամենայն ժամանակի հոգւով եւ 'ի նայն
արնեօջիք յամենայն ժուժկալութեամբ և
խնդրուածովք » : Եփես . 2 . 18 : Անդա-
դար աղօթելը կարող չէ լինիլ ձայնով ,
պատճառն որ՝ անդադար աղօթքն ո՛չ այլ
ինչ է , եթէ ոչ շարժումն հոգւոյ առ Աս-
տուած : Անդադար աղօթելով՝ մարդ ցոյց
կը տայ իւր շնորհակալութիւնն Աստուծոյ
և կ'ընծայէ նմա իւր կեանքն եւ կը լինի
Աստուծոյ աչաց առջեւ : Սա է իսկ եւ
ճշմարիտ աղօթքն առ Աստուած :

Մարդասիրութիւնը կը պահանջէ մեզ
մէն աղօթել , ինչպէս մեզ համար , նայն

պէս և մեր ընկերներու համար : Սուրբ
 Գիրքը նոյնն կ'ուսուցանէ մեզ : Քրիստոս
 Տէրունահան աղօթքի մէջ կը պատուիրէ
 մեզ միմեանց համար աղօթել, նաև թրջ
 նամեաց համար : « Սիրեցէք զթշնամիս
 ձեր , օրհնեցէք զանիծիչս ձեր , բարի ա-
 ըրարէք ասելեաց ձերոց եւ աղօթս արա-
 ըրարէք ՚ի վերայ այնոցիկ , որք լլին զձեզ
 և հաղածեն » : Մատ . Ե . 44 : « Եւ արդ՝
 աղաչեմ նախ քան զամենայն , առնել ա-
 ղօթս , խնդրուածս , պաղատանս , դոհու-
 թիւնս վասն ամենայն մարդկան » : Ա . Տիմ.
 Բ . 1 :

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ

Հիւ ժամանակի իմաստունները սովորութիւն ունէին իրենց աշակերտաց տալ մի քանի համառօտ խօսքեր, որոց մէջ կը պարունակուէին այն ամենակարեւոր բաներն, զոր մտրդ պէտք է որանէր այս աշխարհիս մէջ: Այսպէս եւս Քրիստոսի աշակերտները խնդրեցին իրմէն ուսուցանել աղօթք, ինչպէս Յովհաննէսն ուսուցած էր իւր աշակերտաց: Քրիստոս տուանոցս այս կարճառօտ աղօթքն, որ կ'անուանի ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ:

“ Հայր մեր որ յերկինս ես, սուրբ եղիցի անուն քո. եկեացէ արքայութիւն քո. եղիցին կամք քո՝ որպէս յերկինս եւ յերկրի. զհաց մեր հանապազորդ՝ տուր մեզ այսօր, և թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեր թողումք մերոց պարտապանաց. և մի՛ տանիր զմեզ ՚ի փորձութիւն. այլ փրկեա՛ ըզ

մեզ 'ի չարէն , զի քո է արքայ
յուժիւնն և զօրուժիւնն եւ
փառք յաւիտեանս . սալէն ։

Բայ 'ի Տէրունական աղօթքէն մարդ
կարող է ունենալ և այլ աղօթքներ , իւր
զանազան դրուժեան համեմատ , ինչպէս
կը տեսնեմք Սուրբ Գրոյ մէջ : Բայց ամեն
աղօթք պէտք է Տէրունական աղօթքի հո
գւով լինի , նորա պէս կարճաւօտ և ոչարգ :
Տէրունական աղօթքը գերազանց է ամեն
աղօթքներէ , որովհետեւ զայն տուած է
մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսն , և ոչ 'ի աղօթք
կարող չեմք այնպէս փստահուժեամբ ասելը

Տէրունական աղօթքը կը բաժանի եւ
բէք մասն — Յառաջարան , Խնդրուածք և
Վերջարան : Խնդրուածքներն կը բաժա
նին վեց : Առաջին երեքն հոգեւոր են , որք
կը վերաբերին Ատուծոյ փառաց , մարդոյ
գլխաւոր բարութեանն և հոգեւոր կեան
քին . իսկ վերջին երեքն այն բաներուն կը
վերաբերին , որք յատուկ մեզ հարկաւոր
են մեր գլխաւոր բարութեանը հասնելու՝
այսինքն չափաւորութիւն աշխարհի վա
յելութեանց մէջ , ներողութիւն ընկերին
և սպասութիւն 'ի մեզաց :

Նպատակն ՅԱՌԱՋԱԲԱՆԻ, որ կը սկսուի
 — Հայր մեր որ յերկինս ես, — է ծնանից
 մեր մէջ այն զգացողութիւններն, որով
 մեր աղօթքը հաճոյ լինի Աստուծոյ և մեր
 կարողանամք կատարեալ ջերմեռանդու-
 թեամբ մատուցանել Աստուծոյ մեր վեց
 ինդրուածքը :

Յիսուս Քրիստոս իրաւունք սուսաւ մեզ
 Հայր անուանել զԱստուած, որ այս բառը
 զրո անուամբ 'ի սկիզբն մեր աղօթքի ծը-
 նուի մեր մէջ որդեական պատիւ առ
 Հայր : Արդէս զի՞ մեր ինչպէս որդիք սի-
 րեմք այն ամենայն, ինչ որ փառք է մեր
 երկնաւոր Հօր համար, հնազանդիմք նո-
 րա կամոց եւ փտահութեամբ ապաւի-
 նիմք միայն նորա օգնութեանը :

Այս որդիութիւնը մեր կը ստանամք
 հաւատով 'ի Յիսուս Քրիստոս : Արովհե-
 տեւ առանց Քրիստոսի մեր համարձա-
 կութիւն չունիմք զԱստուած Հայր ան-
 ուանել. վասն զի՞ մեր մեզքով արժանա-
 ջած եմք նորա բարկութեանը և արդար
 պատժոյն : Հայր բառին վերայ աւերչնելով
 մեր՝ Քրիստոս կը պատուիրէ մեզ աղօթել
 ինչպէս մեզ համար, նոյնպէս եւ ամեն
 մարդոյ համար : Կամի ծնանել մեր մէջ

մարդասպանութեան և բարութեան զգացմունք, որ այլոց օշոփ համար եւս այնպէս վառուած լինիմք, ինչպէս մեր օշոփ համար և մեր բաղդաւորութիւնը չը հիմնենք այլոց սպարազգութեան վերայ:

Քշտտտ՝ Հայր մեր ասե՛լն յետոյ, կ'աւերցնէ որ յերկինս ես, ոչ թէ այն պատճառաւ որ Աստուած միայն երկինքն է, ոչ վանն զի Աստուած ամենուրեք է. այլ այն պատճառաւ, որ աշխարհէս իցէ և բարձրացնէ մեր հոգին դէպ ՚ի մեր երկնաւոր Հօր մեծութիւնը, փառքը և ամենակարողութիւնը, լուսանէ մեր հոգին այնքան մեծ և բարձր պատուով, ինչքան մեծ և բարձր է երկինքը երկրէս: Երկնից երևար կրտսնեմք Աստուծոյ մեծութեան և փառաց երևելի նշաններն, ինչպէս են երկնային լուսաւոր մարմիններն, արեգակն, քուսին եւ աստղեր: Երկնքի մէջ կրտսնեմք հրեշտակներն և Աստուծոյ ճշմարիտ պաշտողներն փառաւորուած և պատկուած նորա սիրով: Այս մտածութիւնն է, որ կը իցէ մեր սէրը և մեր միայրը աշխարհի կապակցութիւններէն եւ կը փառէ մեր հոգին այն երկնային փառաւոր և անանց երջանկութեան եռանդով, զոր պատրաստած է

մէջ համար մեր երկնաւոր Հայրն . սուտի
 և կ'ատեմք . — Հայր մեր , որ յերկինս ես :

ԱՌԱՋԻՆ ԽՆԴԻՈՒԱԾՔՆ Է — Սուրբ և
 պիցի անունս քո : Անունս բառը երբեմն կը
 նշանակէ զօրութիւն , պատուիքսն , հնա-
 զանդութիւն և աստուածաբանութիւն :
 Այս նշանակութեամբ գործ կ'ածուի մը
 կրթութեան ժամանակ : Երբեմն կը նշ-
 շանակէ ճարտարութիւն առ Աստուած :
 Այս նշանակութեամբ կ'ատէ Բաւիթ Գու-
 ղիաթին . “ Բաւ գաս ՚ի վերայ իմ սրտի
 և գեղարդեամբ և ասարբաւ և ես գամ
 ՚ի վերայ քս անուամբ Տեառն զօրութեանց
 ճակատուց Իսրայելի ” : Ա . Թագ . Ժ . 45 :
 Բայց ըստ մեծի մասին անունս բառն կը
 նշանակէ Աստուած և նորա կարասելոն .
 թիւններն : Այս մտքով գործ կ'ածուի
 շատ անգ Սուրբ Գրոց մէջ — Կոչել զանունս
 Տեառն : Այս վերջին նշանակութեամբ
 գործ կ'ածուի և Տէրունական աղօթքի
 մէջ :

Սուրբ բառն երբեմն կը նշանակէ սուրբ
 առնել , ինչպէս կ'ատէ . “ Հոգին սրբէ
 գմարդ ” : Երբեմն կը նշանակէ սուրբ պա-
 հել : Այս մտքով կ'ասուի . — “ Սրբեան՝ զօր-
 շաբաթուն ” : Երբեմն կը նշանակէ անաս-

չէլ և պատուել ինչպէս սուրբ : Խնդրել
 Աստուծմէ, որ նորա անունը սուրբ լինի,
 կընշանակէ խնդրել իրմէն շնորհք ճանա-
 չել զինքն, ունենալ ճշմարիտ դատողու-
 թիւն նորա կատարելութեանց վերայ,
 փառաւորել և ծառայել նմա ինչպէս ար-
 ժան է, նորայել մեր մէջ նորա սրասկերը
 և նմանութիւնը և ընծայել նմա մեր հա-
 գւոյ բոլոր զօրութիւնները : Ա յնպէս որ
 նորա անունը անպատիւ չը լինի մեր սրաւ-
 ճառաւ, այլ գոյութի եւ փառաւորութի
 մեղմով և մեր կեանքով : Ա յս խնդրուած-
 քը պէտք է առնեմք մէք ինչպէս նորա
 փառայ և սիրոյ համար, նոյնպէս և մեր
 բոլոր ընկերներու փրկութեան համար :
 Եթէ մէք այս խնդրուածքը կ'առնեմք
 ջերմեռանդութեամբ՝ պէտք է մեր կողմէն
 եւս գործ ամեմք զԱստուած ճանաչելու
 համար մեղ տուած բոլոր հնարքները,
 հնազանդ լինիմք նորա խօսքին եւ նորա
 Սուրբ Հոգւոյ ազդեցութեանը, աշխա-
 տիմք հաղորդել մարդկանց մեր լոյսը եւ
 մեր զգացողութիւնները, ոչ թէ միայն
 խօսքով, այլ և մեր բոլոր կեանքով : Եթէ
 մէք սուրբ չը պահեմք Աստուծոյ անունը,
 նա ինքն Սուրբ կը սրահէ իւր անունն զոր-

հուրերի և ահալի ձեւով, այն է անհնա-
զանդներն և խոտասիրտներն պատժելով,
ինչպէս պատժեց զՓարաւոնն . « Եւ վասն
այնորիկ պահեցար, զի ՚ի քեզ ցուցից ըւ-
զորութիւն իմ եւ զի պատժեացի անուն
իմ ընդ ամենայն երկիր » : Եկեց . Թ . 16 :

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՆԴՐՈՒԱԾԻՆ Է – Եկեացէ
արքայութիւն քո : Ասելով՝ Եկեացէ արքա-
յութիւն քո, պէտք չէ իմանամք Աստուծոյ
արքայութիւնը կամ թագաւորութիւնը
աշխարհի վերայ, որ կը կառավարուի նորա
նախախնամութեամբ : Այս նախախնա-
մութեան թագաւորութեան համար կա-
րելի չէ ասել – Եկեացէ արքայութիւն քո .
վասն զի, Արարչի թագաւորութիւնն իւր
արարածոց վերայ միշտ կայ և կատարեալ
է՝ թէ ճանաչեն և հնազանդին նմա իրենց
ազատութեամբ և թէ չը ճանաչեն : Այլ
ասելով՝ Եկեացէ արքայութիւն քո, պէտք
է հասկանալ նորա քարոյսկան թագաւո-
րութիւնը, նորա շնորհաց արքայութիւնը,
զոր Աստուած ունի իւր ճշմարիտ պաշ-
տողաց վերայ Յիսուսի Քրիստոսի և որ
Աւետարանի մէջ կ'անուանէ Արքայութիւն
Աստուծոյ, Արքայութիւն երկնից :

Այս արքայութիւնը սկսաւ Քրիստաւ

նէական կրօնի հաստատութեամբ, երբ մարդիկ լուսաւորուեցան Աւետարանաւ և հնազանդեցան Քրիստոսի, նովաւ եկան դէպ ՚ի ճանաչողութիւն և ծառայութիւն ճշմարիտ Աստուծոյ : Այս արքայութիւնը կը պահանջէ կամաւոր հնազանդութիւն, բարեհաճ ազգ, եւ սէր հը պատահներէն : Բայց երկու արգելք կան, որք կը դժուարացնեն այս արքայութեան դարուստը և տարածումն : Այս արգելքներն են — ագիտութիւն մարդկան և չարութիւն : Ուստի՝ ասելով Եկեացէ արքայութիւն քո մէք կը խնդրեմք Աստուծմէ, որ հեռացնէ այս արգելքները և աւելի մտնեցնէ մեզ Աւետարանի պարզ ճանաչողութեան և տայ մեզ շնորհք հնազանդիլ նմա, որ թագաւորէ մեր սրտի վերայ սիրով, այնպէս որ՝ մէք դառնալով նորահաւտարիմ՝ կարողանամք հասնիլ փառաւոր անմահութեան, ուր կը կուէ լիւ մեզ իւր Որդւով :

Եթէ մէք ջերմեռանդութեամբ կ'տեսնմք այս խնդրուածքը՝ պէտք է աշխատիմք հեռանալ ամեն բանէ, ինչ որ կարող է դժուարացնել և ուշացնել Աստուծոյ թագաւորութեան դարուստն թէ՛ մեր

մէջ և թէ՛ այլոց : Եթէ ջերմեռանդ է մեր
 խնդրուածքը՝ մէք կը ջանամք դորձ դնել
 ամեն հնարք , որ կարող է առաջացնել
 այս թագաւորութիւնը և կը պատուեմք
 ամեն բանով մեր Փրկչի Աւետարանն և
 նորա կամքն ասելով — Եղիցին կամք քո :

Ասելով՝ այս ԵՐՐՈՐԴ ԽՆԴՐՈՒԱԾՔԸ —
 Եղիցին կամք քո՝ որպէս յերկինս և յերկ-
 րի՝ — մէք կը խնդրեմք Աստուծմէ , որ տայ
 մեզ շնորհք ամեն բանով հնազանդիլ նա-
 րա կամաց , թէ՛ չարչարանօք և թէ՛ համ-
 բերութեամբ : Կը խնդրեմք Աստուծմէ ,
 որ տայ մեզ շնորհք հնազանդիլ նմա , պա-
 հել նորա պատուիրանքներն եւ ընծայել
 նմա մեր կեանքը ամեն պատահմանց մէջ :
 Այս խոնարհութիւնն , որ երրորդ խըն-
 դրուածքի նիւթն է , պէտք է լինի ջեր-
 մեռանդ սրտով , ընդհանուր , հաստատ ,
 լի ուրախութեամբ եւ ջերմեռանդու-
 թեամբ , ինչպէս ունին հրեշտակներն Աս-
 տուծոյ համար երկնքի մէջ , զորս օրինակ կը
 տայ մեզ Քրիստոս Տէրունական աղօթից
 մէջ ասելով՝ — որպէս յերկինս :

Հրեշտակաց հնազանդութիւնը տը-
 ուած է մեզ օրինակ , որ մէք հնազանդու-
 թեամբ աշխատիմք նմանիլ նոցա կատա-

բեալ հնազանդութեանն, որով կը հաս-
տատուի մարդկութեան մէջ կարգ, հա-
ւատարմութիւն, երջանկութիւն և այնու-
կ'առնումք այն մեծ երջանկութեան ճա-
շակը, զոր Աստուած պատրաստած է իւր
կամքը կատարողաց համար: Այն ժամա-
նակ մէք կարող եմք կատարել Աստուծոյ
կամքը, երբ հեռանամք մեր կամքէն եւ
միայն նորա կամքը ճանաչեմք արդար, բա-
րի, կատարեալ, այն բարի կամքը, որ կը
տայ մեզ երջանկութիւն և սորա համար
կը խնդրեմք Աստուծմէ լուսաւորել զմեզ
իւր գեղեցիկ պատուիրաններով, որ մէք
կարողանամք կատարելապէս իրեն հնա-
զանդիլ:

Քրիստոս՝ բարձրացնելով մեր միտքը
և մեր հոգին գէպ 'ի մարդոյ գլխաւոր եր-
ջանկութիւնն, որ է Աստուած, կը պատ-
ուիրէ մեզ խնդրել այն ամենայն, ինչ որ
հարկաւոր է այս գլխաւոր երջանկութեա-
նը համեմուտ համար: Եւ որովհետեւ՝ ոչ
ինչ այնքան արգելք չ'է, ինչքան աշխար-
հիս անչափաւոր հոգսերն և հոգին հա-
րստութեան և վայելքութեան աշխարհի,
այս պատճառաւ Քրիստոս այս արգելք-
ները հեռացնելու համար կը պատուիրէ

ինդրել Աստուծակ ամենօրեայ հաց՝ ասե-
լով՝ — Զհաց մեր հանագորդ՝ տուր մեզ այ-
սր — որ է ՉՈՐՐՈՐԴ ԽՆԴՐՈՒԱԾՔ :

Այս խնդրած հացը կը բավանդակէ
իւր մէջ այն ամենայն, ինչ որ հարկաւոր
է մեր կեանքին ամեն դրութեան մէջ :
Քրիստոս այսու կ'ուսուցանէ մեզ, որ մեք
պէտք չէ ցանկամք և խնդրեմք մեր պիտոյ-
քէն աւելի հարստութիւն : « Այլ ունիմք
կերակուր եւ հանդերձ՝ այնու շատաս-
ցուք » : Ա. Տիմ. 2. 8 : Աստուած կը տայ
մեզ օրինաւոր ճանապարհաւ հարստու-
թիւն, բայց մարդ պէտք չէ ինքն իւր
հոգին մաշէ հարստութեան ցանկու-
թեամբ :

Ասելով — Տուր մեզ — Քրիստոս մեր
միան կը բերէ, որ ամեն բարութեանց ա-
ռաջին պատճառն Աստուած է : Նա կը
տայ մեզ ամեն բարութիւն, ինչ որ մեք
ինքնին չեմք կարող ստանալ, ոչ մեր հո-
գայով, ոչ մեր աշխատանքով, առանց նա-
րա, ինչ որ հարկաւոր է մեզ այս աշխար-
հի մէջ կենալու կամ ապրելու համար :
« Եթէ ոչ Տէր չինէ զտուն, ՚ինանիր վառ-
տակին շինողք նորա : Եթէ ոչ Տէր պահէ
զբաղար՝ ընդունայն տքնին պահապանք

նորա » : Սաղ . ճիգ . 1—2 : « Ես անկեցի ,
Ասորոս ջուր ետ , այլ Աստուած աճեցոյց :
Այսուհետեւ ոչ այն որ ինչ է , որ արեւ
կեացն , և ոչ այն՝ որ ջուրն ետ , այլ որ
աճեցոյցն Աստուած » : Ա . կորն . Գ .
6 — 7 :

Այս հացը ոչ թէ միայն ազքատաներն
և չքաւորները պէտք է խնդրեն , այլ եւ
հարուստները , վասն զի՝ Աստուծոյ Նա-
խասնամուծիւնն է , որ կը տայ հարրա-
տուծիւն և երբ կամենայ կը խլէ : Նա
կը տայ կեանք , առողջութիւն , որ ուրա-
խանամք այս տուած կեանքով . խնաստու-
թիւն , որ բարուծեամք անցնեմք մեր
կեանքը : « Եւ ասէ ցնտաս , տեսէք և ըզ-
գայչ լերուք յամենայն ագահութենէ , զի
ոչ եթէ ՚ի մթերից ընչից ուրուք իցեն
կեանք նորա » : Ղուկ . ԺԲ . 15 :

Որովհետեւ մարդոյ կեանքը իւր կամ-
քէն չէ կախուած , ուրեմն՝ պէտք է որ
Աստուած տայ առողջութիւն , հանգրու-
տութիւն և չափաւորութիւն , որ մէք կա-
րողանամք ուրախ անցնել մեր կեանքը :
Մէք որ կը խնդրեմք մեր հացն Աստուծ-
մէ , չեմք խնդրեր , որ այս հացը մեզ սոյ
անընդմիջապէս հրաշքով կամ սքանչելի

ձեւով, այլ կը խնդրեմք, որ օրհնէ նա
 իւր Նախախնամութեամբ ամեն մեր բը-
 նական եւ օրինաւոր ճանապարհներն, ու
 բով կամիմք պահել մեր կեանքը, ինչպէս
 են աշխատանք, կարգ, հոգի ողորմութեան
 և սիրոյ: Քրիստոս կ'ասէ մեզ. «Տուք և
 տացի ձեզ. չափ բարւոյք, թաթաղուն,
 շարժուն, զեղուն՝ տացին ՚ի գոգս ձեր,
 նովին չափով, որով չափէք, չափեսցի ձեզ»
 Ղուկ. 2. 33:

Ասելով զհաց մեր՝ կամի Քրիստոս
 մեզ պարզ ուսուցանել, որ այս հացը
 պէտք է լինի մերք, այսինքն մեր օրինաւոր
 աշխատանքով, մեր ջանքով եւ մեր ար-
 դարութեամբ ճարած, աւանց մնասելու
 և զրկելու զայլս. ինչպէս կ'ասէ Պօղոս Ա-
 ուսքեալն՝ «Քանզի մինչ առ ձեզ էաք՝
 զայս սրատուիրէաք ձեզ, թէ որ ոչն կա-
 մացի գործել եւ կերիցէ մի: Արդ՝ լսեմք
 զովանց ՚ի ձէնջ, թէ ստահակութեամբ
 գնան, գործ ինչ ոչ գործեն, այլ յուլա-
 ցեալ հետաքրքիր չըջին, այնպիսեացն
 պատուէր տամք և աղաչեմք ՚ի Տէր Յի-
 սուս Քրիստոս, զի հանգարութեամբ
 գործեսցեն եւ իւրեանց հաց կերիցեն»:
 Ա. թեա. Գ. 10-12:

Ասելով իսկ իսկապարստոյ՝ Քրիստոս
մեզ կը յայտնէ, որ ինչպէս օրական մշա-
կը իւր աշխատանքով կը ստանայ իւր օ-
րական վարձը, նոյնպէս եւ ամեն մարդ
պէտք է խնդրէ Աստուծմէ ամենօրեայ իսկ
և կը ստանայ, քանի որ Աստուծոյ ծառա-
յութեան մէջ է: Ինչպէս Եբրայեցիք ա-
նասրատի մէջ կը ստանային ամեն օր մա-
նանայ, որքան հարկաւոր էր ամեն տան
կերակրուելու, այն չափաւորութեամբ
պէտք է լինի մեր խնդրած հացն: Միայն
չաբաթ օրն Եբրայեցիք չէին հաւաքեր մա-
նանայ: Մեր Փրկիչն պատուիրելով՝ որ
ամենօրեայ հաց խնդրեմք, կը պատուիրէ
միանգամայն, որ այս խնդրուածքով խնա-
նամք որ ամեն օր կախու մն ունիմք Աս-
տուծմէ, ամեն օր պարտական եմք շնոր-
հակալ լինիլ նորա առած ողորմութիւն
ներէն և շնորհքներէն: Կամի մեր միայրը
բերել մեր կենաց անասուգութիւնը, որ
ոչ մի մարդ կարող չէ հաստատ յուսալ
թէ կապրի՞ արդեօք վաղուան օրն՝ թէ ոչ:
Կամի հեռացնել զմեզ մեր այս կենաց ա-
պագայ անչափաւոր հոգերէն, որք ՚ի զուր
կը մաշեն մարդոյ հոգին: Այդպիսի՝ կան-
այլ և այլ հարկաւոր և օրինաւոր հոգսեր,

որք հետեւանք են մարդոյ նախահոգութեանց, օրինակի համար. երկրագործը կը ցանէ, փաճառականը ապրանք կը սրատրաստէ : Այսպիսի հոգսերը օրինաւոր են, եթէ ունենան իրենց մէջ չափաւորութիւն եւ համաձայն լինին Աստուծոյ կամաց : Այն հոգսերէն Քրիստոս զմեզ կը զգուշացնէ, որք կը վերաբերին հեռու ժամանակներու և ճնունդ են ազահութեան և աշխարհային վայելչասիրութեան և որոց հասնելու համար գործ կը դրուին չար հնարքներ : “ Մի այսուհետեւ հոգացէք վասն վաղուին, զի վաղիւն վասն իւր հոգասցի, շատ է աւուրն չար իւր ” : Մատ. 2 . 34 :

Մեր Փրկիչն ուսուցանելով մեզ այս խնդրուածքով, որ խնդրեմք մեր կենաց ամենահարկաւոր պիտոյքը՝ կ'ուսուցանէ միանգամայն չափաւորութիւն և հեռանալ աշխարհային վայելչասիրութենէ : Եւ երբ մարդ կը հասնի այս երջանիկ դրութեան, որ ամեն բան Աստուծմէ կը ըստ սրտէ եւ բաւական կը համարի, ինչ որ Աստուած օրուան մէջ կը ստայ, այն ժամանակ ազատութեամբ կը բարձրացնէ իւր սիրան առ Աստուած և կ'ընծայէ նմա ա-

սելով՝ — Թող մեզ զպարտիս մեր :

Ասելով՝ — Թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս եւ մեք Թողուաք մերոց պարտապանաց — որ է ՀԻՆԳԵՐՈՐԻ ԽՆԻՐՈՒԱԾԻ, մէք իր խնդրեմք Աստուծմէ, որ մեզ չը պատժէ մեր մեղաց համեմատ : Կը խոստովանիմք մի և նոյն ժամանակ, որ մէք չ'եմք կարող մասնակից լինիլ նորա ողորմութեան, եթէ չը թողումք մեր պարտապանաց պարտքը, որք զմեզ վշտացուցած և նեղած են : Ամեն մարդ պէտք է խնդրէ այս թողութիւնը Աստուծմէ, որովհետեւ ամենքս մեղաւոր եմք Աստուծոյ առաջ : Նա և Աստուծոյ որդիներն, թէպէտ և հաշտուած են եւ արդարացած Քրիստոսիւ, բայց նորա եւս պէտք է նոյնպէս խնդրեն թողութիւն, ոչ թէ միայն իրենց մեղքը միտք բերելու, հեղութեան մէջ մնալու և ճանաչելու համար, որ վրիւժուած են Աստուծոյ ողորմութեամբ, այլ և այն պատճառաւ, որ նորա եւս այլոց պէս կարող են շատ անգամ մեղաց մէջ ընկնիլ : Այս թողութիւնը ստանալու համար պէտք է խնդրեմք Աստուծոյ օգնութիւնը Քրիստոսի անունով, ճշմարիտ հաւատով եւ քերականդն ապաշխարութեամբ :

Փրկիչն յատուկ մեզ կ'ուսուցանէ
այս աղօթքով, որ ինչպէս մեք կամիմք,
որ Աստուած մեզ թողութիւն տայ. նոյն
պէս և մեք պէտք է թողութիւն տամք
այլոց: Այս պատուիրանքը արդար է, կա
տարեալ է և համաձայն է արդարութեան
և սիրոյ: Մեք աւելի պարտաւոր ենք մի
մեանց յանցանքն թողուլ քան թէ Աստ
ուած մերը, որովհետեւ մեր անհնազան
դութիւնը անթիւ է և աւելի մեծ Աս
տուծոյ առաջ, քան այլ մարդկանցը մեր
առաջ և մանաւանդ որ շատ անգամ մեք
ինքնին պատճառ ենք այլոց յանցաւորու
թեան: Մեծ կուրութիւն է խնդրել Աս
տուծմէ ողորմութիւն և թողութիւն մեր
մեղաց համար և մի և նոյն ժամանակ ան
ողորմ եւ խստասիրտ լինիլ մեր եղբարոց
գէմ և չը թողուլ նոցա յանցանքն: Քրիս
տոս այս գեղեցիկ սուսկով օրինակ կը տայ
մեզ. «Վասն այսորիկ նմանեցաւ արքա
յութիւն երկնից առն թագաւորի, որ կա
մեցաւ համար առնուլ 'ի մէջ ծառայից
իւրոց: Եւ իբրեւ սկսաւ առնուլ մատու
ցաւ առ նա պարտապան մի բիւր քան
քարոյ: Իբրեւ ոչ ունէր հատուցանել,
հրամայեաց զնա վսճառել տէր նորա ըզ

կին նորա և զորդիս նորա և զամենայն որ
ինչ և ունիցի՝ և հատուցանել : Եւ ան-
կեալ ծառայն երկիրսպագանէր նմա՝ և ա-
սէր . Երկայնամիտ լէր առ իս և զամենայն
հատուցից քեզ : Գթացեալ տէր ծառային
այնորիկ՝ եւ արձակեաց զնա : Եւ ելեալ
ծառայն և եգիտ զմի ՚ի ծառայակցաց իւ-
րոց , որ պարտ էր նմա հարիւր դահեկան .
և կալեալ զնա խեղդէր զնա և ասէր . հա-
տն ինձ զոր պարտիս : Արդ անկեալ ծա-
ռայակցին՝ առ սոս նորա աղաչէր զնա և
ասէր . Երկայնամիտ լէր առ իս եւ հա-
տուցից քեզ : Եւ նա ոչ կամէր , այլ ջո-
գաւ արկ զնա ՚ի բանտ , մինչեւ հատու-
ցէ զպարտսն : Իբրեւ տեսին ծառայա-
կիցքն նորա որ ինչ եղեւն արտմեցան յոյժ
և անկեալ ցուցին տեառն իւրեանց զա-
մենայն որ ինչ եղեւն : Յայնժամ կոչեաց
զնա տէրն իւր և ասէ՝ Մառայ չար , զա-
մենայն զպարտսն թողի քեզ վասն զի ա-
ղաչեցեր զիս : Իսկ արդ՝ ոչ էր պարտ և
քեզ՝ ողորմիչ ծառայակցին քում , սրպէս
և ես քեզ սղորմեցի : Եւ բարկացեալ տե-
րն նորա մատնեաց զնա դահճին , մինչև
հատուցէ զամենայն զպարտսն : Նոյնպէս
և Հայր իմ որ յերկինս է՝ արասցէ ձեզ ,

էթէ ոչ թողուցուք իւրաքանչիւր եղբօր
 իւրում 'ի սրտէ ձեր զյանցանա նոցա " :
 Մատ . ԺԸ . 23-35 :

Այս առակը պարզ մեկնութիւն է
 հինգերորդ խնդրուածոց, որոց մէջ ուրիշ
 ներու մեղքը մեր առաջն է դրուած իր-
 քեւ պարտք : Ով որ այս աղօթքը կ'ասէ
 առանց թողնելու այլոց յանցանքը, նա
 ինքն իրեն հակառակ է : Արովհետեւ ա-
 սելով — Թող մեզ, մէք ոչ թէ միայն մեր
 անձին համար կը խնդրեմք, այլ և ամե-
 նուն համար, որոց մէջ են ուրեմն և մեր
 պարտապաններն : Աստուած թողութիւն
 չը տար այն մարդկանց, որք իրենց եղբարց
 յանցանքը չ'են թողուր : Ասելով այս ա-
 ղօթքը մէք ոչ թէ միայն կը պարտաւորիմք
 թողութիւն տալ այլոց, այլ և կը պար-
 տաւորիմք այնքան անգամ թողութիւն
 ապ, որքան կամիմք, որ Աստուած թո-
 ղութիւն տայ մեր յանցանոց : Արովհետեւ
 մէք կը ցանկիմք, որ Աստուած ներէ մեր
 բոլոր մեղքերը և յանցանքները, ուրեմն
 մէք ևս պէտք է ծածկեմք մեր սիրով այ-
 րոց մեղքը և յանցանքը : Պէտք է ներեմք
 մինչեւ ցեօթանաանեկին եօթն անգամ,
 այսինքն անթիւ, ինչպէս կ'ասէ Քրիստոս .

« Յայնժամ մատուաւ առ նա Պետրոս և
ասէ . Տէր , քանիցս անգամ եթէ մեղիցէ
ինձ եղբայր իմ եւ թողից նմա , մինչեւ
ցեօթն անգամ : Ասէ յնա Յիսուս , ոչ ա-
սեմ քեզ թէ մինչեւ ցեօթն անգամ . այլ
մինչեւ ցեօթանասնեկին եօթն անգամ » :
Մատ . ԺԸ . 21-22 :

Ինչպէս կամիմք , որ Աստուած թա-
ղութիւն տայ մեզ կատարելապէս , ոչ
թէ միայն պատժէն աղստելով՝ այլ և
կրկին տալով մեզ իւր սորոմութիւնն և
սէրը , նոյնպէս և ամենայն Քրիստոնեայ
պէտք է թողու իւր պարտապանի յան-
ցանքը և կրկին սիրէ զնա և այսպէս կա-
տարէ իւր մարդասիրութեան պարտքը :

ՎԵՅԵՐՈՐԻ ԽՆԴԻԱԾՔՆ Է — Եւ մի՛
տանիր զմեզ ՚ի փորձութիւն , այլ փրկեա
զմեզ ՚ի չարէն : Ասելով — Մի՛ տանիր զմեզ
՚ի փորձութիւն — պէտք է իմանալ , որ կոյ
երկու տեսակ փորձութիւն : Մի փորձու-
թիւնը կը տայ մեզ Աստուած , որ երեւ-
ցնէ մեր սէրը , մեր հաւատը և մեր
համբերութիւնը այլ մարդկանց : Այս
փորձութեամբ կը փորձուէին առաքինի
և աստուածապաշտ մարդիկ , որ նոցա
հաւատը , սէրը և համբերութիւնը օրի-

նակ դառնաց այլոց : Այսպէս փորձուեցաւ Յովսէփ և օրինակ դարձաւ Ողջախոհութեան : Այսպէս փորձուեցաւ Յովբ և անուանեցաւ Հայր համբերութեան : Իսկ միւս փորձութիւնն է բորբոսին հաւատակ Աստուծոյ կամաց և կը տանի դէպ ՚ի մեղքը : Առաջին փորձութիւնը կը գայ մեզ Աստուծմէ, որ կամի փորձել մեր խնարհութիւնը, մեր հաւատը, մեր սէրը և մեր համբերութիւնը, երբեմն բաղդաւորութեան մէջ և երբեմն ապաբաղդութեան, երբեմն զանազան պատահմանց մէջ և երբեմն կոչելով զմեզ, որ մեր մեր անձնադրհութեամբ կատարեմք մեր մեծ պարսաւորութիւնն առ Աստուած և առ մարդ : Վերջապէս Աստուած տալով մարդոյն անձնիշխանութիւն՝ կը համբերէ և այն փորձութեանց, որ յառաջ կը գան, ոչ թէ Աստուծոյ կամքէն, այլ մեր անձնիշխանութեան չարաչար գործածութենէն և մեր փրկութեան թշնամիէն — սատանայէն . ինչպէս կ'ասէ Յակոբոս Առաքեալն . « Իւրաքանչիւր որ փորձի առ յիւրոցն ցանկութեանց ձգեալ և պատրեալ » : Յակ . Ա . 14 :

Թէպէտ մեր կ'ասեմք — Մի՛ տանիր

ցմեզ 'ի փորձութիւնս — բայց այսու պէտք
 չ'է հասկանալ, թէ Աստուած է տանող
 դէպ 'ի մեզքը կամ փորձութիւնը, “ Մի
 որ որ 'ի փորձութեան իցէ, ասիցէ, թէ
 յԱստուծոյ փորձիմ, զի Աստուած ան-
 փորձ է չարաց, փորձէ նա՛ և ոչ զքա՛ ” :
 Յակ. Ա. 13 : Ընդհակառակն՝ Աստուած
 միշտ կամի հեռացնել զմեզ փորձութենէ
 խղճմտանքի ձայնով և իւր սուրբ սրտ
 ուիրանքներով : Մի՛ տանիր ցմեզ 'ի փոր-
 ձութիւնս ասելով՝ պէտք է հասկանալ այն-
 պէս, ինչպէս արժան է Աստուծոյ բնու-
 թեանն և նորա կամացը, որ միշտ սուրբ
 է, բարի է և արդար առ մարդն : Աս-
 տուծոյ համբերութիւնը, Աստուծոյ մատ-
 նենն զմարդ իւր անձնիչխան կամաց եւ
 մարդոյ անձնիչխանութեան չարաչար գոր-
 ծածութիւնը Սուրբ Գրոց մէջ տեղ տեղ
 կ'ասուի — Խստացոյց Աստուած, մատ-
 նեաց Աստուած և այլն : “ Եւ խստացոյց
 Տէր զսիրան Փարաւոնի և ոչ լուաւ նո-
 ցա, որպէս եւ ասաց Տէր յՄովսէս ” :
 Ելից. Թ. 12 : “ Խօսեցաւ Տէր ընդ
 Մովսիսի և ասէ, մն՛ւտ առ Փարաւոն,
 զի ես խստացուցի զսիրա նորա և զսիրա
 ծառայից նորա, զի կարգաւ եկեացեն նր

չանքս 'ի վերայ նորա " : Ելից . Ժ . 1 :
 Այս խօսքով պէտք է իմանամք , որ
 Աստուած կը համբերէ այս աշխարհի մէջ
 այն խստութեանն ու թշնամութեանը , որ
 մարդ կ'առնէ ընդդէմ Աստուծոյ :

Ասելալ — Մի՛ տանիր զմեզ 'ի վոր
 ձուժիւն — շեմք խնդրեր , որ փորձանայ
 մէջ չը լինիմք , որովհետեւ ստեղծուած
 եմք ազատ և անձնիշխան և կոչուած եմք
 բարին ջարէն ընտրելու՝ այս փորձութեամբ
 լի աշխարհի մէջ : Չեմք խնդրեր , որ Աս-
 տուած հանէ զմեզ փորձութենէ և յադ-
 թող առնէ զմեզ փորձութեանց՝ առանց
 մեր գործակցութեան և աշխատութեան ,
 վասն զի՝ Աստուած ինքն կամի , որ մեր
 գործակից լինիմք իրեն . « Զի Աստուծոյ
 գործակից եմք » , կ'ասէ Պողոս Առա-
 քեալն . Ա . Կորն . Գ . Թ : Այլ կը խնդ-
 րեմք Աստուծմէ , որ յաճախ չը տայ մեզ
 փորձութիւններ և մեր կարողութենէն 'ի
 վեր : Եւ եթէ կամի տալ այնպիսի փոր-
 ձանքներ , չը թողու զմեզ մեր տկարու-
 թեան յուսով , այլ ապ ողորմութիւն և
 շնորհք , որ կարողանամք կրել այն փոր-
 ձանքները եւ այսու փառաւորուի Աս-
 տուծոյ անունը և մեր արժանանամք նորա

փրկութեանն : Այս յաւաստացած ողորմութիւնը կը ստանամք Աստուծմէ , եթէ խնդրեմք բարի եւ հաւատարիմ սրտով . ինչպէս կ'ասէ Պօղոս Առաքեալն , « Փորձութիւն 'ի ձեր վերայ ոչ է եկեալ՝ բայց 'ի մարդկանէ , այլ հաւատարիմ է Աստուած , որ ոչ արկիցէ զձեզ 'ի փորձութիւն առաւել . քան զկար ձեր . այլ արասցէ ընդ փորձութեանն եւ զերնն , զի համբերել կարասջիք » : Ա . Կորն . Ժ . 13 :

Այսպէս ուրեմն՝ մեր փորձութեան մէջ մեր յոյսն Աստուծոյ վերայ դնելով՝ կը յաւելլումք — Այլ փրկեալ գմեց 'ի չարէն — այսինքն այն չար հոգիէն , որ փորձելով կը տանի զմեզ դէպ 'ի չարութիւնն : Կը խնդրեմք Աստուծմէ , որ հանէ զմեզ մեզայ իշխանութենէն , որ Սուրբ Գրոց մէջ կ'անուանի գօրութիւն սատանայի . միշտ ազատէ զմեզ մեր փրկութեան թշնամիէն , երբ մեր ապաբաղդութիւնը կ'ընկնի/ք նորա սրտգայթի մէջ : Կը խնդրեմք որ Աստուած տայ մեզ կեանք եւ զրութիւն ազատուիլ մեր մեղքէն եւ դառնալ նորա հաւատարիմ պաշտօնեայ , ինչպէս պարտական եմք :

Այս խնդրուածքը — Այլ փրկեալ՝ գմեց 'ի չարէն — առաջին խնդրուածոց հետեւ

ւանքն է : Եթէ չը խնդրեմք աղատուիլ և փրկուիլ այս թշնամու ձեռքէն , կը նշանակէ որ ջերմեռանդութեամբ չեմք խընդրած մեղաց թողութիւն և տակաւին անդեղջ եմք մեր չարութեան մէջ : Անպտուղ է թողութիւն խնդրելն՝ եթէ չը հեռանամք չարութենէ և չը մօտենամք առաքինութեան :

Ուրեմն՝ զգալով մեր տկարութիւնը և թերութիւնը , որով կը փորձուիմք մեր չորս կողմն սրատած թշնամիներէն , աշխարհի սրգիներէն , մեք չեմք կարող դիմանալ , եթէ Աստուած մեզ հետ չը լինի . բայց եթէ Աստուած մեզ հետ է , ո՞վ է մեզ հակառակ :

Աստուած է , որ ներգործութիւն ունի բոլոր բնութեան վերայ : Նա է , որ կը ներգործէ մեր հոգւոյ և սրտի վերայ առանց խելու մեր ազատութիւնը : Երբ կ'ազօթեմք Աստուծոյ՝ պէտք է խոհեմ և արթուն լինիմք փորձութիւնը ճանաչելու և հեռանալու : Պէտք է գործ դնեմք Աստուծոյ տուած ամեն օգնութիւններն և հնարքները , եւ այնպէս շարժուիմք մեր փրկութեան ճանապարհի վերայ , որ ոչ թէ միայն Աստուած լինի պատճառ մեր

փրկութեան իւր օգնութեամբ, այլ և մէք՝ մեր աշխատութեամբ գործակից լինելով Աստուծոյ: Այսպէս կը պատուիրէ մեզ մեր Փրկիչն ասելով՝ «Արթուն կուցէք և աղօթս արարէք, զի մի անկանիւցիք ՚ի փորձութիւն»: Մատ. ԻԶ. 41: Եթէ մէք ջերմեռանդութեամբ կը խորհուրեմք Աստուծակէ, որ փրկէ զմեզ և մեր ընկերն ՚ի չարէն՝ պէտք է ուրեմն աշխատիմք հեռացնել, ինչպէս մեզմէ, նոյնպէս և մեր ընկերներէն փորձութեան ամեն պատճառներն, որ ոչ մէք ընկնիմք փորձութեան մէջ և ոչ նոցա համար կորուսեան պատճառ լինիմք, փորձելով եւ գայթակղեցնելով մեր չար ցանկութեամբ:

Տէրունական աղօթքը կը վերջանայ այս խօսքերով — Զի քո է արքայութիւնն եւ գորութիւնն եւ վստօք յարիւտեանս յարիւտէնից, ամէն: Այս ՎԵՐՋԱԲԱՆԸ մեզ կը յայտնէ՝ թէ ինչո՞ւ համար և ի՞նչ պատճառաւ կ'աղօթեմք Աստուծոյ եւ ինչո՞ւ կ'ասեմք այս աղօթքը պատուով, հեղուրութեամբ, հաւատարմութեամբ: Ո՛ւժ կարող է ուղղել մարդ իւր աղօթքն և յո՞ւմմէ կարող է սպասել փրկութիւն եւ երջանկութիւն, եթէ ոչ այն ամենակարող էս:

կէն , որ բոլոր տիեզերաց թագաւորն է , որ միայն ունի փառք և իշխանութիւն և որոյ թագաւորութիւնը յաւիտենական է : Միայն նորա ողորմութիւնը պէտք է որոնեմք աշխարհի մէջ յաւիտեանս յաւիտենից :

Այս երկու Յաւիտեանները կը նշանակեն Աստուծոյ ամենակարողութիւնն աշխարհիս վերայ : Մի Յաւիտեանը կը նշանակէ աշխարհիս ստեղծուելէն առաջ , իսկ միւսն աշխարհի և ժամանակի ստեղծուելէն յետոյ , այսինքն երկրորդ Գալուստարն : Այսպէս ուրեմն՝ աշխարհի մի ծայրէն մինչև միւս ծայրն Աստուծոյ կը պատկանի Արքայութիւն եւ Զօրութիւն եւ Փառք :

Իսկ ամէն կը նշանակէ նշմարիտ կամ իսկապէս , երբ կը դրուի նախադասութեան մէջ կամ ՚ի սկիզբն : Բայց եթէ վերջն դրուի , ինչպէս է Տէրունական աղօթից մէջ , կը նշանակէ կատարեալ հաւատարմութիւն , որ կը լսէ Աստուած մեր խնդրուածքը , կը կատարէ մեր ցանկութիւնը և ամենայն ինչ կը դարձնէ ՚ի փառքս իւր :

Այս Տէրունական աղօթքը մեծ է և ճշմարիտ աստուածային աղօթք , որովհետեւ իւր մէջ կը բովանդակէ մի քանի խօս

քերով պարզ խնդրուածներ, որք կը վերաբերին ամենակարեւոր շնորհաց : Այս խնդրուածոց կարգը և չափը կը տայ մեզ ճշմարիտ ճանաչողութիւն և կ'ուսուցանէ որսնել և խնդրել առաւել այն՝ ինչ որ կը վերաբերի Աստուծոյ փառաց և մեր հոգւոյ փրկութեանն : Այս Տէրունական աղօթքը կարճ կը յայտնէ մեզ՝ թէ ինչ պէտք է խնդրել Աստուծմէ և ինչ զգացողութիւն պէտք է ունենալ աղօթելու ժամանակ :

Այս աղօթքի զանազան մասները մեր աչաց առաջ կըներկայացնեն հաւատոյ մեծ պատուիրանները և կը կնքեն նորաներգործութիւնը : Մեր միտն կը բերեն Քրիստոնէի գլխաւոր պարտաւորութիւնը — Սէր առ Աստուած եւ առ ջնկերն — և կը տան կենաց գեղեցիկ կանոն :

Եթէ մեք ջերմեռանդութեամբ կ'աւսեմք այս Տէրունական Աղօթքը՝ պէտք է ուրեմն մեր կեանքն ևս վարել համաձայն մեր խնդրուածոց :

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

ԿՐՕՆԻ ՎԵՐԱՅ ԱՌՀԱՍԱՐԱԿ

Նշանակութիւն Կրօնի	1
Կարեւորութիւն Կրօնի	2
Հիմն Կրօնի	4
Հաստատութիւն Կրօնի	
» Մտքով	4
» Խղճմտանքով	6
» Ընդհանուր խոստովա-	
» նութիւն ամենայն ազգաց .	9
» Աստուածաշունչ Գրքով .	9
Հին և Նոր Կտակարան	14
Աւանդութիւն	17
Սուրբ Գիրքն Աստուածային է . .	19
Հարկաւորութիւն ուսման Սուրբ	
Գրոց	26

ՀԱԻԱՏՈՅ ՎԵՐԱՅ ԱՌՀԱՍԱՐԱԿ

Նշանակութիւն հաւատոյ	29
Հիմն հաւատոյ	30

ՀԱՆԳԱՆԱԿ ՀԱԻԱՏՈՅ	39
Առաջին մասն Հանգանակի — Հա ւատամք ՚ի մի Աստուած և այլն .	43
Կատարելութիւնք Աստուծոյ . . .	47
Յրարչագործութիւն Աստուծոյ .	58
Նախահնամութիւն Աստուծոյ .	64
Երկրորդ մասն Հանգանակի — Հա ւատամք եւ ՚ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, և այլն	75
Երրորդ մասն Հանգանակի — Հա ւատամք եւ ՚ի Սուրբ Հոգին , և այլն	101
Չորրորդ մասն Հանգանակի — Հա ւատամք եւ ՚ի մի միայն ընդ հաճրական եւ առաքելական Սուրբ Եկեղեցի , և այլն	113
ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ . .	119
Խորհուրդ Մկրտութեան	119
” Դրոշմի	126
” Ապաշխարութեան	128
” Հաղորդութեան	133
” Սմուանութեան	140
” Չեղհադրութեան կամ Կարգի	143

„ Օճման հիւանդաց 144

ԱՂՕԹՔԻ ՎԵՐԱՅ ԱՌ ՀԱՍՍԵՐԱԿ

Նշանակութիւն աղօթից 151

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ 165

Յառաջաբան Տէրունական աղօթից
Հայր մեր որ յերկինս ես 167

Առաջին խնդրուածք Սուրբ եղիցի
ամուսն քո 169

Երկրորդ խնդրուածք Եկեացէ արք
քայու.թիւն քո 171

Երրորդ խնդրուածք Եղիցին կամք
քո , որպէս յերկինս 173

Չորրորդ խնդրուածք Զհաց մեր
հանապազորդ 175

Հինգերորդ խնդրուածք Եւ թող
մեզ զպարտիս մեր 180

Վեցերորդ խնդրուածք Եւ մի տա
նիր զմեզ Դի փորձու.թիւն 184

Վերջաբան Տէրունական աղօթից
Զի քո է արքայու.թիւն ես 190

ԵՐԵՍ	ՏՈՂ	ՍԻՍԼ	ՈՒՂԻՂ
2	19	աղատուելու	աղատուելու
5	15	աալ	տալ
7	5	ատենեմք	տեսնեմք
12	16	Պօղոս	Պօղոս
20	6	կանգնեցող	կանգնեցնող
26	2	հողւց	հողւց
41	11	որ	որ
45	2	Ղուկ	Ղուկ
45	16	երկրորդ	երկրորդ
50	7	տուած	տուած
68	12	աղատութիւնը	աղատութիւնը
70	2	յանդիմաներ	խրատեր
71	12	անշունչ	անշունչ
84	19	ինչպէս	ինչպէս
85	21	եդ	ետ
91	4	Հանդանակի	Հանդանակի
95	4	Քրիստոսի	Քրիստոսի
145	21	մատարելու	մատակարարելու
144	9	կոչեացեն	կոչեացեն
176	16	զի	զի

